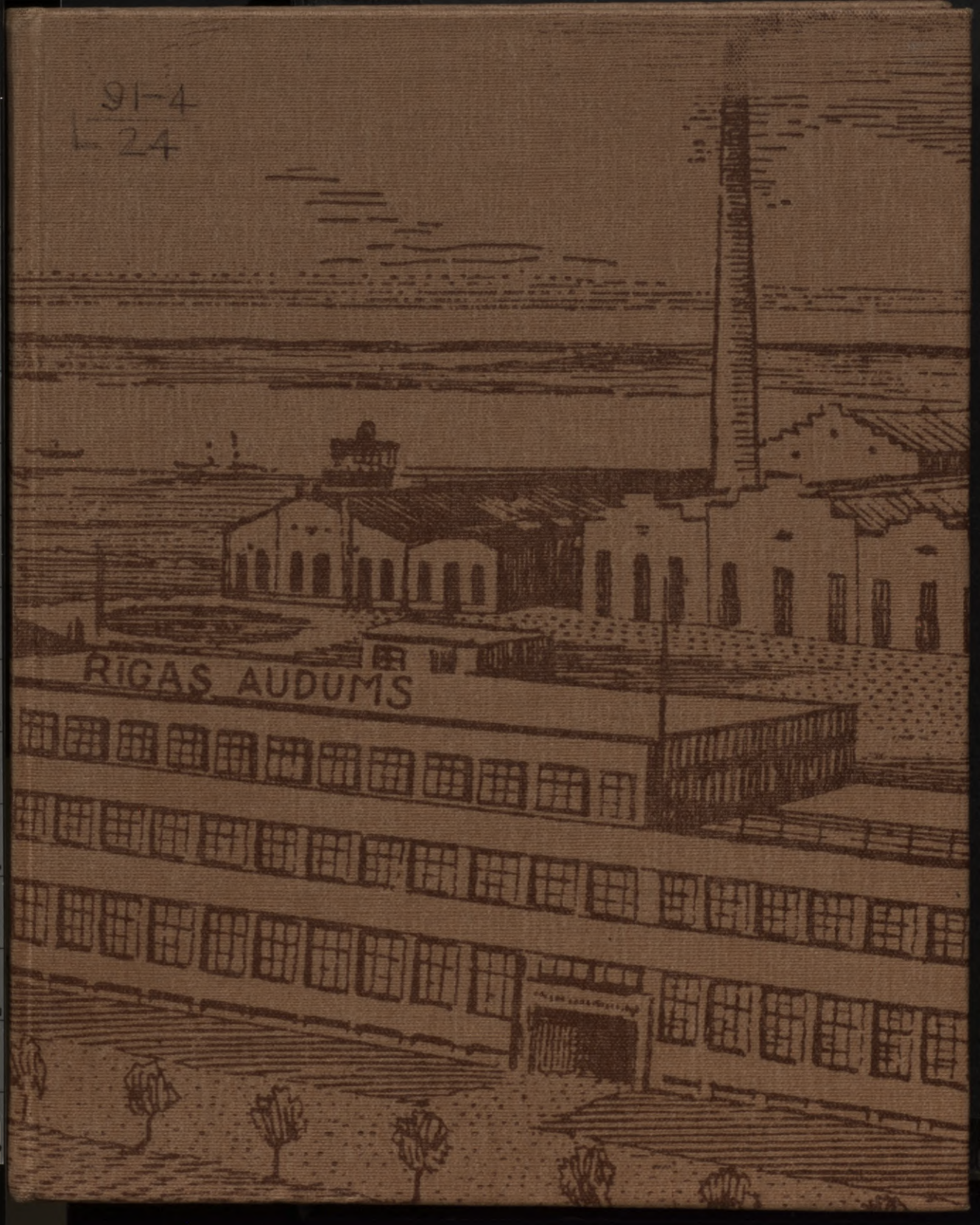
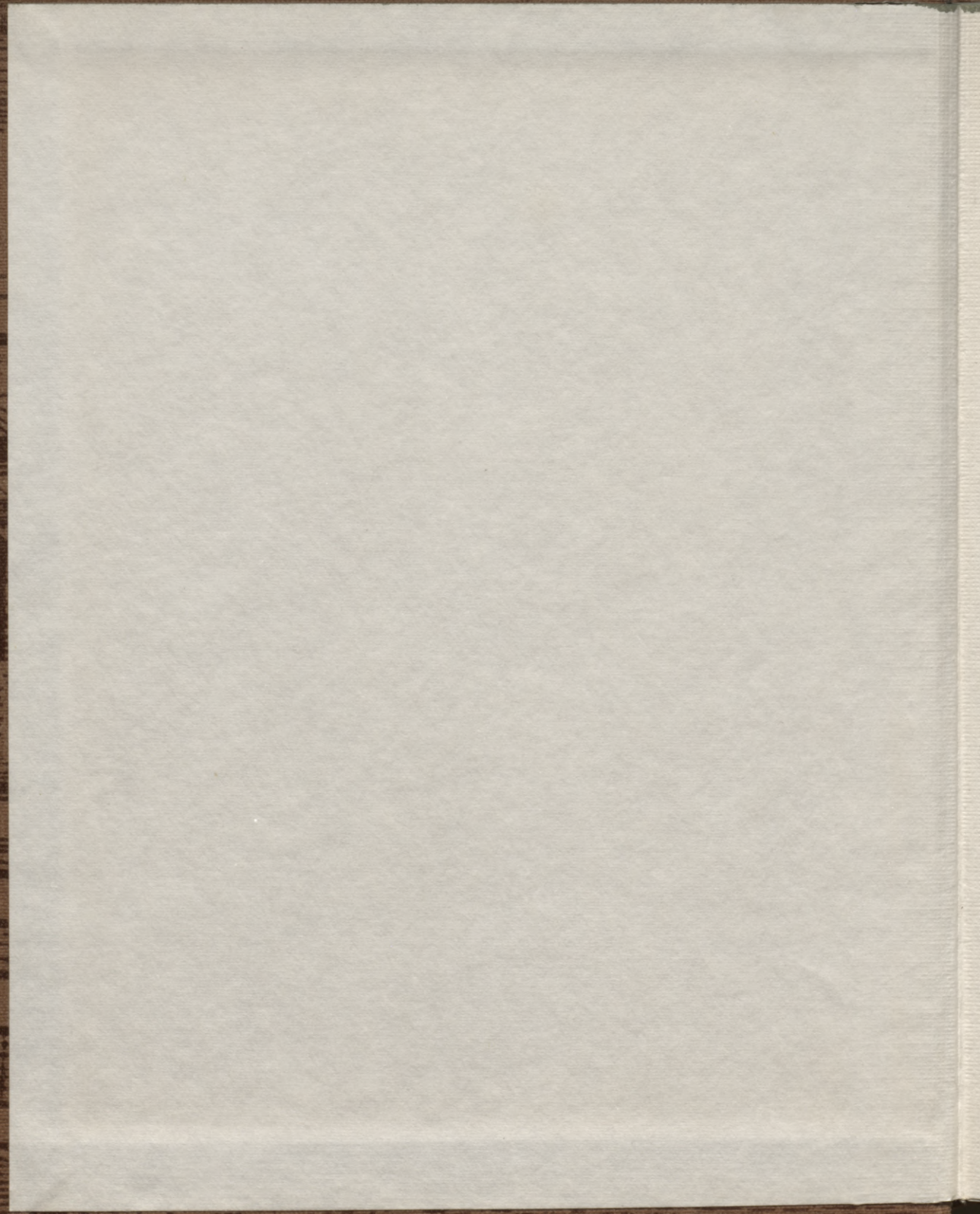
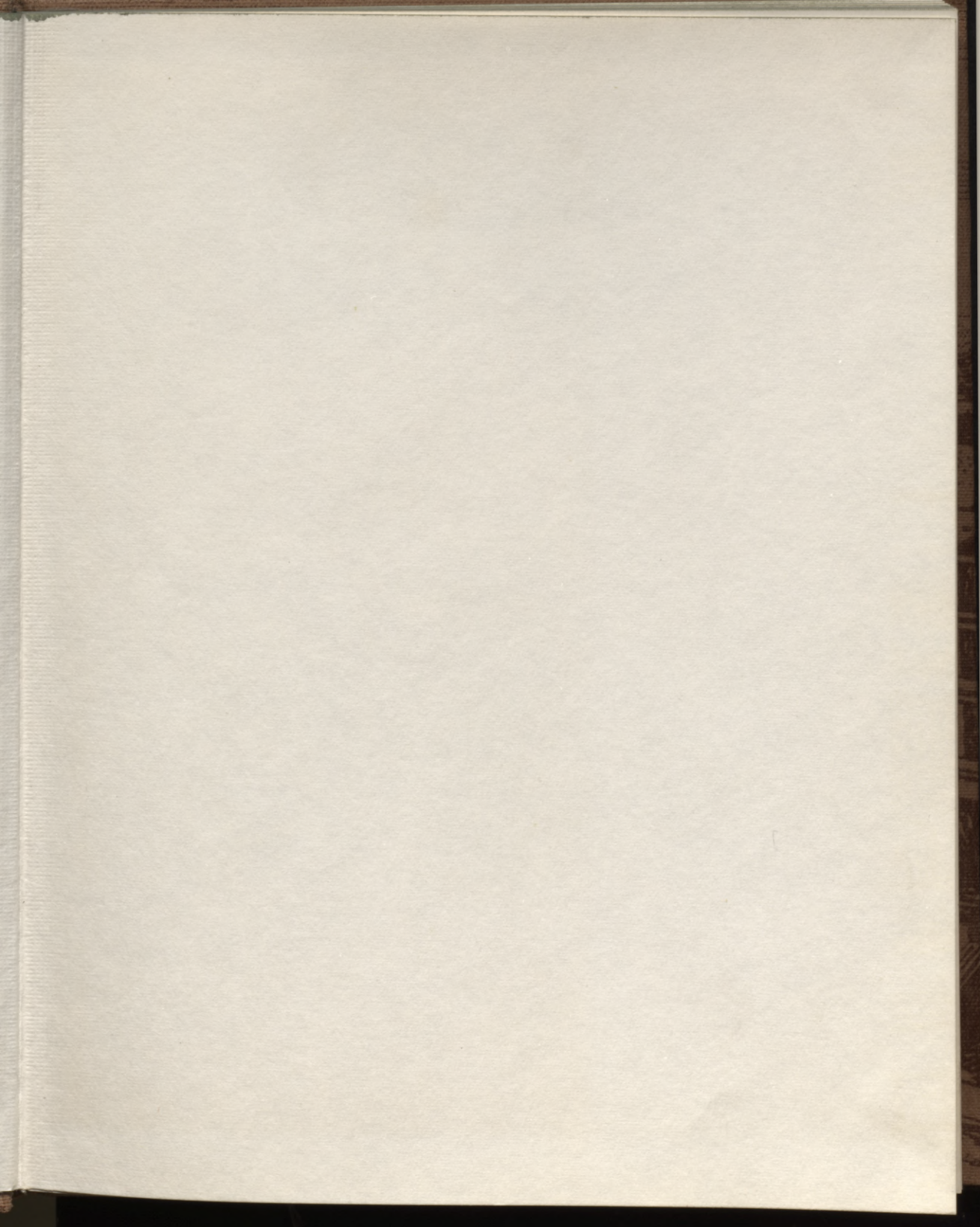
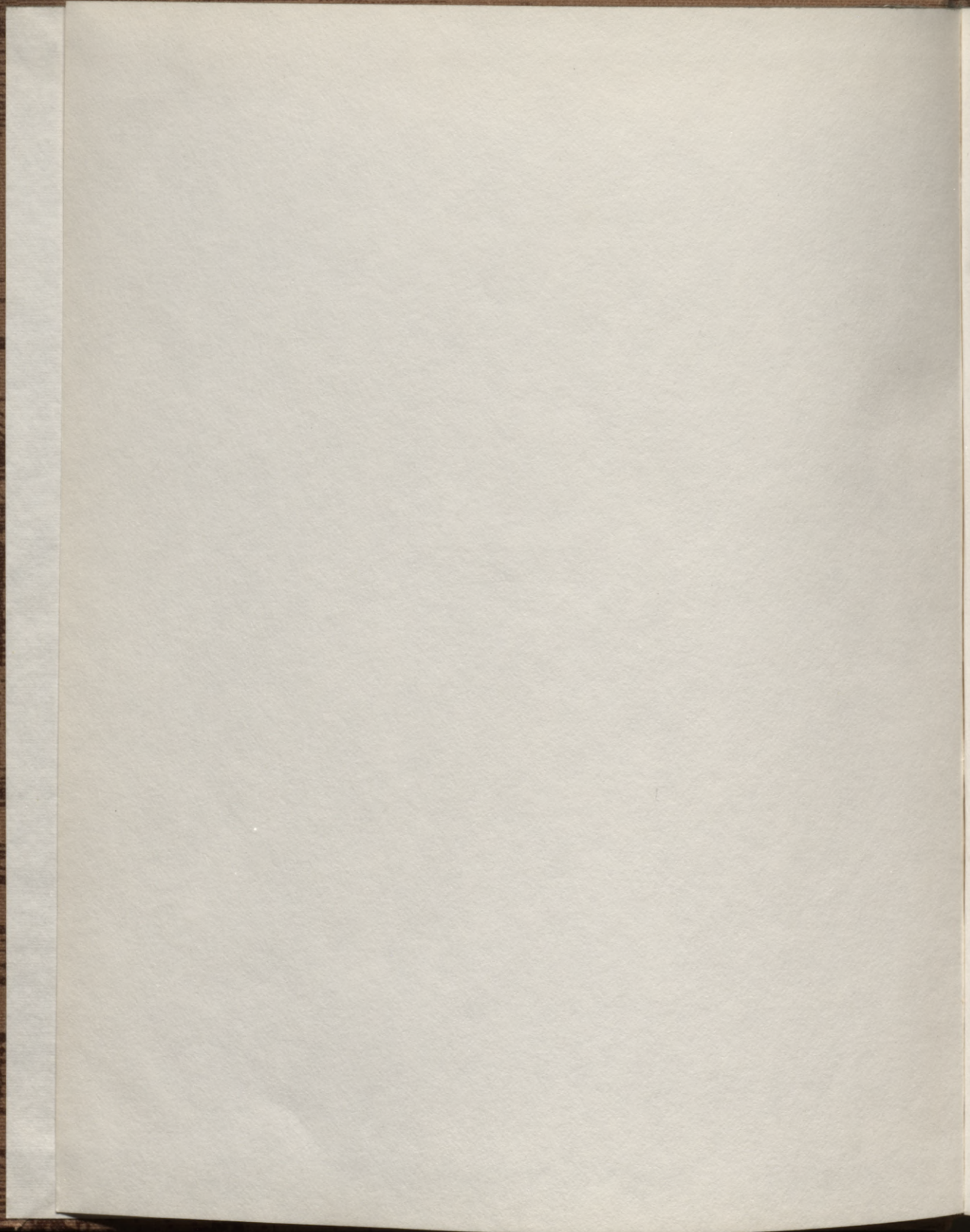

91-4
L 24

Roberts Hiršs

RĪGAS AUDUMS

Rīga Latvija

KAUNO AUDINIAI

Kaunas Lietuva

B

Kobens Hill

KAJINO AUDINAI

RIGAS AUDUMS

Kavon Licens

Rigs Lavis

91-4
L 24

Roberts Hiršs

RĪGAS AUDUMS

Tapšana, veidošanās un cīņa par pastāvēšanu

Viena vērpa, otra auda, trešā zīdu šķetināja

DAUGAVA

MCMLXV

LATVIJAS VALSTS
BIBLIOTĒKA

91—

5208

0304080145

NORMUNDA HARTMAŅA vāks, sējuma mets
un grafiskais iekārtojums

Printed in Sweden

Grafisk Reprodution AB, Stockholm 1965.

Satura rādītājs

Daži vārdi lasītājam	7
Autora priekšvārdi	13
Atpakaļ uz dzimteni	17
Jāatrod sava vieta jaunajā dzīvē	23
Sākums ir grūts	29
Uzņēmums aug	35
Kur un kā rast kapitālu	41
Mašīnu sagādes grūtības	51
Rīgas Auduma izbūves darbi	57
Kur un kā rast darba vadītājus un veicējus	63
Darbinieki un uzņēmums	71
Ratnieki	79
Sadarbība ar tirdzniecības uzņēmumiem	85
<i>Kauno Audiniai</i>	97
Uzņēmuma īpašnieka darbs	97
Privāts uzņēmums un valsts vara	103
Rīgas Auduma mantas stāvoklis	113
Sakari ar dzimteni pārtrūkst	117
Pielikums	121

11

11

11

11

Daži vārdi lasītājam

*L*asītājam iesākot šo grāmatu, lai vispirms atļauts vērst viņa uzmanību uz dažiem mūsu dienās svarīgiem jautājumiem, kas tur skarti.

Ļoti zīmīgi, ka starp atmiņu rakstītājiem pasaulē ir daudz politiķu, ierēdņu, rakstnieku un citu, bet ļoti maz uzņēmēju. Tam ir savs izskaidrojums. Politiķis, kas aizgājis atpūtā, var pēc dažiem gadiem droši publicēt savas atmiņas, jo tās vairs viņa politiskai karjērai nevar kaitēt. Viņa pēcnācēji politiskā darbā, kaut arī tie piederētu viņa partijai, ies citus ceļus, jo politiskie apstākļi ir citi, un viņu priekšteča stāsts, lai arī cik raibs būdams, viņu karjērai kaitēt nevar.

Ne tā tas ir ar uzņēmēju. Viņš iet atpūtā tad, kad ir jau krietni gados un rakstīt atmiņas ir grūti. Bez tam viņa uzņēmums paliek un turpina savu darbību tālāk bez kāda pārtraukuma. Tikai retais

pamana, ka uzņēmums mainījis īpašnieku. Jo sekmīgāks bijis uzņēmums, jo lielākas pūles pieliek jaunie īpašnieki, lai radītu iespaidu, ka uzņēmuma vadībā nekas nav mainījies un tā saglabātu klientu un vispārības agrāko uzticību.

Lai arī cik piesardzīgi agrākais uzņēmējs savās atmiņās stāstītu par savu uzņēmumu, no viņa stāsta apstākļu pazinējam tomēr arvien būs iespējams izlobīt daudzus, tā sauktos, firmas noslēpumus. Šie noslēpumi, kaut arī uzminēti, var viegli atklāt uzņēmuma stiprās un vājās vietas, ko konkurentiem, nodokļu inspektoriem, bankām un daudziem citiem pēc tam viegli izmantot.

Tāpēc pasaules literatūrā atmiņu par privāto uzņēmumu veidošanas, ko sarakstījuši paši uzņēmēji, ir maz. Viens no tādiem rakstītājiem bija vecais Henrijs Fords, bet mēs arī zinām, ar kādām grūtībām bija jācīnās vēlākiem šī uzņēmuma īpašniekiem, lai to noturētu.

Rīgas Auduma gadījumā, turpretim, ir noticis citādi. Šis uzņēmums pārgājis cita īpašnieka rokās nevis ar uzņēmēja piekrišanu, bet to vienkārši atņēmusi politiska vara, jeb, lietojot iegājušos izteicienu, tas ticis nacionālizēts, kas vedina domāt, it kā uzņēmuma atsavināšanā būtu vainojama visa nācija. Uzņēmējam pašam ir laimējies palikt brīvībā, un Golgatas ceļš uz Sibīriju, kas bija daudzu citu Latvijas uzņēmēju liktenis, viņam gājis secen.

Tāpēc Rīgas Auduma īpašnieks Roberts Hiršs var šodien bez bažām un atklāti stāstīt par savu uzņēmumu, par tā problēmām un pat kļūdām, nemaz nebaidīdamies, ka tas viss kaut kādā veidā varētu ļauni atsaukties uz viņa uzņēmumu. Vienīgais, no kā viņš vairās, ir — bez vajadzības minēt cilvēku vārdus, jo nekad nevar zināt, vai viņiem ar to nevar celties kāds ļaunums. Tāpēc tad arī visā grāmatā ir maz personu, kas sauktas vārdā, un tās pašas pa lielākai daļai ir mirušas vai atrodas brīvībā.

No šī viedokļa raugoties, Hirša atmiņām ir izcila nozīme saimniecības vēstures literatūrā. Tur redzam, kā mainās sekmīga uzņēmuma saimnieciskā taktika un attīstības iespējas, mainoties poli-

tiskiem apstākļiem valstī. Tāpat redzam, kas īsti notiek aiz uzņēmuma izkārtnes un kas ir tas, kas spēj nodrošināt uzņēmumam sekmes arī tad, kad politiskie un saimnieciskie apstākļi (piem., saimnieciskā depresija) nav labvēlīgi uzņēmumu darbībai un daudzus uzņēmumus iedzen bankrotā.

Tas būtu vispārējā skatījumā. Bet, apstājoties tieši pie Latvijas, jāsaka, ka latviešu literātūrā netrūkst baigu stāstu par bankrotējušu uzņēmumu agrāko darbību un to nāves agoniju. Vajag tikai palaist, piem., Latvijas kredītbankas biezos gada pārskatus, lai redzētu, ka tur samērā maz kas stāstīts par pašas šīs bankas darbību, bet toties ievietoti gaļi, kriminālromāniem līdzīgi stāsti par uzņēmumiem, ko Latvijas kredītbanka likvidējusi kā bankrotējušus. Lasot tos, nevilus uzmācas doma, vai neiznāktu vēl raibāks kriminālromāns, ja aprakstītu pašas Latvijas kredītbankas manipulācijas: kā tās pārskatos aprakstītie uzņēmumi novesti līdz likvidācijai; kā iegūta un dalīta likvidējamo uzņēmumu manta, lepnus namus līdz ieskaitot; kā ar valsts līdzekļiem dzēsti veikala un partijas draugu draudzības vekseli. Bez tam visa šī darbība notikusi bez jebkādas tiesas iestāžu uzraudzības, kāda paredzēta citās zemēs, likvidējot maksātnespējīgus uzņēmumus.

Lasot visu to, rodas smags iespaids, it kā Latvijā tiešām nebūtu bijis neviena sekmīga privāta uzņēmuma. It kā latvietis nemaz nebūtu radīts godīgai un sekmīgai uzņēmuma vadībai.

Šīs drūmās domas izklīst, ja lasām Hirša atmiņas par Rīgas Audumu. Tur redzam, ka Latvijā ir bijis *v i s m a z* viens sekmīgs privāts rūpniecības uzņēmums un ka pat par spīti daudziem šķēršļiem, ko radīja valsts vara, privāti uzņēmumi Latvijā varēja sekmīgi darboties, ja vien bija uzņēmēji šī vārda īstenā nozīmē, kas saprot savu uzdevumu un prot to veikt.

Un te nu nonākam pie privātā uzņēmēja lomas saimnieciskā dzīvē vispār. Šī loma vēl ir maz pētīta un teorētiskā tautsaimniecības literātūrā nepilnīgi noskaidrota. Piemēra dēļ var atzīmēt, ka maz ir to tautsaimnieku, kas uzņēmību uzskata par patstāvīgu ražošanas fak-

toru. Lielākā daļa tautsaimnieku aiz dažādiem apsvērumiem paslīd uzņēmībai gaŗām un apmierinās ar senseno atziņu, ka ražošanas faktori ir tikai trīs: darbs, kapitāls un zeme.

Bet uzņēmības svarīgo ražošanas faktora lomu un nozīmi saimnieciskā dzīvē nav nemaz tik grūti ieskatīt. To manuprāt vislabāk redz tur, kur Āzijā un Afrikā mūsu dienās dzimst jaunas valstis. Pēdējās cīnās ne vien ar lielām politiskām, bet ar vēl daudz lielākām saimnieciskām grūtībām. Iedzīvotāju miljoniem ir jāsagādā darbs un maize. Un tā ir viena no smagākām problēmām, kas īstenībā apdraud šo valstu nākotni.

Bet kur tiek meklēts glābiņš? Dažas vecās un bagātās valstis, it sevišķi Amerikas Savienotās Valstis, ir tai pārliecībā, ka jauno valstu grūtības meklējamās kapitāla trūkumā un tāpēc katru gadu plūdina turp miljardus gan dolāros, gan citās valūtās, kas tur pazūd kā ūdens piliens tuksneša smiltīs.

Nelaimīgā kārtā šīs bagātās valstis nav ieskatījušas, ka tas nepavisam nav kapitāls, kā jaundibinātās valstīs visvairāk trūkst, bet gan privātā uzņēmība. Nemsim, piemēram, Indiju. Neviens vēl nav īsti spējis aplēst tos milzīgos zelta, dārgakmeņu un citu vērtslietu krājumus, kas gul bez dzīvības maharadžu mantu kambaros. Ja viņi iedzīvinātu un ar saprātu investētu kaut daļu no šīm bagātībām, kādi gan rūpniecības uzņēmumi tad neuzplauktu Indijā, sagādājot miljoniem badā mirstošu cilvēku darbu un ienākumus, t. i. pirktspējas, kas prasītu savukārt pēc jauniem uzņēmumiem, utt. Tas radītu tīri vai viesuļveidīgu saimniecisku uzplaukumu.

Bet nekas tāds nerodas. Kāpēc? Gluži vienkārši tāpēc, ka trūkst iedzīvinātāja, trūkst privātās uzņēmības, trūkst cilvēku ar uzņēmēju spējām un interesi. Ja arī visi pārējie ražošanas faktori atrodas uz vietas, uzņēmības trūkuma dēļ šie faktori ir sterili un ražošanā neiesaistās. Ilgajos feodālisma gadsimteņos uzņēmībai nav bijis vietas, — tā neatīstījās, un vienā dienā uz burvja zižļa mājiņa tā rasties nevar. Arī uzņēmībai jāaug, un šo atmiņu autors labi parāda, kā tā aug.

Lai minēto jaundibināto valstu saimniecisko attīstību tomēr kaut kā dabūtu uz priekšu, valsts vara tur ņem saimnieciskās dzīves veidošanu savās rokās, dibina valsts uzņēmumus un rēgulē saimniecisko dzīvi ar saviem priekšrakstiem un noteikumiem. Citiem vārdiem sakot, tās iet to pašu ceļu, ko savā laikā mēģināja iet Latvija. Bet nelaimīgā kārtā tas nav problēmas atrisinājums. Kurp tas agri vai vēlū noved, labi redzams, aplūkojot šīsdienas Padomju Savienības saimniecību.

Nelaieme vēl tā, ka valsts saimniecības sistēma, tāpat kā feodālisms, neveicina privātās uzņēmības attīstību, bet gan drīzāk to apspiež, jo valsts uzņēmumi necieš privāto uzņēmumu konkurenci aiz tā vienkāršā iemesla, ka nespēj tai stāties pretim. Kā feodālā valstī visi un visu gaidīja no feodālā kunga un viņa galma, tā tur, kur pastāv valsts saimniecības sistēma, visi un visu gaida no valsts varas nesēja un tam padotās ierēdņu armijas.

Tālāk jāpiezīmē, ka savās atmiņās autors ne tikai skaidri parāda privātās uzņēmības būtību un nozīmi, bet skaņ arī vairākas citas problēmas. Tā, piemēram, redzam, ka uzņēmība ir spējīga pārvarēt arī kapitāla trūkumu, uzsākot ražošanu, ja tas vajadzīgs, kaut vai bez graša kabatā. Kapitāls pieaug uzņēmējam apzinīgi taupot un krājot ienākumus, lai tādā kārtā piešķirtu uzņēmībai plašāku vērienu, nevis lai iespējami ātri tiktu pie savas pils un greznības, kā tas bija parasts arī daudziem Latvijas „maharadžām”.

Ne mazāk interesantas problēmas rodas, lasot šīs atmiņas, par strādnieku jautājumu. Izrādās, ka strādnieku un uzņēmēju intereses ne viscaur ir pretējas dabas. Tāpēc nemaz nav nepieciešami, lai šīs intereses katrā ziņā novestu līdz asām pretešķībām un streikiem. Zināma tālredzība un situāciju izpratne kā no uzņēmēja, tā arī no strādnieku puses, var radīt apstākļus, kas nāk par labu abām pusēm.

Šīs un daudzas citas problēmas, kas skartas Roberta Hirša atmiņās, bet šais ievadvārdos nav minētas, ir vērtas, lai tās pārdomā un pārrunā, vienalga, kāds arī katram rastos slēdziens šo pārdomu un pārrunu rezultātā. Patstāvīgi domāt, kaut arī tas novestu pie kļūdi-

šānās, arvien ir daudz vērtīgāk nekā censties pārņemt „pareizo” uzskatu bez domāšanas. Cilvēks, kas grib un spēj domāt, no saviem maldu ceļiem tomēr reiz izkulsies, bet nekad tas, kam ir kūtrums patstāvīgi domāt un kas tāpēc labā ticībā pārņem vai atkārtoti jau ieviesušos uzskatus.

ARNOLDS AIZSILNIEKS

Autora priekšvārdi

*S*tāsts par Rīgas Auduma tapšanu, veidošanos un pastāvēšanas cīņu ieraudzījis dienas gaismu sakarā ar to, ka 1965. gadā paiet 40 gadu, kopš minētais uzņēmums dibināts. Lai grāmatu laikā dabūtu gatavu, notikumu gaita atstāstīta koncentrētā veidā, un fakti sniegti galvenām kārtām saimnieciskā skatījumā. Taču jāņem vērā, ka arī saimnieciskas dabas fakti nerodas un neveidojas bez paša cilvēka rosmes un piedalīšanās. Un tur, kur cilvēks iesaistās radošā darbā, viņš nodarbina ne vien tikai savu prātu, bet visam darbam iet līdz un visu veikumu ietekmē arī viņa pārdzīvojumi un pieredze: sapņi un uztvertā īstenība, iecerētais un sasniegtais, cerības un vilšanās... Tas viss ir vesela pasaule, kurai nav iespējams vienkārši paiet garām kā nebijušai. Un lūk, minētā pasaule ir palikusi šai grāmatā neapskatīta.

Uz šo apstākli norādu tāpēc, ka man pastāv nodoms reiz uzrakstīt savas atmiņas visā to pilnībā, ne vairs vienīgi no šauri saimnieciskā, bet gan tīri cilvēciskā un personīgā viedokļa. Kad cilvēks ir krietni pāri pusmūžam, tad dažkārt gribas uz brīdi apstāties un vēlreiz paraudzīties atpakaļ uz savu dzīvi, lai redzētu, kas tajā paveikts, un pastāstītu to arī citiem. Varbūt pārdzīvotais un pieredzētais, kā arī neskaitāmos mēģinājumos un kļūdās iegūtās atziņas, var noderēt kādam, kas no pagātnes grib ko mācīties nākotnei. Un, aprakstot notikumu norisi šādā skatījumā, būs vēlreiz jāatgriežas pie visiem tiem svarīgajiem faktiem, kas minēti šai grāmatā, bet tikai citādā sakārtojumā, citādā sakarībā, citādā vērtējumā un tāpēc arī citādā izpratnē.

Atgriežoties vēlreiz pie šīs grāmatas par Rīgas Audumu, kas tagad tiek nodota lasītājiem, gribas pateikt dažus vārdus arī par tās tapšanu. Jāatzīstas, ka to sagatavot nebija viegli. Notikumu dienasgrāmata Rīgas Audumā nekad nav rakstīta. Tai darba steigā gluži vienkārši neatlika laika. Pārskati un daudzi citi materiāli politisko notikumu vētrās ir pa lielākai daļai zuduši. Maz ziņu par Rīgas Audumu saglabājies dienas presē, jo tā, atskaitot dažus izņēmuma gadījumus, visumā nebija uzņēmumam labvēlīga. Ļoti iespējams, ka tas bija tāpēc, ka Rīgas Audums arī no savas puses nelutināja presi ar treknēm sludinājumiem. Rīgas Audums nemeklēja publicitāti ar preses palīdzību, ļaudams, lai darbs un panākumi runā paši par sevi.

Aiz šī iemesla stāsts par Rīgas Audumu uzrakstīts lielāko tiesu pēc atmiņām, kas saglabājušās man un manai sievai.

Manas atmiņas pirms to iespiešanas rediģējis Arnolds Aizsilnieks, ko pieaicināju talkā aiz tā vienkāršā iemesla, ka viņš kādu laiciņu pats ir bijis Rīgas Auduma revīzijas komisijas loceklis, un tāpēc šī uzņēmuma liktenis viņam nebija galīgi svešs. Par atmiņu saturu tomēr atbildību nesu es pats, atskaitot A. Aizsilnieka pievienotos

„Dažus vārdus lasītājiem”, kuŗos viņš izteicis savas personīgās domas un tāpēc arī par tām atbild.

Beidzot vēl gribu no sirds pateikties visai Rīgas Auduma un K a u n o A u d i n i a i darbinieku saimei, tuviem un tāliem, kas vien man palīdzējuši radīt un veidot šos uzņēmumus. Bez viņu palīdzīgām rokām es būtu bijis viens, un panākts nebūtu nekas. Vēlreiz mīļš paldies par visu to.

Runājot par darbinieku saimi, jau pašā sākumā gribas uzsvērt, ka minētajos uzņēmumos nepastāvēja parastais dalījums: strādnieki un kantoŗa darbinieki, nerunājot nemaz par to, ka strādnieks skaitītos kaut kas zemāks par kantoŗa darbinieku. Ražošanas mehānizācija abos minētajos uzņēmumos bija novesta jau tiktāl, ka tā no cilvēkiem, kas strādāja tieši ražošanas procesā, prasīja lielākas tehniskās zināšanas un lielāku atbildību nekā no tiem, kas kantorī veica rakstu darbus. Aiz šī iemesla savās atmiņās esmu izvairījies no vārda „strādnieks”, un, ja šis vārds tomēr kādā vietā ir lietots, tad ar to domāts cilvēks, kas nodarbināts tieši ražošanas procesā un nekādā gadījumā cilvēks, kas piederētu kādai zemākai darbinieku šķirai.

AUTORS

Woonsocket, R. I., 1964. g. augustā.

Atpakaļ uz dzimteni

KAD 1920. GADĀ Latvija noslēdza miera līgumu ar Padomju Krieviju, sākās lielais bēgļu atgriešanās vilnis no Krievijas uz Latviju. Šai vilnī iekļuva arī es.

Brauciens sarkanajos, tumšajos preču vagonos ilga kādas desmit dienas. Bieži vien stacijās mūsu vagonus atkabināja no vilciena un nobīdīja uz tālajām blakus sliedēm „gulēšanai”. Tad uzņēmīgākie un izveicīgākie mūsu pārstāvji devās uzsākt „diplomātiskas” sarunas ar stacijas priekšnieku, lai ar bēgļu rīcībā esošiem līdzekļiem pārlicinātu viņu, ka mūsu vagoni atkal piekabināmi nākošajam vilcienam. Šīs sarunas arvienu izrādījās sekmīgas.

Bet braucienā pavadītās desmit dienas vilkās ļoti gausi, vēl jo vairāk tāpēc, ka pēc daudziem spraiga darba un steigas pilniem gadiem laiks bija jāpavada bezdarbībā. Un kaut arī pats es biju spiests lielāko tiesu gulēt vai sēdēt uz cietās koka lāvas preču vagonā, mana

prāta rosme tomēr nebija noturama šai sprostā. Domas kā izbiedēti putni šaudījās pa plašo atmiņu lauku, un drīz vien man gar acīm kā kino filmā sāka slīdēt manas dzīves noietais posms.

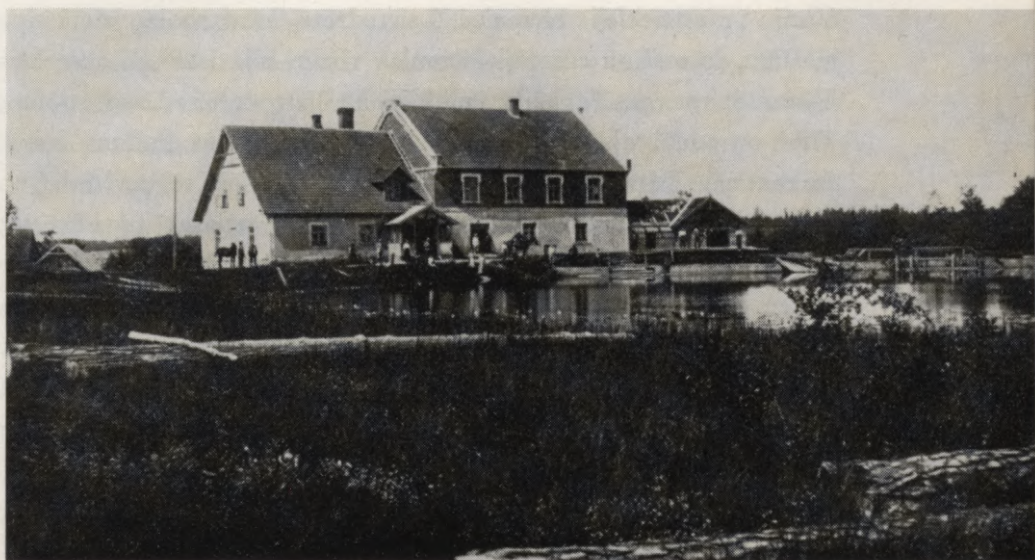
Domās es atkal skraidīju basām kājām pa Vējavas Robežvirdzām, kur 1895. gadā māte un tēvs bija man kāruši šūpuli. Domās apciemāju arī Vējavas pagastskolu, kur savā laikā mācījos trīs ziemas un kas īstenībā ir vienīgā skola, ja neskaita lielo dzīves skolu, kuŗā esmu gājis. Tās zināšanas, ko nedeva pagastskola, bija jāiegūst vēlāk gan grūtā pašmācības ceļā brīvajos brīžos, gan tieši darbā no darba vadītājiem, bet galvenām kārtām, mācoties pašam no savām kļūdām un neveiksmēm.

Redzēju sevi tālāk kā mācekli kalēja smēdē un drīz pēc tam Jumurdas dzirnavās. Tās bija vienas no tā laika vispusīgākām lauku ūdensdzirnavām. Tās mala un bīdelēja, taisīja putraimus, kārsa un vērpa vilnu, auda, vēla un šķērēja vadmalu, zāģēja kokus un pārstrādāja kaulus. Maļamo labību, pārstrādājamo vilnu un balķus veda apkārtējie lauksaimnieki, kas arī paņēma gatavos produktus, samaksājot dzirnavām par izdarīto pakalpojumu.

Pavodot šais dzirnavās mācekļa gadus, bija jāiepazīstas ar visiem tur veicamiem darbiem, jāapkalpo tur esošās mašīnas un jāpalīdz tās kopt un rēgulēt. Netrūka arī mācekļa āzēšanas, lai kāpinātu viņa atjautību un rūdītu viņu pacietībā un izturībā.

Jumurdas dzirnavas bez tam ražoja arī dzijas un dažas citas preces, ko pārdeva galvenā kārtā lauku tirgos. Braucot uz šiem tirgiem, dzirnavu rentnieks Ašmanis bieži ņēma mani sev līdz. Tā es iepazinos ar dažādiem Latvijas apvidiem un, kas pats svarīgākais, daudz arī mācījos, kā jāizturas pret pircēju un kā jārfāda un jāpārdod sava prece.

Pienāca brīdis, kad Jumurdas dzirnavas pārdeva, un to rentnieks, kas deva man darbu, pārgāja uz Koknesi. Negribēdams viņam doties līdz, atradu darbu Vecpiebalgas dzirnavās, kas deva iespēju arī turpmāk atrasties mātes tuvumā. Šeit redzēju, kā dzirnavas pārbūvēja, aizstājot vecos ūdensratus ar modernām turbīnām. Lielāko

Jumurdas dzirnavas

tiesu biju nodarbināts vilnas un vadmalas apstrādāšanā. Pamazām novēroju, ka mums, jaunajiem, maksāja mazāku algu nekā vecākiem darbiniekiem, kaut gan no mums prasīja stingrāku darbu. Tas radīja neapmierinātību, un sāku raudzīties pēc citām darba iespējām. Tā nokļuvu Kaķīša dzirnavās pie Gaiziņkalna. Pēc pāris gadiem atgriezos atpakaļ Vecpiebalgas dzirnavās, līdz beidzot no turienes pārgāju uz Tīrzas dzirnavām.

Tai laikā Tīrzas dzirnavās uzstādīja toreiz modernās Oskara Šimela vilnas pārstrādāšanas mašīnas, kas bija izgatavotas Hemnicā, Vācijā. Darbs ar šo mašīnu uzstādīšanu un nodarbināšanu izrādījās liktenīgs visām manām tālākām dzīves gaitām.

Zolotarovā, kas atrodas Tambovas guberņā, Krievijā, dzīvoja muižas īpašnieks Petrovs. Būdams inženieris-technologs, viņš bija iecerējis ierīkot modernu vilnas pārstrādāšanas fabriku. Interesēdamies par modernāko tekstilrūpniecības iekārtu, viņš bija devies uz

Vāciju un apmeklētājs Hemnicu. Lai redzētu, kā darbojas jaunā tipa mašīnas, šo mašīnu ražotāji Hemnicā viņam bija ieteikuši apmeklēt Tīrzas dzirnavas. Tā kādā jaukā dienā Petrovs ieradās pie mums Tīrzā un nodzīvoja tur pāris nedēļas, vērojot jaunās mašīnas darbību. Ar mašīnām Petrovs bija apmierināts un pasūtīja arī sev tādas no Hemnicas. Bet līdz ko pasūtītās mašīnas bija paspējušas šķērsot Krievijas robežu, izcēlās Pirmais pasaules karš, kurā Krievija ar saviem sabiedrotajiem cīnījās pret Vāciju. Petrovam vairs nebija iespējams dabūt no Hemnicas montierus jauno mašīnu uzstādīšanai. Viņš atcerējās Tīrzā pavadīto laiku un aicināja mani pārnākt kopā ar pāris darba biedriem strādāt viņa uzņēmumā. Piedāvātā alga un darba noteikumi bija pārāk vilinoši, un mēs pārgājām arī.

Jaunajā darba vietā drudžaini ritēja mašīnu uzstādīšanas darbs, jo kara apstākļi strauji kāpināja pieprasījumu pēc vilnas izstrādājumiem. Taču jaunajā uzņēmumā bija jūtams trūkums pēc izejvielām un citiem materiāliem (dzensiksniem u. c.). Saņēmu uzdevumu doties uz Baltiju, lai raudzītu iepirkt tur to, ko vēl varēja dabūt. Bet pa to laiku cīņu josla jau bija pievirzījusies līdz Daugavai, un Rīgu vairs neizdevās sasniegt. Kad pēc divu nedēļu prombūtnes atgriezās Zolotarovā, izrādījās, ka Petrovs, kas slimoja ar sirdi, bija pēkšņi miris. Mantinieki pārdeva fabrikas iekārtu vairāksolišanā, un es zaudēju darbu.

Pēc dažiem raibiem starpgadījumiem dabūju darbu brāļu Žoltovu fabrikā, ko rentēja Rozenblūmi un kas nodarbināja tikai kādus 300 strādniekus. Fabrikā ne vien bieži trūka izejvielu, bet arī kārtības. Pamazām izdevās savest kārtībā mašīnas un ievērojami pacelt produkciju un tās kvalitāti.

Tai laikā gandrīz visas tekstilfabrikas Krievijā pildīja armijas pasūtījumus, kas bija cenas ziņā izdevīgi. Nelaipe bija tikai tā, ka lielajās fabrikās ražojumu kvalitāte pastāvīgi slīdēja uz leju, un beidzot bija visai parasta lieta, ka armijas pieņemšanas komisija ieskaitīja brāķi kādus 30 līdz 40 % no nododamajiem ražojumiem.

20 Augstā brāķa procenta dēļ fabrikas nespēja laikā izpildīt pasūtīnā-

jumus, un par nenodotajiem preču daudzumiem bija jāmaksā smagas soda naudas. Tā cerētās lielās peļņas vietā radās lieli zaudējumi. Tai pašā laikā no Žoltovu fabrikas nodotiem ražojumiem pieņemšanas komisija izbrāķēja tikai kādus 3 %.

To drīz vien pamanīja lielās fabrikas, kas nodarbināja vairākus tūkstošus strādnieku. Reizē ar to man radās piedāvājumi pāriet darbā tur. Es sākumā vilcinājos, bet kad iznāca nesaprašanās Žoltovu fabrikā, es pārgāju uz Asejeva firmu, kuņai piederēja vairākas lielas fabrikas un kas jau agrāk pūlējās pārvilkt mani pie sevis. Tā nokļuvi šīs firmas fabrikā Maršanskā, kas strādāja vissliktāk. Ar lielu pacietību un sistematisku pieeju izdevās uzlabot darbību vienā no fabrikas vissliktākajām nodaļām, ko man uzticēja, četrkāršojot šīs nodaļas produkciju un paceļot tās kvalitāti. Pēc tam man šai fabrikā bija jāuzņemas arī pārējo nodaļu tehniskā pārraudzība un pārzināšana.

Beidzot man bija uzticēts rūpēties par tehnisko traucējumu novēršanu 10 lielās fabrikās ar kādiem 35.000 strādniekiem, kas ietilpa Tambovas tekstilrūpniecības nozarē. Tomēr pa to laiku Krievijā bija notikuši vairāki apvērsumi, kuņu rezultātā gāza cara valdību. Vēlāk Kerenska demokratisko valdību gāza komunisti Ļeņina vadībā. Sakarā ar Baltās (Džeņikina) armijas tuvošanos no dienvidiem, Tambovas guberņas komunistu varas un partijas organos valdīja nervozs satraukums. Sabotieři un kontrrevolucionāri tiem spokojās visos kaktos. Tāpēc gandrīz vai katrai denunciacijai sekoja apmelotās personas nošaušana.

Šai juceklī uz apsūdzēto sola nokļuvi arī es. Kad mani apcietināja, Maršanskas fabrikas strādnieki vienprātīgi atteicās ierasties darbā, kamēr es tur neierodos kopā ar viņiem. Tāpēc apcietinājuma laikā mani veda uz darbu un pēc darba atkal atpakaļ uz cietumu bruņotas sardzes pavadībā. Un kaut gan izmeklēšanā noskaidrojās, ka apvainojumi sabotāžā, fabrikas darbības traucēšanā, kūdīšanā pret pastāvošo iekārtu un sakaru uzturēšanā ar pretvalstiskām organizācijām ir pilnīgi no gaisa grābti, tiesa tomēr piesprieda nāvessodu,

bet tā izpildīšanu atlika uz 6 mēnešiem. Šai laikā man bija jāturpina darbs fabrikā.

Kamēr ritēja šie notikumi, Latvija bija atbrīvojusies no komūnisma varas, satriekusi arī Bermonta spēkus un noslēgusi miera līgumu ar Padomju Krieviju. Minētais miera līgums paredzēja Latvijas bēgļiem brīvu atgriešanos dzimtenē. Atgriešanās dzimtenē pie manas brīvās tautas nu kļuva par manu galveno mērķi un vienīgo cerību. Bet drīz vien noskaidrojās, ka vietējās padomju iestādes par to negrib ne dzirdēt, apgalvojot, ka miera līguma noteikumi neattiecoties uz neaizstājamām personām, un piedraudot, ka viņu rīcībā esot pietiekami līdzekļi, lai katru mēģinājumu aizbraukt apturētu.

Neatlika nekas cits, kā meklēt aplinku ceļus, t. i. braukt nelegāli, uzņemoties ar to saistīto lielo risku. Šādā veidā tad man arī beidzot izdevās iekļūt vienā reevakuējamā bēgļu ešelonā, ar kuŗu brauca daži mani labi paziņas. Bet katra diena, ko nācās pavadīt ceļā, bija satraukuma pilna: kas zina, vai čeka nav jau uz pēdām, vai tā tomēr nenoķers... Satraukums sakāpinājās pie Zilupes robežas pārejas, kad mūsu ešelonā divas liepājnieces, domādamas, ka ir jau drošībā, sāka skaļi ķengāt sarkanarmiju un padomju iekārtu. Viņu apspiestais un tik ilgi valdītais sašutums un izmisums nu lauzās uz āru kā pavasara pali un nebija vairs apturams. Aizvainotie padomju pavadoni paziņoja, ka viss ešelons tiks atgriezts atpakaļ Padomju Krievijā, lai noskaidrotu notikumu un pārbaudītu braucējus.

Tikai laižot darbā pēdējās ešelona pārstāvjiem līdz paņemto mantu rezerves un citus pārlicināšanas līdzekļus, izdevās beidzot panākt, lai pavadoni aizmirst apvainojumus un atļauj ešelonam iebraukt Latvijā.

Kas gan spēs atrast vārdus, lai aprakstītu tās jūtas, ko pārdzīvoju, iebraucot Latvijā!...

Man šādu vārdu trūkst.

Jāatrod sava vieta jaunajā dzīvē

IERODOTIES LATVIJĀ, vispirms bija jāstājas kaņģdienestā. Mani ieskaitīja vienā armijas apgādes daļā un nodarbināja pie dažādu materiālu pieņemšanas, ko piegādāja kara rūpniecības darbnīcām Apgādības ministrija. Darba diena bija no plkst. 8,00 rītā līdz 3,30 pēc pusdienas. Dabūju atļauju dzīvot privātā dzīvoklī, bet kaņģvīra alga bija par mazu, lai ar to varētu iztikt, dzīvojot ārpus kazarmēm. Tāpēc bija jāmeklē iespēja kaut ko nopelnīt brīvajās stundās. Vakara darbu izdevās dabūt Ilģeciema Manufaktūrā. Tas bija angļu uzņēmums, un mans uzdevums tur bija palīdzēt dīkā stāvošās mašīnas savest atkal darba kārtībā.

Cik atceros, 1921. gada maijā mani demobilizēja. Nu bija jāmeklē cits darbs. Kādu dienu ieraudzīju sludinājumu, ka vilnas vērptuve Merino Rīgā, Krasta ielā 5, meklē pastāvīgu darbinieku vilnas apstrādāšanai. Minētā firma piederēja četriem židu tautības īpašnie-

kiem, no kuņiem daži bija agrāk darbojušies Rīgā kā tekstila preču pārdošanas aģenti un tāpēc labi pazina agrākās Krievijas tekstilfabrikas. Uzņēmuma vadītājs bija kāds Pregels no Lodzas. Kad atsaucos uz minēto sludinājumu un pastāstīju, kādos uzņēmumos un amatos esmu strādājis Krievijā, mani negribēja pieņemt, jo tik kvalificēts darbinieks viņiem neesot vajadzīgs. Vajadzīgs esot tikai strādnieks vilnas apstrādāšanai. Pēc ilgākām pārrunām, kuņās aizrādīju, ka man nav pretenziju uz augstiem amatiem, man beidzot izdevās šo darbu dabūt, sākumā gan tikai izmēģināšanas nolūkos. Drīz vien kļuva skaidrs, ka uzņēmuma vadītāji ir ar manu darbu apmierināti. Šai uzņēmumā nostrādāju līdz 1925. gada vidum un palīdzēju uzņēmumam pārcelties uz jaunām telpām Artilerijas ielā un uzstādīt tur mašīnas.

Ir vecs teiciens, ka nav labi būt cilvēkam vienam. Drīz vien atradu sev dzīves draugu — Almu Tinti no Nīgrandes pagasta Lejniekiem, un 1923. gadā mēs apprecējāmies. Nodibinot ģimenes dzīvi, bija laiks sākt domāt par citām darba iespējām, kas dotu lielāku ienākumu. Tai pašā laikā gribējās atrast tādu uzņēmumu, kur iespējams piedalīties tā veidošanā. Taču līdzšinējo darbu Merino firmā biju domājis atstāt tikai tad, kad jaunajā pasākumā būs nodrošināts pilns darba laiks un būs arī zināmas nākotnes izredzes.

Kamēr strādāju Merino firmā, Rīgā saradās krietns skaits gan lielāku, gan mazāku tekstilrūpniecības uzņēmumu. Viens no šādiem uzņēmumiem piederēja Blaka un Godiņa firmai, kas ražoja dzen-siksnašas. Šai uzņēmumā brīvajā laikā sāku darboties par konsultantu tehniskos jautājumos, kamēr mana sieva kļuva par šī uzņēmuma līdzdalībnieci. Tomēr notārs Krūklands, kas man ir devis daudz labu padomu, brīdināja saistīties ar šo firmu. Tāpēc drīz vien pārtraucu tur darboties līdz, bet mana sieva izstājās no firmas dalībnieku skaita, protams, zaudējot savu nelielo daļības naudas iemaksu.

Merino fabrika ražoja cita starpā arī adāmo dziju, kur iestrādāja krietnu procentu pluču vilnas, kas iegūta, pārstrādājot vilnas lupatas.

24 Liela daļa no šīs dzijas gāja uz maiņas punktiem Latgalē un no

turienes pāri robežai uz Padomju Krieviju. Kā samaksa Latvijā no Padomju Krievijas ieplūda lini, dažas citas preces un zelta nauda.

Vilnu no lupatām jeb, tā saukto, pluču vilnu ražoja arī Jāņa Plauža vilnas kāršanas, vērpšanas un aušanas fabrika, kas atradās Kurmanova ielā 21. Tāpēc Merino firmas uzdevumā stājos sakaros ar Plauža fabriku. Izrādījās, ka šī uzņēmuma galvenā vadītāja ir Plauža kundze Anna un nevis Plaudis pats. Viņa drīz vien nodibināja draudzīgas attiecības ar mani un manu sievu, kaut gan mēs abi bijām krietni jaunāki par viņiem. Satiekoties privātā dzīvē, Plauža kundze deva mums daudz labu padomu, kā dzīvē iekārtoties un mudināja domāt par sava patstāvīga uzņēmuma nodibināšanu. Pēc kāda laika viņa izteica domu, ka būtu bijis lietderīgi, ja abas mūsu ģimenes varētu sadarboties kādā kopīgā uzņēmumā. Viņiem esot sava fabrika ar vajadzīgo iekārtu, bet uzņēmuma vadība prasot lielu piepūli, un viņi neesot vairs jaunie. Ja viņu fabrikai pievienotu manu pieredzi un zināšanas, tad panākumiem vajadzētu būt drošiem. Visu to varētu iesākt pamazām, piemēram, sākumā izveidojot kopīgi kādu jaunu nodaļu viņu fabrikā.

Tai laikā tirgū bija labs noiets jaunam ražojumam — vatelīnam jeb mēteļu starpoderei. Vatelīns parādījās pirmo reizi tirgū tikai īsi pirms Pirmā pasaules kaŗa, bet kaŗa apstākļi tā ražošanu pārtrauca. Tagad, kad kaŗš sāka jau aizmirsties un saimnieciskā dzīve ar katru gadu vairāk un vairāk atguva savu spraigumu, no jauna parādījās tirgū arī vatelīns un tūdaļ ieguva pircējos lielu piekrišanu. Tāpēc vatelīnu uzsāka ražot vairāki uzņēmumi, starp tiem arī Merino, kur strādāju es.

Vatelīnu bija nodomājuši sākt ražot arī Plauži un tāpēc ierosināja šim nolūkam radīt īpašu uzņēmumu kopā ar mani un manu sievu. Drīz vien šai ziņā vienojāmies. Jaunais uzņēmums saucās Vilna, un tā īpašnieki skaitījās: Anna Plaude, Alma Hiršs un Sauts, iemaksājot katrs vienu trešo daļu no vajadzīgā kapitāla. Sauts bija agrāk darbojies pašvaldībā, labi pazina vietējos apstākļus un it sevišķi tai laikā spēkā esošos likumus un valdības rīkojumus. Tāpēc viņš veica

minētās firmas reģistrēšanas darbus un kārtoja citas formālītātes. Bez tam viņš bija arī kasieris. Plauža kundze uzņēmas grāmatvedes pienākumus, bet mana sieva pārzināja ražošanu. Mans uzdevums bija vatelīna ražošanas tehniskā noorganizēšana un mašīnu uzstādīšana. Šo darbu veicu pa vakariem, paliekot pagaidām pie Merino, kamēr jaunās firmas darbība nebūs tik tālu nostiprinājusies, ka tur klūs nepieciešama mana pastāvīgā līdzdarbība. Jaunais uzņēmums uzsāka savu darbību Plauža fabrikas telpās, Kurmanova ielā 21. Dažas no nepieciešamām mašīnām pasūtītajām no ārzemēm, bet lielāko daļu izgatavoja Švanka mechaniskā darbnīca, kas atradās vecpilsētā. Jaunais uzņēmums uzsāka savu darbību 1924. g. rudenī.

Kad vatelīna ražošana jaunajā uzņēmumā bija ievadīta, sāka rasties viens pēc otra gluži nevajadzīgi un visai nepatīkami pārpratumi. Ilustrācijai var minēt sekojošu piemēru. Darbības pašā sākumā izdevās sarunāt dažas Merino fabrikas strādnieces, lai tās pa vakariem nāk dažas stundas pastrādāt arī mūsu uzņēmumā Vilna. Starp tām bija divas jaunas māsas, kas ļoti veikli prata apkalpot rašelmašīnas. Kādu dienu Plauža kundze cēla iebildumus pret vienu no šīm māsām, jo viņa esot pārāk jauna un lietojot pārmērīgi kosmētikas līdzekļus. Mans ieskats bija, ka pilnīgi pietiek, ja šī meitene labi veic savu darbu, bet kosmētika ir viņas personīga lieta, gar kuŗu citiem nav daļas.

Līdzīgas domstarpības radās arvienu biežāk, un tā draudzīgā sadarbība ar Plaužu ģimeni, kas bija sākumā, ira ar katru dienu arvien vairāk un vairāk. Man šķita, ka viss tas ir gluži vienkārši Plauža kundzes untumi. Tāpēc, sašutis par šādu stāvokli, es reiz draudzīgā sarunā ar Sautu vaļsirdīgi pateicu, ka Plauža kundze būtu pelnījusi pērienu. Kad nākamās dienas vakarā ierados darbā Vilnas uzņēmumā, durvīs pēkšņi man priekšā nostājās Sauts un pateica, ka man tur vairs nav sava kāja spērama. Acīm redzot, es vairs uzņēmumam nebiju vajadzīgs.

26 Nesaprašanā griezos pēc padoma pie notāra Krūklanda, kas bija apstiprinājis firmas Vilna īpašnieku savstarpējo līgumu. Izrādījās,

ka jau šo līgumu slēdzot, ar gudru ziņu tur bija ievests nosacījums, ka neviens no firmas līdzīpašniekiem nedrīkst firmas lietās pilnvarot savu laulāto draugu. Tas nozīmēja, ka mans ceļš uz Vilnas uzņēmumu bija nogriezts arī kā manas sievas pilnvarotai personai. Pacēlās jautājums par manas sievas izstāšanos no Vilnas. Bet nu noskaidrojās, ka visas manas sievas iemaksas, kas bija domātas kā dalības nauda uzņēmumā, bija izdarītas labā ticībā, neprasot nekādas kvītis. Uz Krūklanda ieteikuma mana sieva ieradās firmā kopā ar kādu grāmatvedības lietpratēju un lūdza atļauju ieskatīties grāmatās. Pārbaudē noskaidrojās, ka visas izdarītās iemaksas tomēr ir kārtīgi iegrāmatotas un tātd bažas par tām atkrita. Pārējie divi firmas līdzīpašnieki paskaidroja, ka viņus uzņēmums Vilna vairs neinteresē, kāpēc mašīnas pārdodamas un firma likvidējama. Tas nozīmēja, ka krietnu daļu no ieguldītā kapitāla mana sieva viegli varēja zaudēt.

Pirms attēloju notikumu tālāko norisi, vēl jāpastāsta, ka firma Merino savus mašīnu pārbūves un papildināšanas darbus mēdza uzticēt Švanka mechaniskai darbnīcai, kas, kā to jau minēju, atradās vecpilsētā. Apmeklējot šo darbnīcu sakarā ar firmas Merino pasūtījumiem, iepazinos tur ar Latvijas Universitātes docentu Aleksandru Bankinu, kas tai pašā darbnīcā mēdza pasūtīnāt dažādus sūkņus un ventilātorus. No sarunām ar Bankinu noskārta, ka arī viņam nebūtu nekas pretim iesākt kādu kopīgu uzņēmumu. Tāpēc pastāstīju viņam, ka Vilna ir nodomājusi pārdot savas nesen uzstādītās mašīnas. Bankinam radās doma, ka šīs mašīnas varbūt varētu izdevīgi nopirkt un tad ražošanu turpināt, pieaicinot jaunajā pasākumā vēl arī muitas priekšnieku Pilsētnieku, kuņam pēc Bankina izteicieniem esot „nauda kā siens”.

Bet, kad mēs kopā ar Bankinu un Pilsētnieku ieradāmies uzņēmumā Vilna, lai apskatītu mašīnas, tad Sauts pēkšņi paziņoja, ka mašīnas nepārdošot un ka Hirša kundze varot no kopīgā uzņēmuma izstāties.

Šis gadījums parādīja Sauta un Plauža kundzes īstos nolūkus: moris savu padarījis, moris var iet.

Tā kā mašīnas netika pārdotas, tad mana sieva savu firmā Vilna ieguldīto kapitālu atdabūja pilnos apmēros. Zaudētas bija tikai — jaunajā uzņēmumā ieliktais pūles, kas, jāatzīstas, nebija mazās. Bet toties mācība, ko deva šis gadījums, bija ļoti vērtīga. Tā rādīja, cik uzmanīgam jābūt uzņēmējam, izvēloties jaunam pasākumam līdzdalībniekus.

Sākums ir grūts

IEPRIEKŠĒJĀ NODAĻĀ REDZĒJĀM, ka mani pirmie mēģinājumi radoši iesaistīties kādā tekstilrūpniecības uzņēmumā nedeva cerētās sekmes. Bet tie mudināja mēģināt vēl, izvairoties no līdz šim pielaistām kļūdām un vispār rīkojoties uzmanīgāk nekā līdz šim. Šoreiz kopā ar sievu nolēmām uzsākt paši savu uzņēmumu, lai cik mazs tas arī sākumā būtu.

Drīz vien sākās sagatavošanas darbi. Mana sieva mācījās grāmatvedības kursus, jo pārliecinājāmies, ka bez labas grāmatvedības nekas nav panākams. Tā kā Merino fabrika pārcēlās uz citām telpām, atbrīvojās šīs firmas līdz šim īrētās pagraba telpas Krasta ielā 5, kur sākumā tikai kādu stāvu augstāk atradās arī mūsu dzīvoklis. Mēs noīrējām daļu no minētajām pagraba telpām. Pa dienu es vēl palīdzēju Merino firmai uzstādīt mašīnas tās jaunajās telpās Artilerijas ielā, bet vakarus izlietoju, lai sagatavotu savam uzņēmumam pagrabu Krasta ielā 5.

Līdzekļu, ko varētu ieguldīt jaunajā uzņēmumā, bija sākumā ļoti maz, tāpēc taupība bija jāievēro uz katra soļa, arī iegādājoties mašīnas. Jaunas mašīnas prasīja lielus ieguldījumus, kas nebija mums pa spēkam. Tāpēc sākumā nopirkām 3 lietotas žakarda aužamās stelles no Ķenguraga. Stelles bija stāvējušas dikā visu kaŗa laiku un stipri cietušas no laika zoba. Tāpēc tās izdevās nopirkt par lētu naudu. Šīs stelles nu vajadzēja izlabot un papildināt, iekām tās varēja laist darbā. Tāpat krietni vien vajadzēja padziļināt nomātās pagraba telpas, lai aužamos stāvus tur varētu ievietot. Viss tas bija jāveic gandrīz vai vienīgi man vienam pašam un pie tam pa vakariem. Kad visi priekšdarbi bija veikti, atstāju darbu Merino firmā, lai visu laiku varētu strādāt savā jaunajā uzņēmumā. Tas notika 1925. gadā, kas arī uzskatāms par šī uzņēmuma sākuma gadu.

Uzsākot ražošanu, bija jāņem palīgā algoti darbinieki. Iesākām ar vienu, bet viņu skaits auga un pie tam arvien straujāk un straujāk, kā to rāda nākamajā nodaļā minētie skaitļi.

Pirmais ražojums, ko izlaida mūsu uzņēmums, bija vatelīns, bet drīz vien tam pievienojās arī padrēbe (odeŗdrāna) no kokvilnas un mākslīgā zīda šķiedras. Sākumā veicām tikai aušanas darbu, dodot gatavos audumus apretēt (t. i. izdarīt audumu galīgo apdari: krāsošanu, balināšanu utt.) citiem uzņēmumiem.

Vatelīnu varēja pārdot tikai rudenī un ziemā. Lai ražotu to arī pārējā laikā un uzkrātu nākamai ziemas sezonai, būtu gatavos ražojumos jāiegulda liels kapitāls, kāda mums nebija. Bet arī mašīnām nevarēja ļaut stāvēt dikā pavasarī un vasarā. Tāpēc šais sezonās sākām ražot īpašus triko audumus, no kuŗiem tai laikā šuva jakas, kleitas un kostīmus. Te nu grūtība bija tāda, ka trūka kvalificētu darbinieku, kas šo darbu varētu veikt, un tāpēc vajadzēja pašiem, mēģinot un mācoties no kļūdām, atrisināt daudzus tehniskus jautājumus sakarā ar šo audumu ražošanu. Tikai dažus padomus, un tad arī paslepus, izdevās iegūt no viena lietpratēja, ko no Vācijas bija ataicinājusi kāda liela firma.

Rīgas Auduma sākums 1925. g. — divi pagraba logi labajā pusē
Zimējis Ivars Hiršs

to lietderīga izvēle un pareiza priekšdarbu veikšana, lai attiecīgi izceltu krāsas, utt.

Jau no paša sākuma sevišķu vērību pievērsām ražojumu kvalitātei, meklējot labākos izejmateriālus. Tāpēc pircēji radās, kaut gan sākumā nebija viegli dažu labu lielāku tirgotāju piedabūt, lai mūsu ražojumus ievēd savā preču sortimentā.

Mūsu dienās, ja ir lieli ražotās preces daudzumi, uzņēmumi visu to veic galvenā kārtā ar moderno, līdz sīkumiem pārdomāto un pat uz tīri zinātniskiem pamatiem veidoto reklāmu. Bet toreiz reklāma tik tālu vēl nebija tikusi, un pats svarīgākais bija pārliecināt ikvienu tirgotāju tīri personīgi par jaunās preces priekšrocībām. Tirgotāju un viņu atbildīgo darbinieku vidū netrūka cilvēku, kas mīlēja strādāt ar ierastām firmām un ierastām preču markām. Tad nevajadzēja daudz galvu lauzīt un varēja tirgoties tīri automatiski. Šo tirgotāju inerci tad nu vajadzēja pārvarēt. Paskaidrošu ar piemēru, kā to dažreiz izdevās veikt.

Pašā sākumā man vajadzēja ne tikai strādāt austuvē, bet arī rūpēties par izejmateriālu iegādi, piegādāt audumus tirgotājiem un iekasēt naudu par pārdotām precēm. Mēģināju mūsu ražoto vatelīnu piegādāt bez citiem arī kādam lielam latviešu tirdzniecības namam, kas atradās Kr. Barona ielā. Bet mūsu piegādātais vatelīns tur „apgūlās” kādā attālākā kaktā, un pircēji to pat nedabūja redzēt. Tā vietā pircējs saņēma citu fabriku ražoto vatelīnu.

Parastais tā laika vatelīna ražošanas veids bija tāds, ka fabrikas lietoja kā izejmateriālu no vilnas lupatām iegūto, tā saukto, pluču vilnu, kas bija lēta. Bet tā bija īsa un neturējās kopā. Tai piejauca tāpēc rupju un lētu Austrālijas vilnas šķirni, kas pluču vilnu saturēja kopā. Kad šāds vatelīns bija iešūts mētelī, tad pēc kāda laika pluču vilna atdalījās no vatelīna un sabira mēteļa apakšas daļā aiz odes, radot tur biezu vīli, kas ejot sitās pie kājām. Austrālijas vilna gan palika savā vietā, bet tā bija asa kā sari un bieži vien dūrās cauri odeņdrānai, kutinot mēteļa valkātāju.

Mēs turpretim ražojām vatelīnu no labas kvalitātes, mīkstas, gaņas un cirtainas Austrālijas vilnas, kas bija krietni dārgāka, bet toties deva vieglu un siltu vatelīnu bez augstāk minētiem trūkumiem.

Kad nu beidzot kādu dienu izdevās uz brīdi sastapt augstāk minēto latviešu veikala īpašnieku un viņš sarunā centās aizstāvēt mūsu konkurentu ražotā vatelīna šķietamās priekšrocības, ķēros pie vien-

32 kārša demonstrējuma. Uzklājis uz galda papīru, pakratīju virs tā

Roberts Hiršs ar dzīvesbiedri Almu 1928. g. Rīgā

mūsu konkurentu ražoto vatelīnu, un papīrs pārklājās ar pabiezu kārtu īsās pluču vilnas. Pēc tam pakratīju tādā pašā veidā mūsu ražoto vatelīnu, un uz papīra nebira nekas. Bez tam vērsu viņa uzmanību arī uz aso, saraino vilnu konkurentu ražojumā. Ar to pietika, lai mūsu ražotajam vatelīnam vienīgajam ierādītu vietu šī veikala plauktos.

Šis piemērs rāda, ka nepietiek ar to vien, ka ražo labas kvalitātes precī, bet nepieciešami vēl iedabūt šo precī tirgū un atrast iedarbīgus līdzekļus, lai pieveiktu tirgotāju un, protams, arī preces lietotāju ieradumus un aizspriedumus. Ar šo problēmu bieži bija jāsadurās arī vēlāk, bet tad jau uzņēmuma dienestā bija attiecīgi sagatavoti tirdzniecības aģenti, kas visu savu laiku varēja veltīt vienīgi šim jautājumam.

Rīgas plāns ar Rīgas Auduma fabriku vietām. Numerācija norāda laika secību.
1. Krasta ielā, 2. Kurmanova ielā, 3. Salamandras ielā

Uzņēmums aug

AUGOT DARBINIEKU SKAITAM, bija jāgādā arī jaunas mašīnas. Ražošanai pieaugot, bija vajadzīgi lielāki izejvielu krājumi, lai to aprūkošanas dēļ strādnieki un mašīnas nepaliktu stāvam dīkā. Tā pagraba telpas Krasta ielā 5 drīz vien kļuva par šaurām, un nu to vietā bija jāmeklē citas.

Ap to laiku dabūjām zināt, ka Plaužu fabrika, kas atradās Kurmanova ielā 21 un jau bija minēta vienā no iepriekšējām nodaļām, pārceļas uz citām telpām. Tāpēc noīrējām minētās telpas Kurmanova ielā un 1927. gadā pārcēlāmies uz turieni. Minētajā gadā, tātad tikai divus gadus pēc darbības uzsākšanas, Rīgas Audums jau nodarbināja ap 200 strādnieku.

Jaunās telpas, kas bija daudz plašākas, deva iespēju atvērt jaunas ražošanas nodaļas. Tāpēc fabrika pati sāka izdarīt audumu galīgo apdari, lai tos tieši no fabrikas varētu laist tirgū.

Katras jaunas nodaļas atvēršana prasīja lielākus priekšdarbus, kas savukārt saistījās gan ar lielākām, gan mazākām grūtībām, kuŗas bija jāatrod iespēja pārvarēt. Jaunām ražošanas operācijām bija jā-sagatavo labi speciālisti un pēc tam jāizdara vesela virkne mēģinā-jumu, lai dabūtu iespējami augstāku ražojuma kvalitāti. Mēģinājumos bija jāiegulda liela nauda, kas palielināja uzņēmuma ražošanas iz-maksas, nedodot nekādu tūlītēju ražojumu pieaugumu.

Daudz šādu mēģinājumu izdarījām audumu krāsošanas nozarē, jo Kurmanova ielā sākām lielos vairumos ražot zīda, puszīda un mākslīgā zīda audumus, bet izrādījās, ka mākslīgā zīda audumu krāsošanai neder nedz tās mašīnas, nedz arī tās krāsvielas, ko mē-dza lietot īstā zīda audumu krāsošanai. Bija jāpielāgo mašīnas, jā-atrod jauni krāsošanas paņēmieni un jaunas krāsvielas un to kom-binācijas, lai iegūtu labu ražojuma kvalitāti un lai reizē pati krā-sošana izmaksātu iespējami lēti. Visas šīs problēmas sekmīgi atrisi-nāja krāsošanas un apretūras nodaļas vadītājs Pēteris Drapāns. Viņš bija ķīmiķis, savā nozarē bez tam vēl papildinājās ārzemēs un ar laiku izpildīja atbildīgus amatus fabrikā, bet pēdējos gados, kad es biju ārzemēs, bija arī Rīgas Auduma direktors-rīkotājs.

Izdarot krāsošanas mēģinājumus, radās krietns daudzums, tā saukto samocīto audumu, t. i. tādu audumu, kuŗu apdare nebija izdevusies pietiekami laba, lai tos ar firmas nosaukumu varētu laist tirgū. Tur bija ieguldīti diezgan prāvi līdzekļi, kuŗus, šķita, nekad vairs neva-rēs dabūt atpakaļ. Izeja tomēr radās.

Kādu dienu fabrikā iegriezās divi apkārtceļotāji tirgotāji — viens žīdu, otrs krievu tautības — un apvaicājās, vai neesot pārdodami kādi izbrāķēti audumi, t. i. audumi ar defektiem. Jā, tādi mums bija no mūsu krāsošanas mēģinājumiem. Viņi šos audumus sagrieza „kuponos”, t. i. gabalos tādā lielumā, lai no katra iznāktu kleita vai kāds cits apģērba gabals. Šos gabalus viņi tad esot nesuši apkārt pa ministrijām, dažādām darba vietām, lauku sētām, pilsētu dzīvok-ļiem utt., iestāstot pircējiem, ka tā ir kontrabandas prece un tāpēc lēta. Latvija bija pazīstama kā augstu maitu zeme — to zināja ik-

viens — tāpēc kontrabandas preces daudziem šķita izdevīgas. Tā samērā īsā laikā un pie tam pat par samērā izdevīgām cenām minētie tirgotāji izpārdeva visus izmēģināšanas procesā cietušos audumus.

Visumā jāsaka, ka fabrika Kurmanova ielā attīstījās ļoti strauji. Jau pēc dažiem gadiem fabrikā bija kādas 100 stelles vien. Pamazām arī telpas Kurmanova ielā sāka palikt par šaurām. Pat tvaika katls drīz vien kļuva par mazu, un, lai nebūtu jāiegulda līdzekļi jaunā un lielākā tvaika katlā, fabrika pirka tvaiku no koka apstrādāšanas fabrikas, kas atradās blakus. Tai bija daudz skaidu un citu koka atkritumu, ko tā lietoja tvaika ražošanai. Kaut gan fabrikas vajadzībām irējām arī pāris apkārtējo namu, tomēr arvienu trūka telpu jaunām mašīnām.

1932. gadā, kad strādnieku skaits fabrikā jau pārsniedza 500, nejauši uzzinājām, ka tuvākās dienās nāks pārdošanā vairāksolīšanas ceļā bijušās Salamandras fabrikas īpašums, kas atradās Salamandras ielā 1. Ēkas bija kara laikā pamestas un stipri bojātas, vietām pat pilnīgi nopostītas, tā ka pretim rēgojās drupas. Fabrikas agrākie īpašnieki atradās pa daļai Latvijā un pa daļai ārzemēs. Minēto īpašumu izdevās iegūt par summu, kas nedaudz pārsniedza 80.000 latu.

Nu sākās drudžains darbs, lai nopirkto īpašumu savestu tādā kārtībā, lai uz turieni varētu pārcelt visu Rīgas Auduma uzņēmumu. Pārceļšanos varējām izdarīt jau 1933. gada sākumā. Pēc tam fabrika strauji auga un paplašinājās, kā to redzēsīm tālākajās nodaļās. Strādnieku skaits, kas 1933. gadā bija 750, 1934. gadā pieauga uz 1. 125, 1937. gadā pārsniedza 1. 400 un 1938. gadā sasniedza 1. 600.

1939. gadā strādnieku skaits samazinājās par pāris simtiem, kaut gan fabrika strādāja trīs maiņās. Ar ražošanas procesu racionālizāciju strādnieku skaitu bija iespējams samazināt par apm. 240, tai pašā laikā paceļot produkciju.

1939. gadā fabrika pārdeva vairāk nekā 2 miljoni metru audumu un tuvu pie 80.000 metru vatelīna.

1940. g. 1. janvāra bilances kopsumma bija 5,3 miljoni latu, pie 37

kam iepriekšējais gads bija noslēdzies ar 562 tūkstoši latu pelņu.
No šīs summas:

peļņas nodokļa nomaksai bija jāatstāj	331 tūkst. latu
rezerves kapitālam pieskaitīti	12 " "
darbinieku gratifikācijai izlietots	8 " "
ziedots valsts aizsardzības fondam	10 " "
ziedots aizsargu fondam	3 " "
dividendes, 4 % no akciju kapitāla	90 " "
agrāko nodokļu parādu nomaksai	108 " "

Kopā 562 tūkst. latu

No šiem vispārējiem pārskata datiem, kādus parasti sniedz, ja grib īsumā raksturot kāda uzņēmuma darbību, lasītājam var viegli rasties iespaids, ka vajag tikai uzņēmumu nodibināt „zem laimīgas zvaigznes”, un tas aug pats no sevis, kamēr uzņēmuma īpašnieka vienīgās rūpes paliek — kā notērēt uzņēmuma pelņu.

Nekas nav maldīgāks par šādu, diemžēl, tautā diezgan plaši izplatītu uzskatu.

Vispirms jau, runājot par pelņu, jāņem vērā, ka uzņēmumā ieguldītais kapitāls, kas nes galveno risku un izlietojams zaudējumu segšanai katrā lielākā neveiksmē, saņēma no tīrās peļņas tikai 4 %, t.i. apmēram tikpat, cik bankas maksāja par noguldījumiem. Lauvas tiesa, kā to redzējām, aizgāja nodokļos un maksājumos dažādos fondos pēc toreizējās valdības mājiņa.

Bez tam vispārējos pārskatos par uzņēmumu darbību nav ņemts vērā tas milzīgais darbs un pūles, kas uzņēmējam jāpieliek, lai atrastu ceļus un līdzekļus, kā pārvarēt neskaitāmas grūtības, kas, uzņēmumam augot, to apdraud no visām pusēm, konkurentus ieskaitot līdz. Šīs pūles viegli paslīd garām pat to cilvēku nepamanītas, kas uzņēmumā diendienā strādā, nerunājot jau nemaz par tiem miljoniem, kas uzņēmuma vārdu tikai šad un tad pamana avīzēs vai pērk šī uzņēmuma ražojumus.

Tāpēc turpmākās nodaļās centīšos, cik iespējams, pavērt aizkaru šim noslēpumam, lai ar tiem faktiem, kas pēc aiztecējušiem gadu desmitiem vēl palikuši atmiņā, palīdzētu lasītājam iegūt īstenībai atbilstošāku priekšstatu par to, nezinātājam grūti aptveramo, organizātoriskā darba slodzi, kas jānes uzņēmējam, lai nodrošinātu savam uzņēmumam sekmes.

Rīgas Auduma akcija

Kur un kā rast kapitālu?

VIENS NO GRŪTĀKAJIEM JAUTĀJUMIEM Rīgas Auduma sākuma gados bija: kur un kā rast uzņēmumam nepieciešamo kapitālu? Kad par šo jautājumu apspriedos ar Aleksandru Bankinu, kuŗa vārds ir jau minēts vienā no iepriekšējām nodaļām, viņš teica, lai tikai sākot ražot, gan jau nauda būšot. Vienojāties ar viņu, ka jaunajā uzņēmumā divas trešdaļas no vajadzīgā kapitāla sagādās viņš kopā vēl ar kādu citu līdzdalībnieku, ko viņš atradīs, bet vienu trešdaļu es pats, ieguldot savus nelielos uzkrājumus, galvenā kārtā no algas, jo no Krievijas atgriezies gandrīz burtiski bez graša kabatā. Tādā kārtā vēlreiz pats praksē pārliecinājos, ka kapitāls rodas no krāšanas.

Augot uzņēmumam un paplašinoties tā darbībai, bija jāgādā jaunas mašīnas, jāpērk vairāk izejmateriālu, jāalgo vairāk strādnieku, un arī no tirgotājiem parasti nebija iespējams saņemt naudu jau tai pašā dienā, kad piegādājām viņiem preci. Strādniekiem algas 41

bija izmaksājamas kārtīgi katru nedēļu, neatkarīgi no tā, vai gatavā prece bija pārdota, vai vēl gulēja fabrikas noliktavā.

Tas viss prasīja krietnu kapitālu un pie tam vajadzība pēc šī kapitāla pastāvīgi auga. Kaut gan Bankins vārdos solīja sagādāt uzņēmumam naudu, cik vajadzīgs, taču, kad pienāca laiks izdarīt iemaksas, vilcinājās, prasot ierasties pie viņa ar gašiem ziņojumiem un pūloties mani atrunāt no katras uzņēmuma darbības paplašināšanas, jo tas viņam šķita riskanti: varot rasties zaudējumi.

Beidzot šī lielā laika tērēšana ar ziņojumiem un kaulēšanos apnika. Vienā jaukā dienā atteicos ierasties pie viņa ar ziņojumu un teicu, ka, ja viņam kāda informācija ir vajadzīga, lai viņš nāk uz uzņēmumu. Un ja viņš nevēlas uzņēmumu tālāk finansēt, tad var saņemt savu iemaksāto daļu atpakaļ. Lai vajadzības gadījumā šo naudu arī varētu viņam atmaksāt, mana sieva bija dabūjusi no sava tēva obligāciju uz viņa lauku mājām, un pret šo obligāciju kā drošību bija iespējams dabūt aizņēmumu.

Par izstāšanos no uzņēmuma Bankins tomēr negribēja pat ne dzirdēt, bet sarunāja Hugo Šēnbergu par trešo līdzdalībnieku mūsu uzņēmumā. Šēnbergs bija cilvēks ar ļoti plašu pazīšanos. Viņš darbojās kādas kredītiestādes valdē un bija uzņēmumam ļoti noderīgs kā sakarnieks tiklab ar valdības iestādēm, kā ar citiem uzņēmumiem. Vienojāmies, ka Bankins kopā ar Šēnbergu sagādās divas trešdaļas no uzņēmumam nepieciešamā kapitāla.

Līdz tam laikam jaunais uzņēmums skaitījās kā mans vienpersonas uzņēmums. Sekas bija tādas, ka Bankins par viņa sagādāto kapitālu ņēma augļus kā par aizdevumu un bez tam vēl pretendēja uz attiecīgu daļu no tīrās peļņas, kamēr zaudējumi, ja tādi rastos, būtu jācieš man vienam pašam.

Tāpēc 1926. gadā uz mana ierosinājuma noslēdzām attiecīgu dalības līgumu ar Bankinu un Šēnbergu, pārvēršot uzņēmumu par atklātu sabiedrību, kas dabūja nosaukumu: Zīda un vilnas tekstilrūpniecība Rīgas Audums. Tagad atbildību nesa visi trīs līdzdalībnieki.

Jau pirmajā darbības gadā, sekodams dažu paziņu labi domātam padomam, griezās pēc kredita Latvijas Bankā, kas bija vislielākā banka Latvijā un savos pārskatos uzsvēra, ka tā ar saviem kredītiem cenšas sekmēt galvenā kārtā lauksaimniecības un rūpniecības, t. i. ražošanas attīstību. Apmeklēju šīs bankas padomes priekšsēdētāju, bet viņš man paskaidroja, ka, diemžēl, mūsu uzņēmumam nevarot kredītu piešķirt, jo tas darbojoties tikai pirmo gadu un tam vēl neesot nedz gada pārskata, nedz bilances, pēc kuņģiem varētu spriest par uzņēmuma stāvokli.

Kad pacēlās jautājums par pāriešanu uz jaunām telpām Kurmanova ielā, atkal bija grūti dabūt Bankina piekrišanu. Vajadzēja dot viņam solījumu, ka es pats personīgi uzņemšos atbildību par varbūtējiem zaudējumiem, ja tādi sakarā ar pārceļšanos rastos. Kādu laiku pat likās, ka Bankins no sabiedrības izstāsies. Beidzot tomēr izdevās dabūt viņa piekrišanu un, kā jau minēts iepriekšējā nodaļā, uz Kurmanova ielu uzņēmums pārcēlās 1927. gadā.

Kurmanova ielā Rīgas Audums tik strauji attīstījās un auga, ka rīcības kapitāls atkal kļuva par mazu, kas ļoti sāpīgi bija sajūtams uz katra soļa. Tāpēc, atcerēdamies augstāk minēto sarunu ar Latvijas Bankas padomes priekšsēdētāju, kādu dienu paņēmu Rīgas Auduma pārskatus un bilances un atkal devos pie viņa, lai raudzītu dabūt kredītu. Šoreiz viņš paskaidroja, ka, diemžēl, mūsu uzņēmumam kredītu piešķirt nevarot, jo uzņēmumam pašam neesot sava nekustama īpašuma, un tas mitinoties īrētās telpās. Pēc šī paskaidrojuma atmetu Latvijas Bankai ar roku, un Rīgas Audums pēc tam vairs nav griezies minētajā bankā pēc kredita.

Nepietiekoša rīcības kapitāla dēļ grūtas bieži vien bija algu izmaksas dienas. Lai sagatavotos šīm dienām, Rīgas Auduma aģents un naudas iekasētājs Beks — reti centīgs un uzņēmīgs žīdu tautības darbinieks — gandrīz burtiski apskrēja tirgotājus, kas noņēma mūsu ražojumus, lai savāktu vajadzīgo summu. Pateicoties lielā mērā viņa enerģijai, algas izmaksā darbiniekiem nekad netika nokavēta.

Prātā nāk kādi Ziemsvētki — liekas, tas bija vēl tad, kad uzņē-

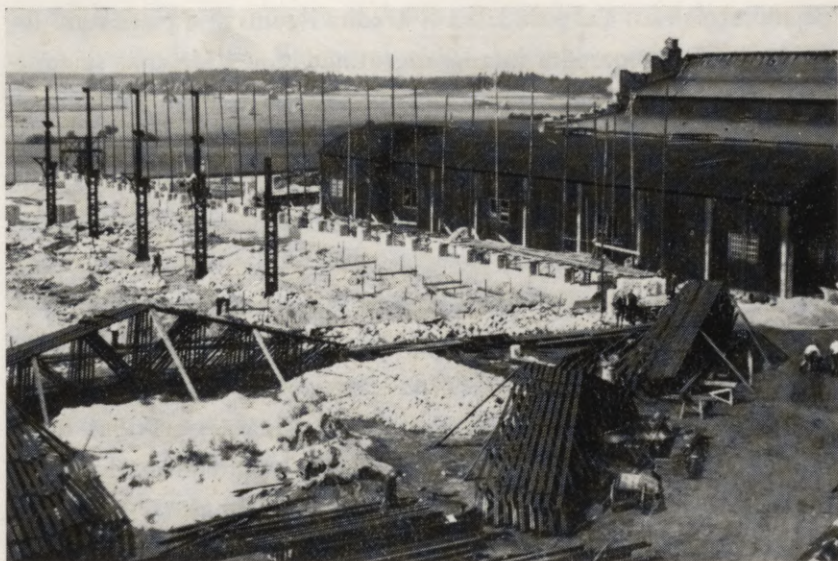

Salamandras fabrika gadu pēc iegūšanas

mums atradās Krasta ielā — , kad pēc algas un gratifikācijas izmaksas darbiniekiem uzņēmuma kase palika pilnīgi tukša. Man un manai ģimenei nepalika pāri ne graša. Lai arī manai ģimenei iznāktu Ziemsvētki, aiznesām un pa svētku laiku ieķīlājām lombardā manas sievas vijoli, ko viņa brīvajos brīžos labprāt spēlēja.

Ja Latvijas Bankas devīgā roka līdz mūsu uzņēmumam nesniedzās, toties tā finansēšanai zināmu un negaidītu atbalstu sniedza divi žīdu tautības tirgotāji no Avotu ielas. Kad fabrika atradās Kurmanova ielā, viņi pasūtīnāja lielākos daudzumos zīda kaklautus un citus līdzīgus izstrādājumus un uz šī pasūtīnājuma rēķina iemaksāja krietnus avansus. Tie deva iespēju apgādāt jaunas stelles un izejmateriālus.

Otrs avots, kas ar laiku izvērtās par vienu no galvenajiem Rīgas Auduma apgādātājiem ar kapitālu, bija mašīnu un izejmateriālu piegādātāji ārzemēs: Šveicē, Vācijā, Beļģijā, Anglijā un citās zemēs.

Izbūves darbi tai pašā laikā

nieki labi pazina Asejeva fabrikas Krievijā, kur kādreiz strādāju, man izdevās iegūt šais firmās lielu uzticību, ko, protams, centāties visiem spēkiem attaisnot un nesagandēt. Minētās ārzemju firmas piegādāja mašīnas ar noteikumu, ka par tām jāsamaksā divu gadu laikā pēc to uzstādīšanas. Pa to laiku jau liela daļa no mašīnās ieguldītā kapitāla bija atpelnīta. Par izejmateriāliem bija jāmaksā 6 mēnešu laikā pēc to saņemšanas. Ja labi veicās, saņemtos izejmateriālus varēja pārstrādāt divu nedēļu laikā. Tādā kārtā izejmateriālu piršana iegūto kreditu paspējām vairākas reizes apgrozīt, iekāms tas bija atmaksājams.

Šie izdevīgie kredita noteikumi bija tie, kas lielā mērā palīdzēja plašās fabrikas telpas Kurmanova ielā papildīt ar mašīnām un pēdējās bez pārtraukuma nodarbināt.

Minētā kredita ilgums tātad bija pietiekami garš, lai tas līdz atmaksas dienai paspētu uzņēmumā apgrozīties, t. i. pārvērsties precēs un pēc tam atkal naudā, kāpēc šo kreditu bez grūtībām bija ie-

spējams atmaksāt. Tai pašā laikā šī kredita ilgums bija pietiekami īss, lai tā atmaksu nepaspētu jūtami apgrūtināt cenu slīdēšanas saimnieciskās depresijas laikā. Tas bija viens no iemesliem, kuŗu dēļ saimnieciskā depresija maz skāra Rīgas Auduma darbību, un tas varēja mierīgi augt un attīstīties arī trīsdesmito gadu pirmajā pusē, kad saimnieciskās depresijas rezultātā daudzi citi uzņēmumi nonāca maksāšanas grūtībās un bankrotēja.

Saimnieciskā depresija maz ietekmēja Rīgas Audumu arī tāpēc, ka tas nebija kreditējies nedz Latvijas Bankā, nedz citās bankās, kas atradās Latvijā. Sakarā ar to Latvijā Latvijas Bankas režijā paveiktā kreditu restrikcija neskāra Rīgas Audumu. Zināmas grūtības Rīgas Audumam radās vienīgi sakarā ar valdības centieniem depresijas laikā samazināt importu, jo izejvielas un dažas mašīnas mums vēl arvienu nāca no ārzemēm. Bet par šīm grūtībām runāsim citā vietā.

Bez tam saimnieciskā depresija, gan netieši, radīja pārmaiņas Rīgas Auduma īpašnieku sastāvā.

Latvijas pastāvēšanas pirmajos gados bija parasts dibināt lielus uzņēmumus, pat bankas, tikpat kā bez kapeikas naudas. Naudu šim nolūkam dabūja bankās pret īstermiņa vekseliem. Bet tā kā tādiem jaundibinātiem uzņēmumiem nebija un nevarēja būt tirdzniecības vekseļu, kuŗu pamatā ir kāds pirkšanas un pārdošanas darījums, tad darbā laida, tā sauktos, draudzības vekselus, no kuŗiem citās zemēs uzmanīgas bankas izvairās. Draudzības vekselus gatavoja tā, ka labi draugi parakstīja viens otram vekselus, citi draugi, tā teikt, palīdzīgos nolūkos šos vekselus žirēja, un tā vekseli bija gatavi, lai pret tiem bankās saņemtu naudu. Kad pēc 3 mēnešiem tādām vekselim pienāca termiņš, tad to apmainīja pret jaunu vekseli ar tiem pašiem parakstiem, samaksājot tikai procentus par trim mēnešiem uz priekšu.

Draudzības vekseļu apgrozība Latvijā sasniedza lielus apmērus un par tiem rakstīja laikraksti.

Kad trīsdesmito gadu sākumā Latviju sasniedza saimnieciskā depresija, tad daudzi ar draudzības vekseliem dibināti un pie dzīvības

uzturēti uzņēmumi nonāca maksāšanas grūtībās un bankrotēja. Ikviens draudzības vekselu parakstītājs, kas kļuva maksāt nespējīgs, kā ķēdes locekļus rāva līdz citus, kas uz viņa vekselā bija devuši savus parakstus, jo draudzības vekselus izpirkt tad nebija nekādas iespējas.

Šādā draudzības vekselu virpulī, cik var spriest, bija iekļuvis arī Rīgas Auduma līdzīpašnieks Šēnbergs. Rodas iespaids, ka vismaz daļu no tā kapitāla, ko viņš bija ieguldījis Rīgas Audumā, viņš bija ieguvis draudzības vekselu ceļā. Pie šāda secinājuma jānāk tāpēc, ka vienā jaukā dienā Rīgas Audumā ieradās tiesas izpildītājs un pieprasīja, lai mēs izpērkam protestētu vekseli par lielāku summu. Vekseli bija parakstījis Šēnberga brālis. Bez sazināšanās ar mani Bankins bija šim vekselim uzlicis Rīgas Auduma žiro. Pēc tam Hugo Šēnbergs bija šo vekseli diskontējis kādā kreditiestādē un termiņā nebija spējis izpirkt, kāpēc vekselis protestēts. Vekseli izpirkām, bet, pārrunājot gadījumu ar pašu Šēnbergu, nācām pie slēdziena, ka lietas labā būtu vēlams, lai viņš no Rīgas Auduma izstātos. Tā arī notika, un viņš saņēma atpakaļ attiecīgo daļu no uzņēmuma vērtības, ieskaitot viņa iemaksāto pamatkapitāla daļu.

Pēc tam Rīgas Audumā palikām tikai divi līdzīpašnieki: Bankins un es. Pārjaunojot mūsu līgumu sakarā ar trešā līdzdalībnieka izstāšanos, ievēdām noteikumu, ka gadījumā, ja ar mani kas notiek, manā vietā firmā stājas mani mantinieki. Bet ja ar Bankinu kas notiek, tad viņa līdzdalība uzņēmumā automatiski izbeidzas un viņa mantinieki saņem viņa daļu no uzņēmuma vērtības.

Iepriekšējā nodaļā minēju, ka 1932. gadā izdevās nopirkt Salamandras fabrikas agrāko īpašumu. Tā kā par šo pirkumu bija jāizšķiras ātri un pirkšanas nodoms jātur slepenībā, lai nerastos konkurenti, tad šo īpašumu nopirku uz sava vārda. Kad pirkums bija izdarīts, informēju par notikušo faktu Bankinu.

Pērkot Salamandras gruntsgabalu, bija domāts, ka pirkuma summu varēs nomaksāt ilgākā laikā pa daļām. Bet drīz vien noskaidrojās, ka visa pirkuma summa, kas pārsniedza 80.000 latu, bija jāno-

maksā 30 dienu laikā. Šādas summas manā rīcībā nebija. Laimīgā kārtā minēto summu man aizdeva uzņēmuma labvēļi, un es viņiem vēlāk kā drošību izsniedzu obligāciju uz iegūtā gruntsgabala.

Kādu dienu tīri personīgā sarunā pastāstīju Ādolfam Gersonam, kas bija Jaunāko Ziņu līdzstrādnieks, par šo savu pirkumu un par nākotnes nodomiem attiecībā uz pirkuma izmantošanu. Jāpiezīmē, ka līdz tam laikam Jaunākās Ziņas bija vairāk kā atturīgas, kad tām bija iespējams atzīmēt kādu no Rīgas Auduma panākumiem. Tam bija vairāki iemesli, un daži no tiem būs minēti šo atmiņu turpinājumā. Bet šoreiz, uzņēmuma veidā, minētajā laikrakstā parādījās raksts par jauno pirkumu un nākotnes nodomiem likt drīzumā visiem Salamandras fabrikas dūmeņiem atkal kūpēt.

Nelaimīgā kārtā šai rakstā nemaz nebija ticis minēts Bankina vārds, un viņš to bija ļoti ņēmis ļaunā, it sevišķi tāpēc, ka, kā tas noskaidrojās vēlāk, viņš privātā satiksmē allaž bija licis visiem saprast, ka Rīgas Auduma direktors un likteņa noteicējs ir — viņš.

Acīm redzot, aiz šī iemesla, tā teikt, lai glābtu prestižu, viņš bija pieprasījis Benjamiņam, lai Jaunākās Ziņas ievietoto rakstu atsauc, jo tur Hiršs esot ignorējis viņu, Rīgas Auduma veidotāju, un izmantojis gadījumu, lai izceltu sevi.

Sākās gaŗa un nepatīkama izskaidrošanās ar Bankinu, no kuŗas kļuva arvien skaidrāks, ka mūsu tālākā kopā strādāšana būs grūta, jā, pat neiespējama. Tāpēc beidzot nācu ar priekšlikumu, lai Bankins pārņem visu Rīgas Audumu, izmaksājot man vienu trešo daļu no tā vērtības. Es tad sāktu jaunu uzņēmumu nopirktajās Salamandras fabrikas telpās. Bankins tomēr neriskēja šo priekšlikumu pieņemt, it sevišķi tāpēc, ka ārzemju firmu pārstāvji paziņoja, ka Bankins nevar cerēt uz tiem kredītiem, ko tās piešķirušas man.

Konflikts beidzās ar to, ka Bankins no Rīgas Auduma izstājās, saņemot sev pienācīgo daļu no uzņēmuma vērtības. Sakarā ar Bankina izstāšanos Rīgas Audums 1932. gadā atkal pārvērtās par vienpersonas uzņēmumu.

ji auga. Beidzot, 1934. gada septembrī pārveidoju šo uzņēmumu no vienpersonīga uzņēmuma par akciju sabiedrību ar nosaukumu: Tirdzniecības-rūpniecības akciju sabiedrība Rīgas Audums. Šis pārkārtojums bija nepieciešams aiz dažādiem apsvērumiem. Viens no tiem bija 1934. g. 15. maijā nodibinātā autoritārā iekārta Latvijā. Vērojot notikumus jau šīs iekārtas pirmajos mēnešos, varēja sagaidīt saimnieciskā dzīvē lielas pārvērtības. Tāpēc piesardzība prasīja, lai ar uzņēmumu saistītais risks būtu sadalīts. Nodibinot akciju sabiedrību Rīgas Audums, tā pārņēma mašīnas, citu fabrikas inventāru un visu ražošanu, atbildot par visu šo darbību ar 2. 250. 000 latu lielu akciju kapitālu. Turpretim agrākās Salamandra fabrikas gruntsgabals ar visām ēkām palika manā personīgā īpašumā, un es to Rīgas Audumam iznomāju. Kā to redzēsim vēlāk, šāds izkārtojums tiešām nāca liktenīgā brīdī par labu Rīgas Audumam.

Kā otru apsvērumu varētu minēt, ka bija paredzēts nākotnē iekārtot arī cellulozas un mākslīgā zīda ražošanu, lai nevajadzētu šīs izejvielas importēt. Bet šīs ražošanas noorganizēšanai bija vajadzīgi jauni kapitāli.

Beidzot vēl jāpiezīmē, ka akciju sabiedrības Rīgas Audums akcijas nav nevienam pārdotas, bet palika Hirša ģimenes īpašums, jo akciju kapitāls bija uzkrāts, ieguldot uzņēmumā atpakaļ saņemto peļņu.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Mašīnu sagādes grūtības

MAŠĪNU SAGĀDES ZIŅĀ pārdzīvojām trīs dažādus posmus.

Pirmais posms attiecās uz pašu darbības sākumu, kad uzņēmums vēl atradās Krasta ielā. Toreiz, diemžēl, vēl nebija mūsu spēkos pirkt noderīgākās mašīnas. Bijām priecīgi, ja vispār pie mašīnām varējām tikt, jo mūsu rīcībā esošais kapitāls bija pārāk niecīgs. Tāpēc pirkām, labojām un papildinājām vecas, pirmskaņa mašīnas.

Otrs posms sākās tad, kad Rīgas Audumam bija jau iespējams pirkt jaunās ārzemju mašīnas. Šī laika periodā fabrika atradās Kurmanova ielā. Reizē ar to sākām rūpīgi studēt dažādās valstīs un dažādās šo valstu rūpnīcās ražotās mašīnas, lai sev izvēlētos mūsu apstākļiem vispiemērotākās. Tā kā firmas, kas ražoja mašīnas, pārdeva tās Rīgas Audumam, kā iepriekšējā nodaļā minēts, uz pieņemamiem kredita nosacījumiem, tad pie mašīnām tikt nu vairs nebija grūti.

Bet tas tā turpinājās tikai dažus gadus. Pēkšņi radās negaidīti sarežģījumi, kuŗus radīja saimnieciskā depresija, kas Latviju sasniedza 1930. gadā un kļuva sevišķi asa 1931. gadā. Lai, cik iespējams, pasargātu Latviju no saimnieciskās depresijas nevēlamām sekām un par visām lietām, lai noturētu latu zelta standarta līmenī, Latvijas valdība sāka radikāli ierobežot importu. Ikvienam, kas gribēja no ārzemēm ievest preces Latvijā, bija jādabū atļauja vispirms no īpašas komisijas, kas pārbaudīja, vai ievešanai pieteiktās preces Latvijai vispār vajadzīgas un, ja vajadzīgas, tad — vai pieprasītais daudzums nav par lielu. Kad beidzot importa atļauja bija kabatā, tad bija jāgriežas ārzemju valūtas komisijā, kas savukārt izdeva atļauju nopirkt attiecīgās valsts valūtu, ar ko samaksāt par importēto preci. Tā nereti gadījās, ka importa komisija atļauju izsniedza, bet valūtas komisija savu atļauju liedza vai vilcinājās to izsniegt, un tā no vajadzīgo preču ievešanas bija jāatsakās. Tikai vēlākos gados valdība abas minētās komisijas apvienoja vienā.

Grūtības, kas pastāvēt šādai kārtībai, radās Rīgas Audumam, redzam no sekojošiem piemēriem, kas nepavisam neaptver visus šāda veida gadījumus.

Rīgas Audumam bija vajadzīgas apretūras mašīnas zīda, mākslīgā zīda un jauktu audumu apdarei. Valsts iestādes šo mašīnu ievēšanu liedza aiz tā vienkāršā iemesla, ka apretūras mašīnas bija fabrikā Ilģeciema Manufaktūra, pie kam tās tur bija ļoti nepilnīgi nodarbinātas. Valsts iestādes domāja, ka Rīgas Audums jaunu mašīnu ievēšanas vietā varēja gluži vienkārši nodot savus audumus apdarei Ilģeciema Manufaktūrā. Grūti bija ieskaidrot ierēdņu kungiem, ka Ilģeciema Manufaktūras apretūras mašīnas, kas konstruētas vilnas audumu apdarei, neder mākslīgā zīda audumiem. Šī ieskaidrošana prasīja daudz laika un daudz pacietības.

Kā otru piemēru var minēt, ka odeŗdrānas ražošanai Rīgas Audumam bija vajadzīga kokvilnas dzija. To varēja dabūt no vietējām tekstilrūpniecības fabrikām, bet tā bija zemas kvalitātes, pilna ar melnām kokvilnas sēkliņām. Šīs dzijas kvalitāte jūtami atsaucās

uz odeŗdrānas kvalitāti. Taču no savas dziņas kvalitātes uzlabošanas tās piegādātāji, kas bija apvienojušies tekstilfabriku sindikātā, atteicās. Tai pašā laikā valsts iestādes neatļāva importēt kokvilnas dziņu, motīvējot ar to, ka iekšzemes fabrikas spējot to ražot vajadzīgā daudzumā. Tādā kārtā Rīgas Audums bija spiests pirkt no minētajām fabrikām — saviem konkurentiem — tādas kvalitātes kokvilnas dziņu, kādu tām labpatikās piegādāt.

Aiz tā pašā iemesla nebija iespējams dabūt atļauju arī ievest no ārzemēm kokvilnas dziņu ražošanai nepieciešamās mašīnas. Jāpiezīmē, ka minēto ražošanas iekārtu, ja tāda mums toreiz būtu bijusi, mēs būtu varējuši izmantot arī mākslīgā zīda atkritumu pārstrādāšanai. Rīgas Audumā šo atkritumu bija sakrājies tonnām. Mašīnas, ko varēja izlietot šo atkritumu pārstrādāšanai, maksāja tikai nelielu daļu no tās summas, kas bija jāsamaksā uz ārzemēm, lai vietējo atkritumu vietā ievestu jaunu mākslīgā zīda dziņu.

Kādus trīs gadus ilga Rīgas Auduma cīņa ar valsts iestādēm, lai pārliecinātu to ierēdņus, cik neizdevīgi ir lietot sliktas kvalitātes dziņu. Beidzot Rīgas Audums deva solījumu, ka tas laidīs tirgū pirmā labuma kokvilnas dziņu un pie tam par 10 % lētāk nekā sindikātā apvienotās fabrikas, ja vien tikai Rīgas Audums dabūs atļauju ievest kokvilnas dziņu ražošanai vajadzīgo iekārtu. Tādā kārtā, pēc visām šīm lielajām pūlēm, kokvilnas un vistras pārstrādāšanai nepieciešamā iekārta galu galā pienāca no ārzemēm, bet tad arī bija jau 1939. gada beigas. Mašīnas sāka darboties tikai 1940. gada pirmajā pusē.

Un līdzīgu gadījumu bija daudz.

Trešais posms mašīnu sagādāšanā sākās, kad Rīgas Audums pārgāja uz Salamandras telpām. Tad sākām sev nepieciešamās mašīnas, cik iespējams, ražot paši. Tam bija vairāki iemesli, no kuŗiem galvenie bija šādi.

Mašīnu ražošana pašu uzņēmumā atbrīvoja uzņēmuma vadību no lieliem laika kavējumiem, kas radās, lai iegūtu atļaujas vajadzīgo mašīnu importam. Birokratiskā vilcināšanās ar atļauju izsniegšanu bez tam ārkārtīgi kavēja uzņēmuma attīstību.

Tālāk, tas deva iespēju arī tikt pie labākas kvalitātes mašīnām. Nodarbinot ārzemēs ražotās mašīnas, mēs bieži atradām, ka tām nepieciešami daži lielāki vai mazāki, pa lielākai tiesai viegli izdarāmi uzlabojumi. Sākumā mēs, pasūtinādami jaunas mašīnas, lūdzām mašīnu būvētājus izdarīt šos uzlabojumus. Mašīnu būvētāji labprāt mūsu vēlēšanos uzklausīja, bet ar to saistītie paskaidrojumi prasīja laiku, pie tam savu labumu guva arī mūsu konkurenti, jo ārzemju mašīnas bija visiem pieejamas.

Turklāt jāpiezīmē, ka, darbu racionāli noorganizējot, mašīnu ražošana pašu mājās izmaksāja pat lētāk, nekā tās varēja pirkt ārzemēs. Bez tam Rīgas Auduma telpas Salamandras ielā bija pietiekami lielas, lai tur mašīnu ražošanai un remontam iekārtotu arī pašu mechanisko darbnīcu.

Tā Rīgas Audums sāka ražot pats savas mašīnas. Lai iegūtu lietderīgāko mašīnu tipu, rūpīgi pētījām, kā mums nepieciešamās mašīnas ir būvētas Šveicē, Vācijā, Francijā un citās zemēs. No katra parauga tad ņēmām tos elementus, kas praksē pierādījās par labākiem, papildinot vēl to visu ar pašu mājās atrastiem jauninājumiem.

Vispirms sākām ražot aužamās stelles. Šim nolūkam nepieciešamos metalla lējumus pasūtinājām Latvijas uzņēmumā Metalists un Liepājas kaŗa ostas darbnīcās, bet zobratu gatavoja Rīgas firma VEF's. Katrs nākamais stelļu izlaidums no pašu darbnīcas kļuva arvienu labāks un labāks. Vēlāk sākām ražot arī šķetināmās mašīnas un daudzas citas. Importējām vienīgi mašīnām nepieciešamos elektriskos motorus.

Mechaniskā darbnīca sagādāja Rīgas Audumam lielus ietaupījumus, jo, piemēram, mašīna, ko ārzemēs pirkām par 3.000 latiem, pašu darbnīcā izmaksāja tikai apmēram vienu trešo daļu. Pie tam mechaniskā darbnīca lietoja labāku materiālu, piemēram, spožvilko jeb kalibrēto dzelzi parastās dzelzs vietā.

Mechanisko darbnīcu vadīja Oskars Grauzītis, kas agrāk bija strādājis līdzīgā darbā Krievijā un Latvijā. Darbnīcā strādāja kādi

Valdības locekļi apmeklē šķetinātavu

Rīgas Audums savu mechanisko darbnīcu bija ierīkojis tiešām laimīgā brīdī. Līdz vien tā bija iesākusi strādāt pilnā gaitā, valdība mašīnu ieviešanu gandrīz pilnīgi apturēja. Ierobežojumi nāca no Tirdzniecības un Rūpniecības kameras, kurā lielu ietekmi bija guvuši Rīgas Auduma konkurenti un to labvēļi, galvenām kārtām kameras priekšsēdētāja Andreja Bērziņa personā.

Un kad Rīgas Auduma apskatē, par ko vēl runāsim tālākās nodaļās, Prezidents Kārlis Ulmanis ar sava Ministru kabineta locekļiem un citiem pavadoņiem soļoja gar šķetināšanas mašīnu gaŗajām rindām un vēroja, kā raiti kustējās vairāk nekā 30.000 vārpstiņu, tad daudzi izbrīnā ieplēta acis: kur viss tas varēja rasties, ja no ārzemēm tādas lietas neielaida.

„Ziedošā fabrika” — tā Rīgas Audumu dēvēja ārzemju pārstāvji

Rīgas Auduma izbūves darbi

IZBŪVĒJOT RĪGAS AUDUMU Salamandras ielā, radās problēmas ik uz soļa, kā racionālāk iekārtot ražošanu, lai tās izmaksas būtu iespējami zemākas. Raudzīšu teikto paskaidrot ar dažiem piemēriem.

Viens no pirmajiem jautājumiem, ar kuŗu sadūrāties, bija — tvaika ražošanas jautājums. Sākumā tvaika ražošanai dabūjām vienu lietotu tvaika katlu, bet tas mūs neapmierināja. Satiksmes ministrija piedāvāja vecas lokomotīves, bet arī tās vajadzēja atzīt par nepiemērotām, jo meklējām lētāko un racionālāko tvaika ražošanas ierīci.

Pieaicinot lietpratējus un izdarot rūpīgus aprēķinus, izšķīrāties ierīkot savu spēkstaciju ar speciāliem *Bobcock Wilcox* Anglijā ražotiem katliem, kas strādāja ar 38 atmosfairu lielu spiedienu, un Vācijā ražotām AEG tvaika turbīnām elektrības ražošanai. Attvaikam, kas nāca no turbīnām, vēl bija 5 atmosfairu liels spiediens. Tāpēc attvaiku varējām vēlreiz likt darbā, izmantojot to krāsotavas

Rīgas Auduma ēka

darbu un telpu apsildīšanas vajadzībām. Kaut gan šāda iekārta deva iespēju fabrikā iztikt ar mazāku akmeņogļu daudzumu un tādā kārtā ievērojami samazināt šo ogļu importu mūsu vajadzībām, tomēr, kad griezāmiem pēc atļaujas ievest minētās ierīces no ārzemēm, attiecīgās valsts iestādes atkal bija grūti pārliecināmas. Beidzot atļauju dabūjām.

Īpašas spēkstacijas ierīkošana nepatika Rīgas pilsētas valdei, kas no savas elektriskās centrāles piegādāja strāvu visai pilsētai, un tāpēc grūti bija dabūt Rīgas pilsētas valdes atļauju izmantot elektrību no pilsētas tīkla, gadījumā, ja ar mūsu pašu centrāli kaut kas notiktu. Pēc ilgākām pūlēm arī šāda atļauja bija iegūta.

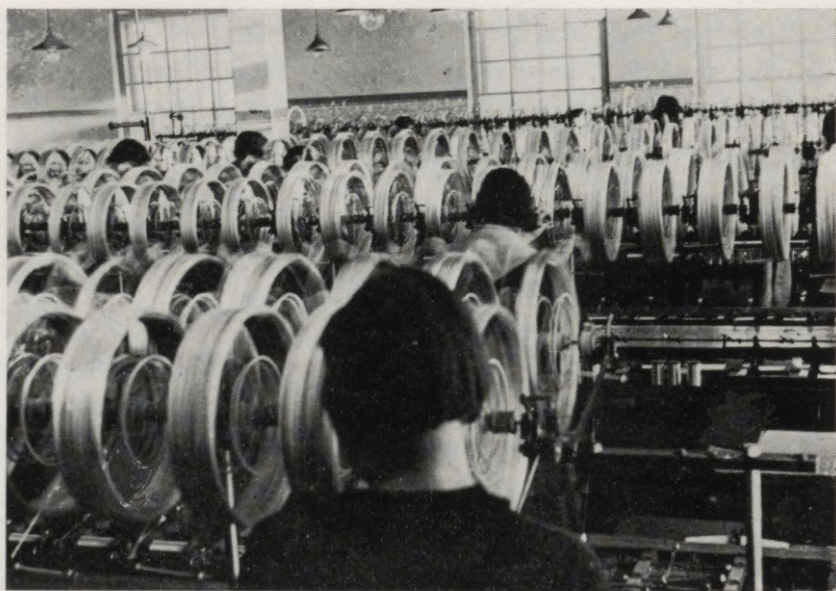
Beidzot atjaunojām arī paši savu ūdensvadu, izbūvējot savu vadu tīklu un ierīkojot ūdens filtrēšanas un tā mīkstināšanas ierīces, lai ūdeni varētu lietot audumu krāsošanai.

Pārkārtojot šādā veidā ūdens, tvaika un elektrības piegādi, kā arī telpu apsildīšanu ar attvaiku, izdevās samazināt izmaksas minētām vajadzībām par apmēram vienu trešo daļu no tās summas, ko šīs izmaksas prasīja pirms tam.

Kad prezidents Kārlis Ulmanis kopā ar Ministru kabinetu apciemoja Rīgas Audumu un, apskatot minētās ierīces, nonāca elektrības centrālē, spodrās telpās ar tīrām, flīzēm izliktām grīdām, pēkšņi satiksmes ministrs Einbergs griezās pie manis ar jautājumu, vai Rīgas Audums tiešām spējot visu to celt, jo šādas ierīces prasot bargu naudu. Paskaidroju, ka par visu pirkto tvaika un elektrības ražošanas iekārtu jāsamaksā 3 gados, kas iznāk 3.000 latu mēnesī. Ja šo 3.000 latu lielo nomaksu ieskaita tvaika un elektrības ražošanas izmaksā, tad tomēr visu izmaksu kopsumma mēnesī (ieskaitot tanīs

Austuve

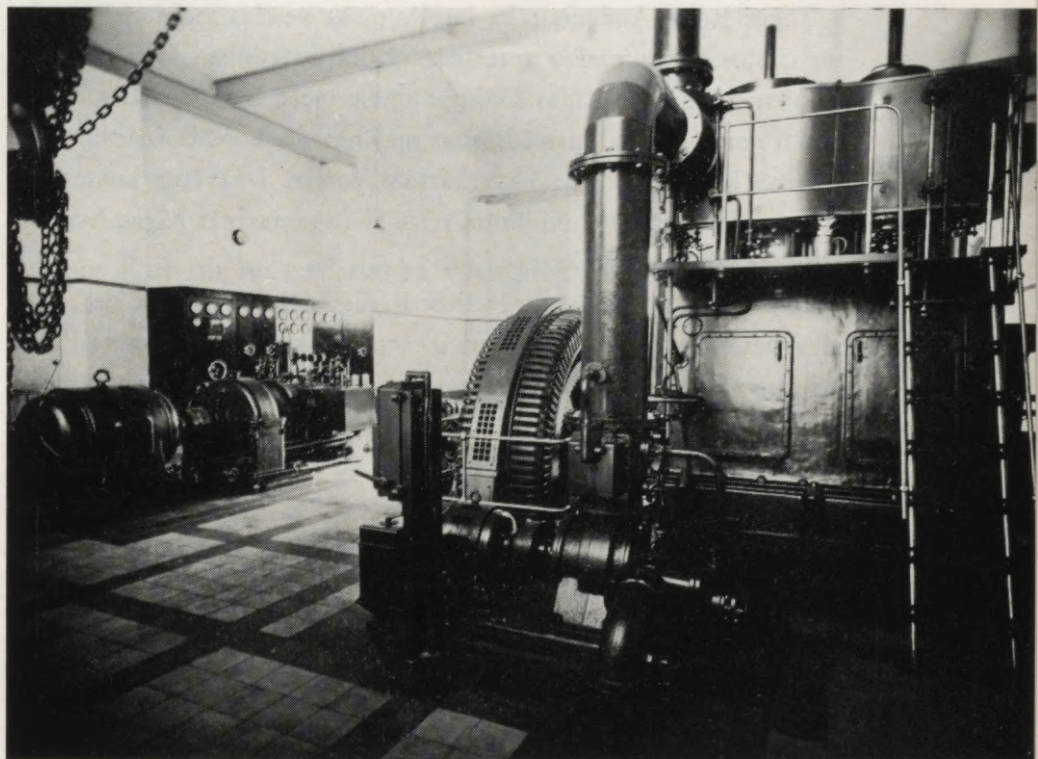
Spolētava

darba algas, akmeņogles utt.) iznāk par vienu trešo daļu mazāk, nekā tā bija pirms šo ierīču ierīkošanas. Tādā kārtā šīs ierīces nevis prasa bargu naudu, bet gan samaksā pašas par sevi un bez tam vēl sagādā lielu ietaupījumu.

Satiksmes ministrs atbildēja, ka, ja visa tā lieta esot tik vienkārša, tad jau katrs muļķis varot saimniekot.

Uz to ģenerālis J. Balodis piezīmēja, ka atliekot tikai nožēlot, ka tādu muļķu, kas to protot, esot pārāk maz.

Runājot par Rīgas Auduma izbūvi, vēl jāpiemin, ka telpu pārbūvei un pielāgošanai jaunām vajadzībām vajadzēja arī ļoti daudz dažādu kokmateriālu, pie kam taisni mūsu vajadzībām nepieciešamos izmērus un vajadzīgā daudzumā tirgū bieži vien nemaz nevarēja dabūt. Latvija bija gan pazīstama kā kokmateriālu eksporta zeme un tātad tur kokmateriālu netrūka, bet tie galvenā kārtā tika gatavoti tā, lai atbilstu ārzemju tirgus pieprasījumam.

Spēkstacija

Valdības locekļi apmeklē spēkstaciju

Tāpēc Rīgas Audums sāka izolēs pirkt veselas meža cirsmes, lai tur cirstos kokus varētu apstrādāt tā, ka tie atbilstu fabrikas vajadzībām. Šai nolūkā Rīgas Audums algoja mežu lietu speciālistu Līviņu un nomāja koka apstrādāšanas mašīnas. Šādā veidā izdevās iegūt labākas kvalitātes, galvenām kārtām pareizi izžāvētus kokmateriālus, tos ievērojami salētināt un reizē ar to samazināt Rīgas Auduma fabrikas izbūves izmaksas.

Beidzot vēl jāpiezīmē, ka, veicot Rīgas Auduma izbūves darbu, ne vien tiecāmies pēc racionālākas iekārtas, kas atvieglo cilvēka darbu un samazina ražošanas izmaksas, bet tai pašā laikā domājām arī par to, lai fabrika un tās tuvākā apkārtnē būtu patikama tiem, kas fabrikā pavada savas darba dienas. Šai nolūkā, piemēram, daudz darījām, lai fabrikas tuvāko apkārtni apstādītu kokiem, košuma krūmiem un ziedošu puķu grupējumiem. Fabrikas rajonā izbūvējām 3 siltumnīcas, katru 120 metru garumā. Siltumnīcās nekad netrūka ziedu, ar ko pastāvīgi atdzīvināt tās fabrikas iekšējās telpas, kur ziedi iederējās. Ārzemnieki, kas apmeklēja Rīgas Audumu, mēdza saukt to par „ziedošo fabriku”. Siltumnīcās auga arī vīnogas, kas noderēja fabrikas darbinieku rīkotām svētku dienām.

Lai koki un košuma krūmi gribētu augt tai smilšu zemē, uz kuņas bija celtas fabrikas ēkas, vajadzēja no liela attāluma vest trūdvielām bagātu zemi, kas veidoja apstādījumiem nepieciešamo augsni. Apstādījumu kopšanas darbos un siltumnīcās strādāja dārznieki ar saviem palīgiem, kopskaitā vairāk nekā 20 cilvēku, izmantojot Rīgas pilsētas pazīstamā dārzu speciālista Andreja Zeidaka padomus.

Kur un kā rast darba vadītājus un veicējus?

VIENA NO SVARĪGĀKĀM un grūtākām pamatproblēmām bija, kur ņemt vajadzīgos darbiniekus.

Rīgas darba biržā gan arvienu bija reģistrējies lielāks vai mazāks skaits bezdarbnieku, bet Rīgas Audumam maz bija vajadzīgi, tā sauktie, vienkāršie jeb melnie strādnieki. Darbs Rīgas Audumā noritēja pie mašīnām, kas kļuva arvienu komplicētākas un tāpēc to apkalpošana prasīja ne vien zināmu izveicību, bet arī dažas vispārējas zināšanas par mašīnu un tās uzbūvi, it sevišķi par tām daļām, kur visbiežāk mēdz rasties dažādi traucējumi. Bez tam bija jāpazīst apstrādājamais izejmateriāls un tā īpašības, tāpat arī mašīnas ražotais produkts un prasības, kādām šī produkta kvalitātei jāatbilst. Tikai tas darbinieks, kam bija šīs, ja tā varētu teikt, elementārās zināšanas, bija spējīgs apzinīgi savu darbu veikt.

Kā pie šādiem darbiniekiem tikt?

Apretūra

Gatavie audumi

Uz šo jautājumu bija tikai viena atbilde: šādi darbinieki jāساتو pašiem. Tāpēc darba spēka sagāde Rīgas Audumā īstenībā nozīmēja jaunatnes iesaistīšanu un apmācīšanu. Bet šī vienkāršā atziņa tūdaļ radīja veselu rindu jaunu problēmu, kas nepavisam nebija vienkārši atrisināmas.

Vispirms bija jāņem vērā tas vienkāršais fakts, ka dažādo mašīnu apkalpes darbs prasa zināmas iedzimtas dotības no tā cilvēka, kas pie tām strādā. Un šīs dotības jeb spējas nav visiem cilvēkiem vienādas. Ja nu bija jāapmāca cilvēki, tad, dabiski, vajadzēja izvēlēties tādu cilvēkus, kam apmācāmajā darbā dotības ir lielākas. Tādu cilvēku vieglāk apmācīt, un vēlāk viņam iemācītais darbs labāk un ātrāk veicas. Tas savukārt rada darbā nepieciešamo pašpalāvību un uzņēmību, bez kuŗas neviens darbs nesokas.

Jauno darbinieku izvēlē Rīgas Audumam daudz palīdzēja Rīgas Arodizvēles padomdošanas institūts. Ar minētā institūta ieteikumu mēs pieņemām daudzus spējīgus jaunekļus un jaunavas. Bet piedzīvojumi rādīja, ka ar tām spējām, ko konstatējis institūts, vien vēl nepietika, lai iznāktu labs un krietns darbinieks. Bija vajadzīgas arī zināmas rakstura īpašības un starp tām vispirmā kārtā godīgums un

10 gadu jubilejas kopskats 1936. gadā. Pirmajā rindā starp citiem redzami:
nelaiķis archibīskaps T. Grinbergs un tagadējais archibīskaps K. Kundziņš.

10 gadu jubilejas svinības, kur piedalījās pāri par 3000 cilvēku

atbildības sajūta, izpildot uzticēto uzdevumu. Tāpēc no institūta atsūtītos jaunekļus un jaunavas vajadzēja vēlreiz sijāt un pārbaudīt Rīgas Audumam pašam.

Pēc tam sākās jauniešu apmācība. Tā notika tieši praksē pie mašīnām. Kamēr strādnieku darba laiks bija 8 stundas maiņā, mācekļi strādāja tikai 6 stundas dienā. Pa vakariem viņiem bija jāapmeklē attiecīgi priekšlasījumi. Ar laiku, lai apmācība ritētu pēc zināmas, noteiktas sistēmas, pie Rīgas Auduma nodibinājām īpašu arodskolu, kuŗas pārziņā pārgāja jauno darbinieku sagatavošana.

Bez darbā tieši vajadzīgām zināšanām arodskolā, raugoties pēc jaunekļu iepriekš iegūtās vispārējās skolas izglītības, vēl mācīja arī matemātiku, latviešu valodu un svešvalodas. Bez tam arodskolas programmā bija pievērsta nopietna vērība jautājumiem par personīgo sadzīvi ar darba biedriem un vispār citiem cilvēkiem.

Lai būtu šeit atļauts atkārtot dažas no tām domām, ko savā uzrunā teicu skolas audzēkņiem, uzsākot arodskolas otru mācības gadu.

Skolas uzdevums ir novadīt savus audzēkņus iespējami tuvu pie tām gaŗajām kāpnēm, kas ved cilvēku uz panākumiem dzīvē, jo daudziem cilvēkiem ar pašu spēkiem šīs kāpnes neizdodas atrast. Savu darbu skola būs veikusi tad, kad tās audzēkņi paši būs jau spējīgi sataustīt minēto kāpņu pirmo kāpsli. Pa šīm kāpnēm tālāk jāiet ikvienam pašam, cik nu tālu katrs grib un spēj. Bet, kāpjot pa šīm kāpnēm, esiet krietni sportisti. Nedrīkst laist darbā elkoņus, lai kavētu tos, kam kāpšana veicas ārtāk. Un, ja kāpjot kādam sāk reibt galva, tad ir prātīgāk kādu laiku palikt uz vietas, lai iejustos un nostiprinātos savā pozīcijā. Pēc tam atkal ar pilnu sparū jākāpj tālāk. Mēs, vecākā paaudze, būsīm priecīgi par katru jaunekli, kas kāpjot pa šīm kāpnēm, mūs pārspēs, aizejot mums gaŗām.

Visumā jāsaka, ka skola darbojās sekmīgi, un tās audzēkņi vēlāk labi veica savus uzdevumus un avansējās darbā.

Taču bija arī daudzas grūtas problēmas, ar kuŗām bija jāsaduŗas, sagatavojot jaunatni mūsu darbam. Viena no tādām radās, piemēram, sakarā ar latviešu tautā diezgan plaši izplatīto uzskatu, ka ierēdņa

Latvijas sūtņi ārzemēs savas konferences laikā apmeklēja Rīgas Audumu. Pēc tam sekoja kopējs izbraukums uz Baltezeru.

darbs ir tas, pēc kā dzīvē jācenšas, kamēr amatnieka darbs ir tas, no kā jāvairās. Tāpēc Latvijā daudzi jauni cilvēki, kas bija beiguši vidusskolu, nīka ministrijās kā, tā sauktie, intelligentie bezdarbnieki un saņēma niecīgu atalgojumu, bet negribēja mācīties kādu arodu, kas viņiem palīdzētu dzīvē nostāties droši uz savām kājām. Arī Rīgas Audumā bija vērojami gadījumi, kad jaunas darbinieces gāja uz darbu ar portfeli rokā, lai radītu iespaidu, ka viņas ir kantoristes un nevis strādnieces.

Liels bija darbs, lai šo kaitīgo aizspriedumu, kas droši vien bija radies un ieaudzis latviešu asinīs vēl dzimtbūšanas laikos, izskaustu. Mēs Rīgas Audumā darījām visu iespējamo, lai mācītu jaunatni cienīt katru godīgu un labi veiktu darbu. Šai nolūkā gan prasījām, lai mūsu atbildīgie darbinieki rāda priekšzīmi, gan arī šīs problēmas pārrunājām ar pašiem jauniešiem. Daudz pūļu šai ziņā pielika Kārlis Velmers, kuŗa uzdevums bija kārtot personāla jautājumus.

Gadījumos, kur vajadzēja sagatavot darbiniekus kādas jaunas nozares uzsākšanai un izveidošanai, sūtījām šim nolūkam izraudzītus cilvēkus uz ārzemēm mācīties un praktizēties.

Labu un krietni veiktu darbu centāmiešiem veicināt arī ar algas sistēmas palīdzību. Tikko noskaidrojās, ka kāda darbinieka veikums ir pieaudzis, tam automatiski sekoja algas pielikums.

Saimnieciskās depresijas sākuma gados, kad, cenām krītot, daudzi uzņēmumi Latvijā pazemināja strādnieku algas, Rīgas Audums iztika bez šī pazeminājuma. Darbinieki pienācīgi novērtēja to, un rezultātā radās apzinīgāks un produktīvāks darbs. Algu pazemināšanas vietā Rīgas Audums centās samazināt savas ražošanas izmaksas, racionālizējot ražošanas procesus, kā arī modernizējot mašīnas un citu fabrikas iekārtu.

Latvijā diezgan bieži notika streiki, kuŗu skaits dažus gadus bija sevišķi liels. Rīgas Audumā darbinieku konfliktu nav bijis, un nav bijis arī neviena streika gadījuma.

Reiz autoritārās iekārtas laikā, kā jau augstāk minēju, mūsu fabriku apciemoja Prezidents Kārlis Ulmanis kopā ar saviem minis-

18. novembra svinības 1934. gadā

Prezidents kopā ar ģen. J. Balodi un citiem valdības locekļiem apmeklē Rīgas Audumu un parakstās viesu grāmatā

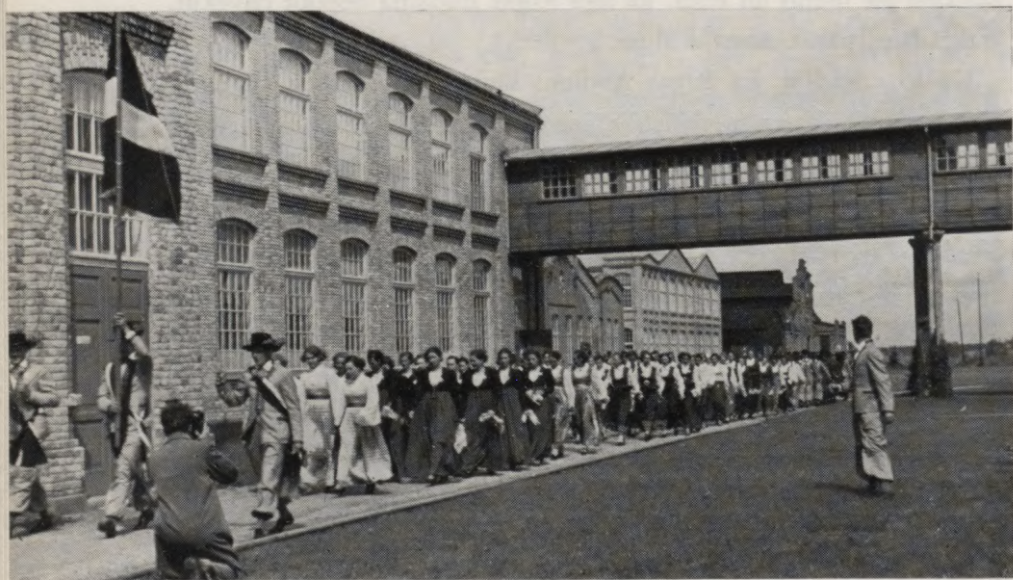
triem. Kad tai laikā parastā augsto viesu sagaidīšanas ceremonija bija beigusies un apsveikšanas runas izskanējušas, Prezidents griezās tieši pie manis un teica, ka mēs Rīgas Audumā bojājot cilvēkus, maksādami pārāk augstas algas.

Uz to norādīju, ka Rīgas Audums sācis savu darbību kā mazs uzņēmums, kad tam priekšā bija jau 14 daudz stiprāku konkurentu. Rīgas Audums ir audzis visu saimnieciskās depresijas laiku un pie tam nav saņēmis un nesaņem nekādus kreditus no Latvijas Bankas vai citām bankām, nerunājot nemaz par kāda valsts pabalsta vai palīdzības saņemšanu. Drīzāk jāsaka otrādi, jo Rīgas Audums ir viena no tām Latvijas akciju sabiedrībām, kas maksā augstākos nodokļus. Ja nu tas tā, tad rodas jautājums, no kurienes tas viss ir nācis. Personīgi es neesmu nekāds burvis, kas ar rokas mājienu spēj šādu uzņēmumu un tā panākumus uzburt. Viss, kas ir panākts, ir gūts ar Rīgas Auduma darba saimes apzinīgi pildītu darbu. Tāpēc mūsu uzņēmuma pienākums ir darīt visu, kas ir tā spēkos, lai taisnīgi kārtotu algu jautājumu un uzlabotu darbinieku stāvokli.

Koris

Koris ceļā uz dziesmu svētkiem 1938. g.

Darbinieki un uzņēmums

ATTĪSTOTIES RĪGAS AUDUMA DARBĪBAI arvien vairāk sākām pievērst vērību darbiniekiem kā cilvēkiem, palīdzot risināt viņu ikdienas problēmas, apmierinot kādu daļu no viņu kultūras vajadzībām un radot draudzīgu sadzīvi pašu darbinieku vidū. Viss tas, kas šai virzienā tika darīts, nepavisam nebija kaut kāda augstsirdīga labdarība no Rīgas Auduma puses. Nē, no visa tā ieguva ne vien darbinieki, bet arī Rīgas Audums. Jo mazāk ikdienas raizes un rūpes nospiež darbinieku, jo mierīgāka ir viņa ģimenes dzīve, pilnvērtīgāki viņa atpūtas brīži un bagātāka viņa garīgās rosmes, jo sekmīgāks kļūst viņa darbs fabrikā. To manījām ik uz soļa. Tāpēc Rīgas Audums bieži vien gāja citos Latvijas uzņēmumos neparastus un daudzus, kas vēroja no malas, nesaprustus ceļus, lai īstenotu minētos mērķus. Paraugu citās zemēs nebija daudz, un tos pašus nebija iespējams akli atdarināt. Tāpēc daudzas metodes šai laukā vajadzēja radīt pašiem ar mēģinājumiem un ar mācīšanos no pašu kļūdām.

Vispirms bija jāpalīdz darbiniekiem laikā nokļūt darbā un pēc darba iespējami ātri mājās. Salamandra iela atradās tālu ārpus pilsētas. Viss lielais darbinieku vairums dzīvoja izkaisīti pa visu Rīgu un tās priekšpilsētām. Bez tam šķetināšanas un aušanas nodaļas darbs ritēja trīs maiņās. Ar Rīgas pilsētas valdi, kuņas pārziņā atradās satiksme pilsētā, izdevās izkārtot tā, ka īpaši autobusi savāca darbiniekus un noveda tos uz fabriku katru darba dienu plkst. 6-os, 14-os un 22-os un aizveda darbu beigušos darbiniekus atpakaļ.

Kā otru piemēru varētu minēt aizsardzības soļus pret aroda slimībām. Šai sakarībā vispirms sākām meklēt piemērotāko darba apģērbu un apavus. Latvijā bija parasts, ka strādnieki ieradās darbā paši savās vecajās, novalkātajās drānās. Tās bija smagas, neērtas un nehigiēniskas. Dažas vecas balles kleitas bija pat bīstamas, ja valkātājām bija jāapkalpo mašīnas. Apģērba jautājumā tikām tik tālu, ka bija jau izstrādāti darba virsvalku paraugi, kuņus devām valkāt tiem, kas to vēlējās, lai iegūtu atsauksmes, uz to pamata novērstu atrastos trūkumus un tad padarītu virsvalkus obligātus visiem. Līdzīgā kārtā noskaidrojās, ka veci apavi, dažkārt ar augstiem papēžiem un šauriem purniem, bojāja kājas un ķermeni, ja visu darba laiku bija jāstāv kājās. Tāpēc meklējām veselīgāko un ērtāko darba korpju veidu, lai tad vēlāk to piemērotu visiem.

Daudz nelaimīgu cilvēku rodas aiz tā vienkāršā iemesla, ka viņi neprot saprātīgi iekārtot savu privāto dzīvi, lietderīgi vadīt mājas saimniecību, izveidot saskaņotu ģimenes dzīvi un higiēniski apkopt un audzināt savus bērnus. Daudzi cilvēki, pūlēdamies radīt citiem iespaidu, it kā tie piederētu augstākām aprindām, ar savām aplamajām arišķībām tērēja vairāk nekā atļāva viņu ienākumi, iekrita parādos un tā izārdīja savu un savas ģimenes nākotni. Šo cilvēku mūžs bija pilns rūgtuma un sāpju, vai arī viņus pārņēma trulums un vienaldzība. Abos šais gadījumos viņi bija bez dzīves prieka, savā darbā pavisam un neuzmanīgi, bet pie mašīnām nereti kļuva pat par nelaimju cēloni sev un citiem.

Mātes skolas izlaiduma akts 1940. g. Vidū redzama tēlnieces A. Kalniņas Mātes un bērna skulptūra, simbolizējot Mātes skolu.

bināja īpašu Mātes skolu. Sākumā tā darbojās kursu veidā, bet kopš 1938. gada bija oficiāli atzīta skola, kas savu pirmo izlaidumu (30 audzēknes) deva 1940. gada 2. maijā. Tā bija pirmā tāda veida skola Latvijā un vienīgā, ko uzturēja privāts uzņēmums.

Skolas darbs notika vakaros, un audzēknes bija Rīgas Auduma darbinieces. Skolā mācīja vispirms, kā sabalansēt mājturības budžetu, saimniekojot ienākumu robežās. Ēdienu gatavošanā mācīja, kā lēti iegūt veselīgu un pilnvērtīgu uzturu. Viesību galdiem un tortēm piešķārās tikai gaļamejot. Tālāk skola mācīja zīdaiņu kopšanu, pirmās palīdzības sniegšanu nelaimes gadījumos, sievietes un laulības higiēnu, bērna psiholoģiju, utt. Rokdarbos ietilpa svarīgākie mājasmātes darbi, ieskaitot mazbērna pūriņa gatavošanu un bērnu rotallietu darināšanu, izlietojot šim nolūkam kā izejmateriālu visvienkāršākos

Mātes skola sakarā
ar izlaiduma aktu
apmeklē Mātes Lat-
vijas tēlu Brāļu
kapos

ikdienas priekšmetus. Daudz uzmanības veltīja vienkāršai un praktiskai dzīvokļa iekārtošanai, sevišķu vērību piegriežot virtuvei un tās tīrībai. Šim nolūkam pat bija iekārtots darbinieka ģimenes divistabu paraudzīvoklis ar virtuvi. Skolā netrūka arī sadzīves mācības, lai satiksmē ar citiem cilvēkiem prastu izvairīties no nevajadzīgām sadursmēm un mācītos cienīt citus cilvēkus un viņu uzskatus.

Blakus Mātes skolai nodibinājām bērnu sili, kur darbinieces varēja atstāt savus mazos bērnus, kamēr pašas bija darbā. Bērni tur rotaļājās, saņēma ēdienu un mācījās higiēniskas dzīves pamatus: tīrīt zobus utt. Tomēr silē piedalījās tikai kādi 25 bērni. Iemesls bija tas,

ka darbinieki dzīvoja izkaisīti pa visu pilsētu un bez tam liela viņu daļa strādāja fabrikā trīs maiņās, kādēļ grūti bija bērnus savākt un vēlāk nogādāt tos atkal atpakaļ pie vecākiem. Ja vien lielie politiskie notikumi nebūtu mūsu darbību pārsteiguši, nākotnē droši vien izdotos atrast atrisinājumu arī šim jautājumam.

Blakus bērnu silei, kas gatavoja bērniem ēdienu, sāka pamazām augt un veidoties koptgalds. Nodoms bija virtuvi nākotnē paplašināt, lai varētu izsniegt ēdienu arī darbiniekiem, kas to vēlas.

No kultūras dzīves panākumiem vispirms jāmin Rīgas Auduma darbinieku koris, kas uzsāka darboties 1934. gadā. Koŗa dalībnieki pierādīja lielu mākslas mīlestību, un mēģinājumi notika divas reizes nedēļā. Koŗa diriģents sākumā bija Jānis Kalniņš, bet vēlāk Teodors Reiters. Reiz gadā korim bija atklāts koncerts Latvijas Valsts Kon-

Bērnu eglītes vakars

servātorijas zālē. Bez tam koŗa priekŗnesumi arvienu notika paŗa Rĩgas Auduma sarĩkojumos. Koris piedalĩjās arĩ 1938. gada lielajos dziesmu svētkos. Ŗim gadĩjumam kori ietērpām ģpaŗos stilizētos tautiskos tēpos, ko izgatavojām kā vĩrieŗiem, tā sievietēm pēc Niklāva Strunkes un Reinholda Kasparsona norādĩjumiem.

Bez koŗa Rĩgas Audumā bija arĩ sava aktieŗu kopa, ko vadĩja reŗisors Jēkabs Zaķis. Tā mēdza sagatavot vismaz vienas lugas izrādi darbinieku kopĩgam Ziemsvētku sarĩkojumam.

Darbinieku bērniem bija arvienu ģpaŗŗ Ziemsvētku vakara sarĩkums. Tur dziedāja bērnu paŗu korĩtis un spēlēja viŗu orķestrĩtis. Ŗajos sarĩkojumos daŗķārt piedalĩjās tuvu pie 700 bērnu. Bērni saņēma Ziemsvētku dāvanas, kuŗu sagatavoŗanā piedalĩjās arĩ bērnu mātes.

Rūķĩŗi bērnu eglĩtes vakarā

Koris dzied bērnu eglītes vakarā 1939. g. Diriģē T. Reiters

Lai vairāk saliedētu Rīgas Auduma darbinieku saimi, radot un uzturot tajā kopības garu, kā arī lai viņos izkoptu zināmu pašdisciplīnu, notika arī darbinieku saviesīgas dzīves vakari.

Sekmīgāki pašdisciplīnas radīšanai bija šaurāki šāda veida sarīkojumi. Tādi bija, piemēram, koristu vakari, kuņus palīdzēja sarīkot Mātes skola. Šie vakari sākās ar kopīgām vakariņām — protams, bez alkohola —, dažādām pārrunām pie galda un beidzās ar deju. Tas lielā mērā sadraudzēja un saliedēja koristus. Kamēr pirmajā šādā vakarā bija vēl vienā, otrā vietā vērojams zināms pašdisciplīnas trūkums, piemēram, ceļoties no galda, katrs tvēra sev kādus ziedus no vāzēs uz galda saliktām puķēm, tikmēr vēlākos vakaros tas viss jau bija laimīgi novērsts.

Lielākas bija grūtības visu darbinieku kopīgos vakaros. Atceros, pirmajā šādā vakarā ēdieni bija salikti uz īpašiem galdiem, kur katrs gāja un apkalpoja pats sevi. Sekas bija visai negaidītas. Dažs piekrāva uz sava šķīvja milzīgas dažādu ēdienu kaudzes, it kā nedēļām ilgi nebūtu ēdiena redzējis. Cits saiņoja ēdienu arī ņemšanai līdz uz mājām. Protams, tās visas bija tikai dažu, visai nedaudzu izdarības, bet tas bojāja visu pārējo dalībnieku labsajūtu. Lai labotu dalībnieku uzvešanos minētajā ziņā, nolēmām turpmāk kopīgajos sarīkojumos ēdienus izsniegt par maksu. Maksa bija zema un nesedza izmaksas, bet stāvoklis spēji mainījās, un pārmērības neatkārtojās. Vecais novērojums, ka cilvēks šķiež to, kas viņam nāk par brīvu, izrādījās pareizs. Sarīkojumi bija ar deju, bet bez alkohola.

Kad 1936. gadā svinējām Rīgas Auduma 10 gadu jubileju, kopējais sarīkojuma vakars noritēja reti priekšzīmīgi un disciplinēti. Sarīkojumā piedalījās arī finanšu ministrs L. Ēķis. Viņš vēlāk teica, ka esot žēl, ka sarīkojumā nepiedalījušies ārzemju diplomāti no sūtniecībām, lai redzētu, kā daudzi simti strādnieku prot justies omulīgi, būt jautri un pieklājīgi.

Pašdisciplīnas rūdišanai ļoti noderēja arī darbinieku grupveida izbraukumi, lai mācītos pazīt savu dzimto zemi. Izbraukumus organizēja Velmers, gādājot par to, lai izbraukumā redzētais kopā ar ceļojuma laikā sniegto informāciju atsvaidzinātu un papildinātu braucēju zināšanas Latvijas vēsturē, ģeografijā, etnografijā utt. Izbraukumos nekad neņēma līdz alkoholu, neplūca ziedus, neaplauza košuma krūmus un neaprakstīja vēsturiskos pieminekļus. Tāpat izbraucēji atstāja tīru, ar papīriem nepiemētātu to vietu, kur bija apmetušies, lai paēstu. Citu uzņēmumu darbinieki līdzīgos izbraukumos tā nemēdza darīt, un tā Rīgas Auduma darbiniekiem ar laiku radās palama „kungu”.

Beidzot jāpiezīmē, ka Rīgas Audumā pastāvēja arī vairākas sportistu kopas dažādās sporta nozarēs.

Ratnieki

SKAISTĀ APVIDŪ Līgatnes pagastā atradās lauku mājas, kas saucās Ratnieki. Saimnieks pats bija miris, un mājas apsaimniekoja atraitne ar četrām meitenēm. Saimniekošana viņām nesekmējās, un trīsdesmito gadu sākumā, kad Latviju aizsniedza saimnieciskā depresija, stāvoklis kļuva vēl ļaunāks, līdz neatlika vairs citas izejas, kā mājas pārdot.

Kā vēlāk dabūjām zināt, minētās mājas bija apskatījusi pirksanai Benjamiņa ģimene no Jaunākām Ziņām. Saimniecība bija iepatikusies, bet, pirms jautājuma galīgas izšķiršanas, saimniecību bija atbraukusi apskatīt arī Benjamiņa kundze. Pēc lauku un apkārtnes apskatīšanas viņa gribējusi paraudzīties arī vēl dzīvojamā mājā.

Saimnieces meitenes tomēr tik ļoti mīlējušas Ratniekus, ka bijušas gatavas darīt visu iespējamo, lai tikai nevajadzētu no tiem šķirties. Lai aizbiedētu pircēju, viņas bija sadomājušas pamēģināt spēlēt uz pircējas jūtām.

Ratnieki pārbūves laikā

Ap to laiku tiesā gāja diezgan sensācionāla prāva, kur atbildētājs bija jaunais Benjamiņš. Izmantojot šo gadījumu, laikraksts Pēdējā Brīdī, kas konkurēja ar Jaunākām Ziņām, ievietoja plašu prāvas aprakstu, pušļojot to ar fotografijām. Draiskulīgās meitenes tad nu bija izklājušas istabu ar Pēdējā Brīža attiecīgā numura lapām, pie tam ar tādu aprēķinu, lai Benjamiņa kundze, ienākot istabā, spertu pirmo soli taisni uz šīm lapām. Uz klavierēm meitenes novietojušas Marisa Vētras ģimietni, jo dziedonis tai laikā nikni kaņojis ar Jaunāko Ziņu kritiķiem, utt. Benjamiņa kundze visu to pamanījusi, ne vārda nav teikusi, bet viņas lēmums bijis, ka šo saimniecību nepirks.

Tik tālu meitenes bija uzvarējušas. Taču saimniecības grūto stāvokli viņām ar to uzlabot neizdevās, un Ratniekiem bija šā vai tā jānāk pārdošanā.

Ap to laiku arī līdz mums atnāca ziņa, ka Līgatnes pagastā ir tādi Ratnieki un ka tie ir pārdodami. Vienu ziemas svētdienu kopā ar sievu bijām izbraukuši paraudzīties Vidzemes laukos un ārēs. Kad

atradāmie Līgatnes tuvumā, nolēmām — vairāk gan ziņkārības dzīti nekā pirkšanas nolūkos iegriezties Ratniekos.

Ratniekos mūsu uzmanību tūdaļ saistīja vairāki simtgadīgi ozoli, kas mums šķita esam senču upuņu ozoli. Tie iepatikās mums no pirmā acu uzmetiena. Tāpat arī skaistā apkārtnē. Par Ratnieku saimniecisko stāvokli mēs toreiz daudz neko nedomājām, tāpēc izšķiršanās par Ratnieku pirkšanu toreiz bija viegla un ātra. Tos nopirkām 1932. gadā uz manas sievas vārda par 55.000 latiem. Vēlāk piepirkām klāt vēl divas jaunsaimniecības un daļu no vienas vecsaimniecības, tā ka kopplatība iznāca ap 500 pūrvietu (nepilni 200 hektaru).

Kad pavasarī bija jāsāk domāt par Ratnieku apsaimniekošanu, tad tikai sapratām, ko esam nopirkuši. Ēkas bija ļoti nolaistas un bojātas, lauki slīka ūdenī, jo trūka meliorācijas, utt. Kur vien tik skats vērsās, visur vajadzēja ieguldīt prāvas summas, lai saimniekošana varētu dot panākumus.

Ratnieku saimniecības ēkas pēc pārbūves

Ratnieku agrākā dzīvojamā māja pārbūvētā veidā

Tuvākos gados sākās Ratnieku saimniecības uzlabošanas darbs. Lauku meliorācijā vien ieguldījām 38.000 latu. Saimniecībai iegādājām sugas lopus — Latvijas brūnās govīs — un tās prasīja 25.000 latu. Mašīnas lauku apstrādāšanai nopirkām par 20.000 latiem un ierīkojām mehānisku ūdensvadu visās saimniecības ēkās. Visvairāk prasīja ēku pārbūve un jaunbūves, un tur ieguldījām 280.000 latu, bet tad arī Ratnieki tika pie rūpīgi pārdomātām saimniecības ēkām un praktiski iekārtotām dzīvojamām mājām, kur dzīvoja strādnieki. Cita starpā bija iekārtota īpaša telpa darba drānu žāvēšanai un uzglabāšanai un arī atsevišķa plašāka telpa kopējām sanāksmēm. Tāpat moderni un praktiski bija iekārtotas kūtis, klētis un citas saimniecības ēkas.

Ratniekos ierīkojām arī plašu dārzu. Bet 1939/40. gada ziemā
82 Latviju piemeklēja neparasti stingrs sals, kas nopostīja daudzus dār-

Ratnieki iztālēm

zus. No tā smagi cieta arī Ratnieku dārzs. Viens no Rīgas Auduma darbiniekiem, kas dārzu bija apskatījis 1940. gada 5. maijā, rakstīja: „Visas plūmes, vecās un jaunās, visu šķirņu bumbieres, visi saldie ķirši, un lielākā tiesa ābeļu ir izsaluši . . . Iespaidis jau tagad ir smags — tu ej pa dārzu kā pa kapsētu.”

Diemžēl, šo dārzu mums vairs nebija lemts atjaunot.

Veicot Ratnieku iekārtošanas un pārveidošanas darbu, aicinājām palīgā vairākus meliorācijas, lopkopības, dārzkopības, būvniecības un citus lietpratējus. Izrādījās, ka vairāki no viņiem ir bijuši pieaicināti arī Benjamiņu Valdeķu saimniecībā. Šo speciālistu nostāsti par Valdeķiem deva mums iespēju izvairīties no vairākām kļūdām, ko dažādu iemeslu dēļ bija pielaiduši Benjamiņi. Droši vien šie lietpratēji stāstīja arī Benjamiņiem par Ratniekiem, ko Benjamiņi savā laikā bija atteikušies pirkt, bet nopirkām mēs. Iespējams, ka šis va-

rēja būt viens no tiem iemesliem, kuŗu dēļ mums un mūsu pasāku-
miem Jaunākās Ziņas neizrādīja labvēlību.

Pirmie gadi Ratniekos nedeva nekāda atlikuma, bet tai laikā saim-
niecību veidojām tā, lai tā vēlāk, kad viss būs iekopts, tiešām arī
atmaksātos.

Beidzot jāpiezīmē, ka Ratnieki bija pirkti ne vienīgi tādēļ, lai
tur ierīkotu ienesīgu saimniecību, bet arī, lai tur būtu klusa un
patīkama vieta, kur Rīgas Audums varētu sarīkot dažādus kursus
saviem darbiniekiem, un tie darbinieki, kas to vēlētos, lēti un patīka-
mi varētu pavadīt savu atvaļinājuma laiku.

Jau īsajā Ratnieku apsaimniekošanas laikā tos bieži apciemoja
Rīgas Auduma darbinieki. Viņi izbrauca turp, lai svinētu Jāņus, sa-
rīkotu tur Pļaujas svētkus utt.

Sadarbība ar tirdzniecības uzņēmumiem

VISAI GRŪTS BIJA UZDEVUMS sagatavot katrai sezonai nepieciešamās preces. Lai zinātu, kādus mustuļus gatavot, sākumā ievācām ziņas no tirgotājiem, ko viņi nākamai sezonai vēlas. Bet gūtie rezultāti nepmierināja. Daži tirgotāji, kas vēl nezināja, kādi mustuļi īsti nāks modē un ieplūdīs no ārzemēm, deva norādījumus uz labu laimi, un tie vēlāk izrādījās maznozīmīgi. Citi, kas bija jau paspējuši saņemt modes žurnālus no ārzemēm, deva norādījumus, ko vairs laikā nebija iespējams izmantot. Kamēr sagādājām vajadzīgās jēlvielas un izgatavojām šos audumus, ārzemju firmas bija jau aizsteigušās mums priekšā un iesūtījušas Latvijā savus ražojumus. Mūsu ražojumi nāca tirgū par vēlu.

Tāpēc ar laiku nodibinājām tiešus sakarus ar tām firmām, kas veidoja nākamās sezonas modes. Šīs firmas atradās Parīzē, Šveicē, Vācijā un Milānā, un no šīm firmām modes žurnāli guva savus paraugus. Dabūjuši no minētajām modes firmām norādījumus, kas apmēram gaidāms nākamajā sezonā, mēs izmeklējām tos mustuļus,

kas piemērotāki mūsu apstākļiem un klimatam, un pēc vajadzības vēl pārveidojām tos, lai vairāk pieskaņotu latviešu gaumei un pirktspējām, un tā paspējām jau agri uzsākt ražošanu. Kad Latvijā ieradās sezonai paredzētie ārzemju audumi, mūsu ražojumi bija jau priekšā un dabūjami tirgū.

Ar mustu izstrādāšanu Rīgas Audumā nodarbojās īpašas nodaļas ar vairāk kā 20 darbiniekiem atbilstošu mākslinieku vadībā. Minētā nodaļa izstrādāja katru gadu ap 800 mustu jeb ap 200 katrā sezonā.

Rīgas pilsētas robežās manufaktūras tirgotavu apgādi ar Rīgas Auduma ražojumiem izdarīja fabrika pati. Minēto audumu pārdošanu pārzināja Vasilis Kīls, bet audumu noliktavu Rīgas pilsētā pārzināja Natālija Videniece. Turpretim tirgotājus visā pārējā Latvijā apgādāja Liepājas vairumtirdzniecības firma S. Izraelits un R. Epsteins. Jāpiezīmē, ka Latvijā vispār un it sevišķi ārpus Rīgas latviešu manufaktūras tirgotāju bija samērā maz, un šī tirdzniecības nozare lielā mērā atradās svešautiešu rokās.

Viens no grūtākajiem jautājumiem Rīgas manufaktūras tirgotāju apgādē ar audumiem bija cenu jautājums. Daži tekstilrūpniecības uzņēmumi, kā, piem., Ilģeciema Manufaktūra un citi, ražoja un laida audumus tirgū, daudz nerēķinādamies ar tirgus uzsūkšanas spējām. Tos viena vai otra auduma daudzumus, kas sezonas beigās palika nepārdoti, pārdeva par stipri pazeminātām cenām, lai no tiem atbrīvotos. Šis paņēmieni radīja ļoti lielu cenu dažādību vienam un tam pašam audumam dažādos veikalos, un pircējs nekad netika gudrs, vai viņš par pirkumu pārmaksā, vai nē. Arī tirgotāji nebija droši, vai viņi nebūs spiesti savas cenas vēlāk pazemināt un tāpēc sezonas sākumā cenās arvienu iekalkulēja zināmu uzviju, kas vēlāk segtu varbūtējās cenu pazemināšanas zaudējumus.

No šīm neērtībām Rīgas Audums centās pasargāt tiklab manufaktūras tirgotājus, kā arī audumu patērētājus, pūloties cenas, cik iespējams, nostabilizēt. Šai nolūkā vispirms vajadzēja panākt, lai citu fabriku audumus nevarētu pārdot kā Rīgas Auduma ražojumus

Skatlogs sezonas audumiem Rīgas noliktavā Kr. Barona un Dzirnavu ielas stūrī

un otrādi. Tāpēc mēs uz katra mūsu auduma atkārtoti malā iespie-
dām uzrakstu Rīgas Audums.

Bet ar to vien nepietika. Gandrīz vai katram manufaktūras tir-
gotājam Rīgā bija sava cenu stratēģija un taktika jeb, kā toreiz mēdza
teikt, „savi knifji”. Armijas Ekonomiskais veikals, piemēram, centās
visiem pierādīt, ka tam ir vislētākā prece un tāpēc no saviem preču
piegādātājiem centās izspiest īpašas cenu nolaiides. Kādaī citai ma-
nufaktūras tirgotavai, kas atradās Kaļķu ielā un piederēja kādam
sveštautietim, bija savukārt sekojoša cenu kalkulēšanas metode. Vei-

kala īpašnieks katru saņemtu auduma gabalu tūdaļ sadalīja trīs daļās, no kuŗām katrai noteica citādu cenu. Labi pazīdams savus pircējus, viņš zināja, kuŗš no viņiem meklē lētu preci un kuŗš dārgu, lai ar samaksāto augsto cenu vēlāk dižotos: sak', lai citi redz, ko viņa maks spēj nest. Atkarībā no tā, kuŗš no šiem pircējiem ienāca, tirgotājs viņam piedāvāja atbilstošo gabalu no viena un tā paša auduma. Ja tirgotājs manīja, ka ir savā pircējā kļūdījies, noturēdams viņu, teiksim, par lētas preces meklētāju, viņš nekautrējās tūdaļ piedāvāt pēc cenas nākamo gabalu, iegalvodams, ka tam ir pavisam cita kvalitāte. Un bija pircēji, kas tam ticēja.

Līdzīgu „ķērienu” cenu noteikšanā manufaktūras tirgotājiem bija daudz, pie kam katrs tirgotājs savus paņēmienu parasti glabāja kā noslēpumu, lai tos nedabūtu zināt viņa konkurenti. Šādos apstākļos, protams, nebija viegli panākt, lai Rīgas Auduma ražojumiem būtu samērā vienāda cena visās Rīgas manufaktūras tirgotavās.

Bet Rīgas Auduma preču pārdošanas pārzinis Vasilijs Kīls piegāja pie šī jautājuma atrisināšanas ar lielu taktu un lielu uzmanību, un rezultātā tad arī panākumu netrūka.

Pēc ilgākām pārrunām viņam izdevās vienoties ar tirgotājiem, kuŗus viņš apgādāja, ka Rīgas Auduma ražojumi pārdodami visos šajos veikalos ar puslīdz vienādu bruto peļņu, pieskaitot pie audumu iepirkšanas cenas apm. 25—30 %. Šis peļņas procents var nezinātajam likties augsts, bet jāņem vērā, ka manufaktūras tirgotāja kapitāls parasti apgrozās augstākais četras reizes gadā, un ar bruto peļņu ir jāsedz visas izmaksas, ieskaitot telpu īri, darbinieku algas, nodokļus utt.

Tirgotāju pašu pienākums bija sekot, lai viņu konkurenti šādu bruto peļņas samēru uz Rīgas Auduma ražojumiem ietur. Tiem tirgotājiem, kas ar pārrunām vien nebija ietekmējami, Rīgas Audums uz kādu laiku pārtrauca savu preču piegādi. Ja tas nelīdzēja, tad gluži vienkārši šī tirgotāja pasūtījumus vairs nākotnē nepieņēma.

Rīgas Audums no savas puses centās rūpīgi aplēst katra izlaistā mustuŗa pieprasījuma varbūtējos apmērus, lai neviens no izlaistajiem

mustuŗiem nepārpludinātu tirgu. Tāpēc bija pat gadījumi, ka dažam labam tirgotājam piegādājām mazāk no viena vai otra mustuŗa, nekā viņš vēlējās. Ar to panācām, ka Rīgas Auduma raņojumi, praktiski ņemot, nepalika sezonas beigās gulot nedz fabrikas noliktavās, nedz arī tirgotavu plauktos un nesagādāja tirgotājiem zaudējumus, pārdo-dot atlikumus par pazeminātu cenu. Tāpat arī patērētājs varēja pa-laisties uz to, ka, pērkot Rīgas Auduma raņojumus, viņam nebūs jā-pārmaksā.

Laida B

000159

Akc. „Kauno Audiniai“ B-vės
KAUNAS,

VIENA NEVARDINĖ

AKCIJA

DEŠIMTIES TUKSTANČIŲ LITŲ VERTĖS

JOINT STOCK COMPANY
„Kauno Audiniai“
KAUNAS.

ONE ORDINARY
SHARE
FOR TEN THOUSAND LITS

„Kauno Audiniai“
AKTIENGESELLSCHAFT
KAUNAS.

AKTIE
VON ZEHNTAUSEND LT.
AUF DEN INHABER

VALDYBOS PIRMININKAS.
CHAIRMAN OF BOARD.
VORSITZENDER DER VERWALTUNG.

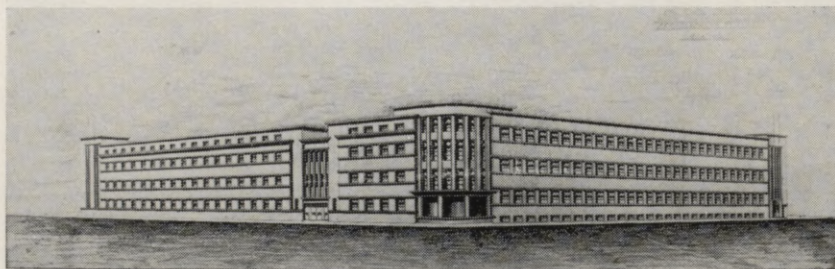
VALDYBOS NARAI.
MEMBERS OF BOARD.
MITGLIEDER DER VERWALTUNG.

Kauno Audiniai akcija

Kauno Audiniai

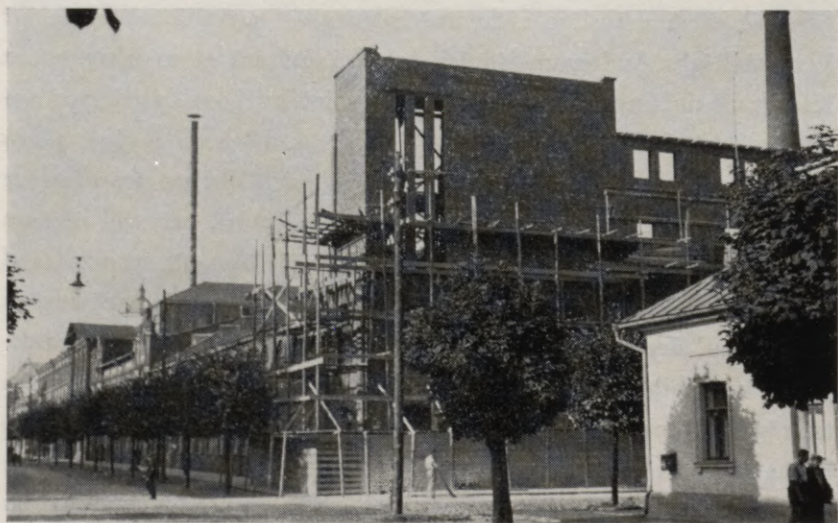
ĀRZEMJU FIRMAS, kas Rīgas Audumam piegādāja izejvielas — galvenā kārtā mākslīgo zīdu un mašīnas, — mudināja dibināt arī Lietuvā Rīgas Audumam līdzīgu fabriku. Sakarā ar to izbraucu uz Kauņu un tiešām atradu tur fabrikas dibināšanai ļoti labvēlīgus apstākļus. Atgriezies Rīgā, informēju par apstākļiem Kauņā savus Rīgas Auduma līdzdalībniekus Bankinu un Šēnbergu un nācu ar ierosinājumu uzsākt līdzīgu uzņēmumu arī Kauņā, bet viņi manam priekšlikumam nepiekrita. Tā kā par sekmēm biju pārliecināts, tad teicu viņiem, ka tādā gadījumā es dibināšu Kauņā savu vienpersonīgu uzņēmumu, neprasot no Rīgas Auduma nekādus materiālus ieguldījumus vai atbildību. Par visiem tehnisko darbinieku pakalpojumiem un tāpat arī par mašīnām, to daļām un dažādiem materiāliem, ko Rīgas Audums piegādās uzņēmumam Kauņā, pēdējais maksās pilnu faktisko vērtību. Tāpat devu solījumu, ka mana atrašanās no

Rīgas Auduma, lai noorganizētu uzņēmumu Kauņā, neatstās nekādu ļaunu iespaidu uz Rīgas Auduma tālāko attīstību. Bez tam vēl apsolīju, ka abiem saviem Rīgas Auduma līdzdalībniekiem maksāšu pusi no tīrās peļņas, ko uzrādīs Kauņas uzņēmuma grāmatas. Pamatojoties uz šo vienošanos, tad arī 1928. gadā nodibināju *Kauno Audiniai* kā savu vienpersonīgu uzņēmumu.

Kauno Audiniai jaunās ēkas mets

Kauno Audiniai pārbūves darbi

Kauno Audiniai pārbūvētā fabrikas daļa

Kā jau augstāk minēju, sakarā ar protestētiem draudzības vekseļiem no Rīgas Auduma ar laiku izstājās Šēnbergs. Pārjaunojot pēc tam līgumu ar Bankinu par piedališanos Rīgas Audumā, sašaurinājās viņa līdzdalība minētā uzņēmuma vadībā. Sākot ar šo brīdi, izbeidzās arī vienošanās, ka Šēnbergs ar Bankinu saņem pusi no *Kauno Audiniai* tīrās peļņas.

Minētā uzņēmuma nodibināšanā un noorganizēšanā ļoti izpalīdzīgs bija tirgotājs Jakobs Veinšteins, ar kuŗu iepazinos jau pirmajā Kauņas apmeklējumā. Viņš bija ar lielu pieredzi tirdzniecības laukā,

Darbinieku vakars *Kauno Audiniai* fabrikā

darbojies pirms patstāvīgās Lietuvas rašanās Krievijā. Viņam bija plaši tirdznieciski sakari, un pats viņš bija cilvēks ar solidu stāju. Ar viņu iepazinās tādā sakarībā, ka viņš bija viskozas ražotājas firmas pārstāvis Lietuvā. Veinšteins palīdzēja veikt visas formālītātes, kas bija nepieciešamas *Kauno Audiniai* dibināšanā, un bez tam vēl sagādāja vairumtirgotājus, kas ne tikai labprāt apņēmās pirkt un ievest tirgū jaunā uzņēmuma ražojumus, bet arī vēl iemaksāja lielākus avansus uz precēm.

Mašīnas fabrikai *Kauno Audiniai* piegādāja tās pašas firmas, kas ar tām apgādāja Rīgas Audumu, pie tam ar noteikumu, ka par tām jāsamaksā divu gadu laikā pēc šo mašīnu uzstādīšanas. Vajadzīgās izejvielas piegādāja ārzemju firmas ar noteikumu, ka par tām jāsamaksā 6 mēnešu laikā. Daļu nepieciešamo mašīnu piegādāja Rīgas Audums.

94 Vadītājus darbiniekus un tehniskos lietpratējus sākumā aizsūtījām no Rīgas, kur speciālisti bija jau tādā skaitā sagatavoti, ka tas

nesagādāja nekādu grūtību. Protams, tūdaļ sākām apmācīt darbiniekus arī no lietuviešu vidus. Sākumā lielas grūtības radīja valoda, un, lai šīs grūtības pārvarētu, nekavējoties rīkojām uz Kauņu atbraukušajiem latviešiem lietuvju valodas kursus un lietuviešu darbiniekiem latviešu valodas kursus. Tā drīz vien visas valodas grūtības bija aizmirstas.

Fabrikas novietošanai sākumā nomājām daļu no kādas tērauda apstrādāšanas fabrikas, bet drīz vien *Kauno Audiniai* savām vajadzībām visu šo fabriku nopirka. Fabrikas pārbūvi architekti projektēja, izmantojot Rīgas Auduma pieredzi. Pārbūves un jaunbūves darbi sākās jau trešajā gadā pēc darbības uzsākšanas, par spīti saimnieciskajai depresijai, kas ap šo laiku bija sākusies arī Lietuvā. Būvdarbus veica, nepārtraucot uzņēmumā ražošanu. Jaunās lielās ēkas pēdējo daļu vajadzēja pēc plāna uzcelt 1939. gadā, bet kara draudu dēļ to vairs nevarēja iesākt.

Kā jau minēts, *Kauno Audiniai* iesāka savu darbību kā vienpersonas uzņēmums, bet vēlākos gados tas pārveidojās par akciju sabiedrī-

Bērnu uzvedums eglītes vakarā *Kauno Audiniai*

Atzīmējot Kauno Audiniai sekmes, darbinieki pasniedz R. Hiršam pašu gatavotu aužamo stāvu modeli un Almai Hirša kundzei Lietuvas tautisko tērpu

bu ar 1,8 miljoni litu lielu akciju kapitālu, pie kam visas akcijas piederēja Hiršu ģimenei. 1939. gads noslēdzās ar 363 tūkstoši litu lielu tīro peļņu.

Fabrikas strādnieku skaits sasniedza 2.500 un tātad bija lielāks nekā Rīgas Audumā. Sabiedriskā un kultūras darbība Kauņā noritēja apmēram tāpat kā Rīgā. Arī fabrikai *Kauno Audiniai* bija savs koris, kas bieži vien viesojās Rīgā pie Rīgas Auduma koŗa, un pēdējais savukārt viesojās Kauņā.

Kad sākās Otrs pasaules karš, lielas grūtības radās tiklab Rīgā, kā arī Kauņā. Grūti bija dabūt, piem., akmeņogles, kāpēc bija jāpāriet uz vietējo kurināmo materiālu — kūdru un malku. Latvijai izdevās dabūt bez tam arī vēl Igaunijā ražoto degakmeni, ko piejauca malkai un kūdrai.

Grūtības bija arī ar vajadzīgo izejmateriālu iepirkšanu, un abas fabrikas gādāja tos iespējami lielākā vairumā, pie kam Kauņas fabrika bieži palīdzēja Rīgas fabrikai, jo kādu laiku maksājumus uz ārzemēm no Kauņas bija vieglāk izdarīt nekā no Rīgas. Tādā ceļā minētajās fabrikās 1939. gadā bija sagādāti tādi daudzu izejvielu krājumi, ka to vajadzēja pietikt apmēram pāris gadus.

Uzņēmuma īpašnieka darbs

ATGRIEZĪSIMIES VĒLREIZ pie tautā plaši izplatītā uzskata, ka uzņēmuma īpašnieka vienīgais darbs ir — skaitīt peļņu un lauzīt galvu, kā to notērēt. Vairākus gadu desmitus no vietas šo uzskatu dažādās variācijās ir pauduši komunisti. Nav brīnums, ka atkārtoti dzirdot šo pasaciņu, dažs labs tai sāk arī ticēt. Tāpēc, šķiet, nebūs lieki īsumā apstāties vēl tieši pie šī jautājuma.

Vispirms es lūgšu lasītāju vēlreiz pārlaist skatu tai gaņajai notikumu virknei, kas īsos vārdos aprakstīta šīs grāmatas iepriekšējās nodaļās. Katrs no tiem notikumiem, kas tur minēts — un tāpat arī ikviens no tā vēl lielākā notikumu skaita, kas dažādu apstākļu dēļ tur nav minēti, ir prasījis nopietnas viena cilvēka pārdomas un reizē arī izšķiršanos darīt tā, un ne citādi. Katra tāda izšķiršanās ietver sevī atbildību visdažādākā veidā.

Atbildību tiesas un citu iestāžu priekšā tai gadījumā, ja būtu pārkapts kāds to daudzo likumu un noteikumu burts, kas vispārības zi-

nāšanai katru dienu bija izsludināti Valdības Vēstnesī un pēc tam sakopotī biezos sējumos.

Atbildību darbinieku priekšā — un viņu skaits par abām fabrikām sniedzās vairākos tūkstošos —, ka viņi saņems nolīgtu un taisnīgu atlīdzību par savu darbu un veikumu un ka neviens grasis, kas viņiem pienākas, nepaliks neizmaksāts.

Atbildību to daudzo firmu priekšā, kas piegādā izejvielas un mašīnas, tāpat arī to tirdzniecības firmu priekšā, kas pirka fabrikas ražojumus, ka fabrika nepaliks nevienam no viņiem parādā ne graša, bet kārtīgi pildīs savas uzņemtās saistības, lai arī kādas depresijas un saimnieciskās krīzes ietu pāri tai zemei, kuŗā uzņēmums darbojas. Kā tieša garantija bija uzņēmēja ieguldītais kapitāls, no kā maksāt-nespējas gadījumā sedzamas visas minētās prasības.

Atbildību pret valsti, ka laikā samaksās visus daudzus nodokļus valstij un vietējai pašvaldībai (Rīgas pilsētai). Blakus minot, varu piezīmēt, ka pēdējā laikā man kā vienīgajam bija uzlikts visaugstākais personīgais nodoklis Latvijā, nerēķinot tos nodokļus, ko maksāja Rīgas Audums.

Atbildību par to, lai ražošanas izmaksas nepārsniegtu cenu, par kādu visu ražoto precī iespējams pārdot. Par katru kļūdu šai ziņā, vienalga, kas to pielaiž — uzņēmējs pats vai kāds no viņa algotiem darbiniekiem — jāsamaksā bez ierunām uzņēmējam pašam no savas peļņas, bet ja tādas nav, no sava ieguldītā kapitāla.

Atbildību patērētāju priekšā, ka tā prece, kas apzīmogota ar firmas vārdu, ir tik labas kvalitātes, ka patērētājs grib to pirkt. Patiešām, vajag tikai patērētājiem vienā jaukā dienā atteikties pirkt uzņēmuma ražoto precī, lai uzņēmums bankrotētu, un viņa nodarbinātie strādnieki kļūtu par bezdarbniekiem. Tāpēc šī suverēnā valdnieka — patērētāja — vajadzības, iegribas un pirktspējas uzņēmējam jāparedz gadiem uz priekšu. Rīgas Audums centās iegūt patērētāju labvēlību nevis pārliecinot viņus ar dažādu reklāmas triku palīdzību, bet gan ar labas kvalitātes gaumīgu precī.

Rīgas Auduma vadītāja darba istaba

Jā, šo uzskaiti varētu turpināt vēl ilgi, bet pietiek arī ar teikto, lai ieskatītu, kādas sekas draud aiz katra neapdomāta lēmuma, aiz katras izšķiršanās, ko izdara uzņēmējs. Šādu lēmumu jāpieņem desmitiem katru dienu un daudzi no tiem bez vilcināšanās, dažu minūšu laikā. Protams, uzņēmējam ir iespējams svarīgākos gadījumos rīkoties pēc lietpratēju padomiem. Taču cilvēku, kas uzskata sevi par lietpratējiem, ir daudz, un viņu padomi ļoti dažādi, nereti pat pilnīgi pretrunīgi. Ej tad nu un sažini, kuŗam lietpratējam lai klausā! Uzņēmēju, kas nonākuši bankrotā, paļaudamies uz gudru cilvēku padomiem, nav mazums.

Lai veiktu visu to, kas īsumā augstāk minēts, uzņēmēja darba diena ir gaŗa un smaga. Rīgas Audumā šī diena man sākās plkst. 5-os, vēlākais 6-os no rīta. Pirmās divas vai trīs stundas pagāja, apmeklējot dažādas fabrikas nodaļas, lai redzētu pats savām acīm, kā tās strādā

un noskaidrotu, kur darbs nerit kārtīgi. Tam sekoja īsas pārrunas ar nodaļu vadītājiem par to, kas pārkārtojams vai uzlabojams.

Ap plkst. 8-iem no rīta bija ātras brokastis, lai pēc tam kopā ar attiecīgajiem tehniskajiem lietpratējiem steigtos uz tām nodaļām, kur gaidīja lielāki un steidzamāki pārkārtojumi un izšķiršanās, kā tos veikt. Lai iespējami mazāk kavētu ražošanas procesus, Rīgas Audumā daudzus lielākus pārkārtojumus veicām 24 stundu laikā.

Sakarā ar šo uzmanīgo sekošanu ražošanas procesam, Rīgas Audumā brāža preču bija maz, caurmērā ne vairāk par kādiem 3 %, un tās pašas lielāko tiesu radās tur, kur sākām apgūt kādu jaunu ražošanas procesu.

Kad pulkstenis tuvojās 10-iem, sāka darba kabinetā tarkšķēt tālrunis un pieņemšanas telpās pulcēties cilvēki, kam visdažādākajos jautājumos bija jāsatiek personīgi uzņēmējs pats. Nevienu atraidīt lāga nedrīkst, un ne katru ir iespējams piedabūt, lai savu lietu pasaka īsos vārdos.

Brīvā brīdī ātras pusdienas, pēc tam jādodas uz vienu vai otru valsts iestādi, kur maniem palīgiem vieniem pašiem ir izrādījies pārāk grūti nokārtot jautājumus.

Savu laiku prasīja arī *Kauno Audiniai*. Daudzas lietas nebija nedz pārbaudāmas, nedz izkārtojamas pa pastu vai tālruni. Tāpēc bija jādodas pašam uz Kauņu, un tas notika diezgan bieži. Lai tas prasītu iespējami mazāk laika, braucu no Rīgas vakarā un nakti gulēju vilcienā, lai nākamajā rītā agri varētu sākt kārtot to, kas tur bija kārtojams. Kad steidzamākais paveikts, atkal nakts ceļojums atpakaļ uz Rīgu, lai nākamajā rītā agri būtu savā vietā Rīgas Audumā.

Un tā tas gāja cauru gadu, gadu pēc gada.

Vienīgi par kantori ar grāmatvedību, naudas izmaksām un tirdznieciskas dabas saraksti man bija jādomā maz. Šīs nozares kopā ar atbildīgo personālu (galveno grāmatvedi Voldemāru Jēgeru un Hertu Krēsliņu) pārzināja mana sieva. Uz viņas pleciem gūlās arī krietna

Sētas celšana ap Rīgas Audumu

Lai arī kā bija pārslogota darba diena ar steidzīgi veicamu darbu, taču arvienu bija jāatrod arī laiks, lai rūpīgi sekotu konkurentu darbībai. Viens vienīgs viņu izveicīgs veikalnieciskas dabas šacha vilciens varēja paralizēt vienu vai otru mūsu uzņēmuma darbības nozari. Tāpēc uzmanība bija nepieciešama uz katra soļa. Un kad viņiem nebija izredžu gūt virsroku tīri veikalnieciskā sacensībā, tad daži no šiem konkurentiem laida darbā arī citus līdzekļus, lai kaitētu, kur vien var. Tas it sevišķi izpaudās autoritārā režīma laikā, kad daži konkurenti atrada dzirdīgas ausis Tirdzniecības un Rūpniecības kameras priekšsēdētāja Andreja Bērziņa personā, par kuŗu būs runa nākamajā nodaļā.

Starp konkurentu iespaidīgajiem vīriem, kas baudīja uzticību minētajā kamerā, bija viens sveštautietis no uzņēmuma Lenta. Viņš neslēpa savu pārliecību, ka latvietis neder kā uzņēmējs, jo viņa smadzenes esot par mazām. Tāpēc latvieša īstā vieta esot tīrumā pie arkla. Par Rīgas Audumu, kad tas jau atradās Salamandra ielā, mi-

nētais sveštautietis stāstīja tiem, ko satika: „Vai zināt, kāpēc Hiršs ceļ augsto sētu ap Salamandras fabriku? Lai neviens nemanītu, kā Rīgas Audums ar troksni noies dibenā.”

Un tā kā šis un citi līdzīgi nostāsti gāja uz kameru un valsts iestādēm, tad uzmanības un piesardzības nekad nevarēja būt par daudz.

Beidzot bija jāatrod laiks, kaut tas būtu vai klusajās pusnakts stundās, lai domātu par rītdienu, par pasākto uzņēmumu tālāko attīstību nākotnē. Un šo plānu, kas pamazām brieda un veidojās, lai pakāpeniski sāktu īstenoties, nebija maz. Kā piemēru var minēt, ka, iedrošinātas no Kauņā gūtām sekmēm, domas meklēja līdzīgas iespējas arī citās Eiropas valstīs. Krietnu, labi apmācītu darbinieku netrūka, daudzas mašīnas ražojām jau paši, kredīts mašīnām un izejvielām pieejams... Kāpēc gan neuzsākt līdzīgus uzņēmumus, teiksim, arī Somijā, Norvēģijā un Zviedrijā?... Pirms šai virzienā varētu spert kādu izšķirēju soli, bija rūpīgi jāpētī tirgus apstākļi un varbūtējo konkurentu darbība minētajās valstīs. Vistālāk šo domu izdevās īstenot Norvēģijā. Tur bija jau nopirkta fabrika *Miron-Aktieselskap*, uz ko no Rīgas gatavojāmie sūtīt mašīnas. Tas bija brīvās Latvijas pēdējos gados.

Šiem nodomiem gribēju dabūt valdības piekrišanu un tāpēc iepazīstināju ar tiem vienu no Prezidenta sakarniekiem. Atbilde, ko saņēmu, bija vairāk kā negaidīta. Uz sakarnieka ziņojumu par maniem nākotnes nodomiem Prezidents atbildējis apmēram šādi: „Ko? Ak tad Hiršs grib aizbēgt? Nu tad mēs viņu izputināsim!...”

Arī uz šādiem un līdzīgiem pārpratumiem un šo pārpratumu varbūtējām sekām privātam uzņēmējam jābūt katru brīdi gatavam.

Ar visu šo darba slodzi un atbildību uzņēmējs ir *vienīgais* darbinieks uzņēmumā, kuŗa ienākums nav iepriekš nolīgts. Viņam jābūt mierā ar to, kas atliek pēc tam, kad visi citi savu tiesu saņēmuši, kaut arī atlikums būtu nevis cerētā peļņa, bet — tīrs zaudējums.

Gribētāju piedalīties uzņēmēja peļņā, ja tāda rodas, ir daudz, bet

Privāts uzņēmums un valsts vara

VISĀ LATVIJAS VALSTS pastāvēšanas laikā valsts vara pieauga un pastāvīgi plētās plašumā, sašaurinot to lauku, kuŗā privātais uzņēmums drīkst kaut cik patstāvīgi rīkoties.

Zināma tieksme šai virzienā bija jau neatkarīgās Latvijas pirmajos gados. Lai atceramies kaut vai Latvijas Linu monopolu. Minētā tendence strauji pieauga trīsdesmito gadu sākumā, kad Latviju sasniedza saimnieciskās depresijas ārdošais vilnis. Kamēr citās zemēs valstsvīri centās pārvarēt depresiju ar visdažādākiem līdzekļiem, ieskaitot pat piemērotu naudas un valsts budžeta politiku, tikmēr Latvija nosvērās galvenām kārtām vienā virzienā — uz privātās uzņēmības arvien lielāku un lielāku ierobežošanu. Kā jau iepriekšējās nodaļās redzējām, valsts iestādes ar ierēdņu palīdzību noteica, vai privātam rūpniecības uzņēmumam vajadzīgas jaunas mašīnas, vai nē, cik tam atļaus iegādāties jēlvielu, utt. Tai pašā laikā pieauga to 103

uzņēmumu skaits, kas piederēja valstij. Lai minam kaut vai valsts cukurfabriku rašanos Latvijā.

Vēl straujāks pagrieziens privāto uzņēmumu darbības ierobežošanā notika autoritārā režīma laikā. Prezidents pats savā 1937. g. 4. februārī Lauksaimniecības kamerā turētajā runā skaidri un nepārprotami deklarēja: „Ko, kā un kas ražos, to nosaka politika, jo tā ir iekarojusi savas rīcības brīvību. Tiem ļaudīm, kam pieder politikas vadība vienā valstī, lai neviens neiedrošinās pa kājām pīties, kad viņi taisa saimniecisko politiku un diktē saimniecībai to, kas tai jā dara.” Šī principa pilnīga īstenošana nenozīmēja nekā cita, kā privāto uzņēmumu, šī vārda patiesā izpratnē, izbeigšanos. Šai posmā tad arī valsts lielā skaitā gādāja un organizēja savus rūpniecības uzņēmumus.

Minētajai sistēmai, kur vairs nepastāv privātā uzņēmība šī vārda īstenā nozīmē, ir daudz dažādu nosaukumu, gluži tāpat kā iemīļotam bērnam ir daudz vārdu. Daži šo sistēmu sauc par sociālismu, sociālisti paši to sauc par valsts kapitalismu, utt. Nemēģināšu šeit izšķirt, kurš no šiem apzīmējumiem ir pareizais. Galu galā svarīgs ir nevis apzīmējums, bet lietas būtība.

Tāpēc autoritārā režīma laikā ar uzmanību un bažām vērojām, kā aug un vairojas valsts uzņēmumi. Taisnība, daudzi no šiem uzņēmumiem bija dibināti kā akciju sabiedrības, bet izlaistās akcijas vai vismaz šo akciju lauvas tiesu paturēja pati valsts jeb, konkrētāk izsakoties, Latvijas Kreditbanka ar Andreju Bērziņu priekšgalā. Valsts bija šo akciju sabiedrību īpašniece un likteņa noteicēja, kaut arī nedaudzas dažu uzņēmumu akcijas, varēja domāt, labāka izskata pēc, pārdeva tautā, bet pircēju tām bija maz.

Uzņēmumi, kas pagaidām vēl piederēja privātām personām, bija pakļauti Tirdzniecības un Rūpniecības kameras pārraudzībai, atkal ar Andreju Bērziņu priekšgalā, kas visai sīki sekoja šo uzņēmumu darbībai. Tirdzniecības un Rūpniecības kamera radīja īpašas uzņēmumu kopas — vienveida uzņēmumu grupas —, kuŗu uzdevums 104 bija vairāk saskaņot iekļauto uzņēmumu darbību, no kurienes tad

tālāk šo uzņēmumu pārveidošana un saliedēšana vienā valsts uzņēmumā bija vairs tikai laika jautājums.

Šai situācijā ar bažām bija jāraugās rītdienā un jāgaida, kad pienāks kārta Rīgas Audumam, lai arī to pārvērstu par valsts uzņēmumu. Un patiešām ilgi arī nebija jāgaida.

Kādā jaukā dienā tiku brīdināts, ka pastāv nodoms piešķirt Rīgas Audumam plašus valsts kreditus, lai tādā ceļā sapītu rokas un pakļautu tiešai valsts vadībai. Pāris dienas vēlāk mani aicināja pie sevis finansu ministrs L. Ēķis. Viņš teica daudz atzinīgu un glaimojošu vārdus par Rīgas Auduma panākumiem, kas pie tam gūti bez valsts kreditiem. Bet šie panākumi droši vien būtu daudz lielāki, tā teica viņš —, ja Rīgas Audums saņemtu valsts kreditus vajadzīgos apmēros un ja valsts visādā veidā atbalstītu tā darbības tālāku veidošanos. Tagadējā iekārtā tas viss esot viegli nokārtojams.

Sirsnīgi pateicos par atzinību un par tām rūpēm, ko ministra kungs vēlti Rīgas Audumam, bet reizē ar to atļāvos izteikt šaubas, vai, priekšlikumu īstenojot, daudz ko izdotos sasniegt. Aizrādīju, ka reizē ar valsts līdzekļu ieplūšanu Rīgas Audumā būtu jāieliek arī valsts uzticības vīri, kam būtu līdzrunāšana uzņēmuma vadības jautājumos. Ne katru reizi šādi uzticības vīri ir attiecīgās nozares lietpratēji, un bez tam, lai izvairītos no tiešas atbildības, uzticības vīri visus svarīgākos jautājumus droši vien virzīs tālāk uz tām personām, kuŗām viņi pakļauti lielajā valsts aparātā. Tas viss — teicu es — apēd daudz dārga laika un nereti sakropļo uzsākto plānu viengabalainību. Ātra un noteikta izšķiršanās, turpretim, ir viens no uzņēmuma sekmju pamatu pamatiem. Tāpēc es vēlētos, lai Rīgas Audumā paliktu līdzšinējā kārtība. Apgrozības līdzekļi sakarā ar to nu gan būs mazāki, bet toties būs viena doma un viens spriedums, pie tam elastīgs un ātrs. Esmu pārliecināts, — tā uzsvēru es, — ka šī priekšrocība pilnos apmēros atsvērs tās neērtības, ko dažkārt var radīt nepietiekoši apgrozības līdzekļi.

Liekas, ka mana atteikšanās no valsts kreditiem bija radījusi noteicēju personu aprindās nesaprašanu. Vēl nebija dzirdēts, ka kāds 105

uzņēmums būtu atteicies no piedāvāta kredita. Acīm redzot, Rīgas Audumam līdzekļu netrūka. Bet nu sākās galvas laužišana, kas ir tie, kas Rīgas Audumu finansē. Ka Hiršs savā laikā bija sācis šo uzņēmumu tikpat kā bez kapeikas naudas, to zināja visi. Ka viņš visus šos gadus ir neatlaidīgi strādājis un krājis, par to nedomāja neviens, un arī neviens tādu varbūtību nepielaida. Tātad aiz Hirša vajadzēja būt kādām finansistu aprindām, kas deva naudu. Kas tie bija par cilvēkiem? Žīdi? Ārzemnieki? . . . Ja nu tie bija ārzemnieki, vai tad viņu rokās drīkstēja atstāt tik lielu uzņēmumu? . . .

Acīm redzot, lai iegūtu iespējami sīkāku informāciju par Rīgas Auduma darbību un stāvokli, viens no Prezidenta sakarniekiem ieteica pieņemt darbā kādu jaunu cilvēku, ko es šeit negribu vārdā saukt. Viņš palīdzēšot mūsu uzņēmumam uzturēt sakarus ar valsts iestādēm un kārtot tur mūsu lietas. Pieņemu viņu kā sevišķu uzdevumu darbinieku un piekodināju viņam pašam nejaukties nevienas no daļas darbībā ar saviem norādījumiem un aizrādījumiem, bet visos vajadzības gadījumos griezties tieši pie manis. Vēlāk izrādījās, ka šis darbinieks ir agrāk bijis ierēdnis kriminālpārvaldē. Pēc neilga laika kļuva skaidrs, ka viņš manus dotos norādījumus neievēro. Tāpēc atlaidu viņu no darba. Sekoja nepatīkama saruna ar Prezidenta sakarnieku, kas minēto personu bija ieteicis. Beidzot atbrīvotā darbinieka vietā minētais sakarnieks ieteica pieņemt vienu jaunu advokātu. Pieņemu viņu Rīgas Audumā par juriskonsultu. Viņš sabija šai amatā visus patstāvīgās Latvijas atlikušos gadus.

Tas varēja būt 1935. gada beigās vai 1936. gada sākumā. Man piezvanīja pāris personas, kas bija pazīstamas kā Prezidenta sakarnieki, un izteica vēlēšanos satīkties. Viņu pirmais jautājums bija, kāpēc Rīgas Audums pinoties ar žīdiem. Taisnība, Rīgas Audumā tiešām, kā tas jau augstāk minēts, strādāja daži žīdu tautības darbinieki, kas, vēlreiz jāpasvītro, bija krietni darbinieki un ļoti apzinīgi veica savus pienākumus. Tāpat Rīgas Audumam bija tirdznieciski sakari ar vairākām žīdu manufaktūras tirgotavām, kas pārde-

va Rīgas Auduma ražojumus. Bet latviešu manufaktūras tirgotāju jau toreiz Latvijā bija maz.

Lai aizstāvētos, izteicu šaubas, ka valdībai varētu būt kādi iebildumi pret sakariem ar žīdu tautības cilvēkiem un uzņēmumiem, jo pirms neilga laika taču presē bija ziņa, ka pats Prezidents ir apsvēcis Saeimas deputāta Dubina dēlu Vīnē viņa kāzu dienā.

Mani sarunu biedri tomēr ieteica, lai sagatavojot Rīgas Auduma bilanci, un darbības pārskatu un nosūtot tos tieši Prezidentam. Cik noskārta, tad laikam kāds pakalpīgs gars būs turējis par vajadzīgu iegālvot K. Ulmanim, ka Rīgas Audums ir žīdu finansēts un vadīts uzņēmums, kuŗā latvieši nav nekas vairāk, kā tikai izkārtne.

Sagatavoju vajadzīgos dokumentus un nosūtīju tos tieši Prezidentam. Vēlāk dabūju zināt, ka Prezidents dokumentus nodevis Andrejam Bērziņam, bet pēdējais tos savukārt nodevis analīzei un atsauksmes sagatavošanai Rīgas Auduma konkurentam tekstilrūpnieku sindikātam LKR, acīm redzot, lai atrastu iegānstu Rīgas Auduma pārņemšanai valsts īpašumā.

Pagāja dažas dienas un pie manis ieradās kāds kungs, kas uzdevās par Eglīti. Viņš pastāstīja, ka Rīgas Auduma iesniegtais pārskats un bilance patlaban tiekot pārbaudīti, lai sniegtu atsauksmi. Protams, atsauksme varot iznākt dažāda, bet viņš, Eglītis, kā starpnieks, varētu panākt, lai atsauksme iznāktu Rīgas Audumam labvēlīga. Tāpēc viņš gribētu zināt, kādā mērā Rīgas Audums no savas puses būtu ar mieru šo lietu sekmēt.

Atbildēju, ka man patlaban maz laika un ka pie tam priekšlikums labi jāpārdomā. Tāpēc lūdzu viņu pienākt vēlreiz tās pašas dienas pēcpusdienā.

Toreiz aparāti sarunu iespēlēšanai skaņu lentē vēl nebija izplatīti, kāpēc meklēju cilvēkus, kas būtu ar mieru minēto pēcpusdienas sarunu noklausīties. Šai sakarībā vispirms piezvanīju vienam Jaunāko Ziņu atbildīgam redakcijas darbiniekam un jautāju, vai minētais laikraksts nebūtu ieinteresēts sūtīt savu cilvēku, kas minēto sarunu dzirdētu. Pēc brītiņa saņēmu atbildi, ka Benjamiņš devis rīkojumu: 107

„Rokas nost no Rīgas Auduma!” Zvaniņu Rīgas policijas prefektam, bet viņš atbildēja, ka tā esot tīri privāta lieta un viņš tur nekā nevarot darīt. Beidzot sameklēju divus cilvēkus, kas bija ar mieru būt par lieciniekiem, un paslēpu viņus savā darba kabinetā loga iedobumā aiz aizkariem.

Atnāca Eglītis un vēlreiz atkārtoja savu priekšlikumu. Kad jautāju, cik tad man būtu jāmaksā par noteikti labu atsauksmi, saņēmu atbildi, ka tas maksājot 12.000 latu. Atbildēju, ka man vajadzīgs laiks, lai šai jautājumā izšķirtos un tāpēc acumirkļi nevaru dot nekādu noteiktu atbildi.

Par nākamo stratēģiski izdevīgo brīdi Rīgas Auduma ienaidnieki atrada 1936. gada rudenī, kad valdība bija visā klusībā sagatavojusi lata devalvēšanu. Tai liktenīgajā nedēļas nogalē — precīzāk sakot, svētdien — steidzīgi mums pieteica apmeklējumu viens no Ministru kabineta locekļiem. Viņš teica, ka nāk augstā kunga uzdevumā ar ziņojumu, ka gaidāmas svarīgas pārmaiņas un ka par tām man laikus ziņošot. Lai neuztraucoties, gan jau viss nokārtošoties.

Kad pirmdienas rītā gribējām izdarīt kārtējos maksājumus uz ārzemēm, tad pēkšņi izrādījās, ka tiklab Latvijas Banka, kā arī visas privātās bankas tai dienā bija slēgtas sakarā ar to, ka valdība bija devalvējusi Latvijas valūtu, pazeminot lata kursu par kādiem 40 0/0. Lai pasargātos no tāda paša pārsteiguma arī Kauņā, tūdaļ aizbraucu turp un nokārtoju visus turienes tekošos maksājumus uz ārzemēm. Kauņā pienāca ziņa no Rīgas, ka Prezidents mani meklējis pa tālruni, licis pateikt, ka viss nokārtošoties, un licis steidzami nodot Andrejam Bērziņam Latvijas kreditbankā Rīgas Auduma bilanci. Ieteicu bilanci sagatavot koncentrētā veidā un nākamajā dienā to iesniedzām pēc norādījuma. Acīm redzot Rīgas Auduma „draugs” pētīja, cik lieli ir Rīgas Auduma parādi ārzemēs, un vai lata kursa pazemināšana, kas ievērojami palielināja šos parādus, tos pārrēķinot latos, nesagādās Rīgas Audumam nepārvaramus zaudējumus.

Nākamajā dienā mani pie sevis aicināja finansu ministrs L.Ēķis un 108 pastāstīja, ka par Rīgas Audumu tiekot mesti kauliņi. Andrejs Bēr-

ziņš ziņojis, ka Rīgas Audums nonācis neglābjamā stāvoklī un tāpēc valstij tas nekavējoties jāpārņemot. Ēķis no savas puses izteicis domu, ka Rīgas Auduma stāvoklis būtu vispirms rūpīgāk jāpārbauda. Tāpēc Ēķis nāca ar priekšlikumu sūtīt uz Rīgas Audumu divus finansu ministrijas revidentus, kam es piekritu. Revīzija atrada visu kārtībā un atzina, ka uzņēmumam briesmas nedraud. Tomēr Andrejs Bērziņš gribēja, lai vēl pārbauda, vai bilancē uzrādītie vekseli nav vienkārši draudzības vekseli, kas nozīmētu, ka tiem nav nekādas vērtības, vai arī, vai tie nav uzņēmēja paša vekseli, kas nozīmētu, ka akciju kapitāls nav pilnīgi iemaksāts. Revidenti ieradās vēlreiz un atrada, ka bilancē uzrādītie vekseli ir īsti tirdzniecības vekseli, ko izsnieguši manufaktūras tirgotāji par saņemtiem audumiem, pie kam viņi šos vekselus termiņos kārtīgi izpērk.

Pēc kāda laika izdevās dabūt audienci pie Prezidenta. Pateicos viņam par to interesi, ko viņš parādījis Rīgas Audumam, bet reizē ar to lūdzu viņu gādāt par to, lai viņam nodotie Rīgas Auduma pārskati turpmāk netiktu doti atsauksmei mūsu konkurentiem, kas pie tam vēl pieprasa no Rīgas Auduma 12.000 latu, lai atsauksme iznāktu labvēlīga. Uz Prezidenta jautājumu pastāstīju viņam arī tos faktus, uz kuņiem mans lūgums pamatojās.

Tālāk lūdzu Prezidentu, lai turpmāk manas un Rīgas Auduma lietas nedotu kārtot Andrejam Bērziņam, piebilzdams, ka minētai personai būtu lielākais prieks, ja viņam izdotos mani un Rīgas Audumu kaut vai putras karotē noslīcināt.

Prezidents par visu to bija ļoti pārsteigts, izdarīja steidzīgi dažas atzīmes un piebilda, ka es esot viņam atklājis daudzas interesantas lietas.

Pēc tam pa aplinku ceļiem Rīgas Audumam pienāca ziņa, ka dzirdēta saruna, kuņas laikā K. Ulmanis pārmetis Andrejam Bērziņam, ka pēdējais esot daudzas lietas nepareizi apgaismojis, un licis Bērziņam Rīgas Audumu turpmāk vairs netraucēt.

Metot šodien skatu atpakaļ uz toreizējiem notikumiem, rodas iespaids, ka Rīgas Audumu no pārņemšanas valsts īpašumā lielā mērā 109

paglāba arī tas apstāklis, ka gruntsgabals līdz ar ēkām, kur darbojās akciju sabiedrība Rīgas Audums, piederēja nevis šai akciju sabiedrībai, bet man personīgi. Tāpēc, pārņemot kaut kāda iegāsta dēļ akciju sabiedrību Rīgas Audums, nevarēja iegūt arī gruntsgabalu ar fabrikas ēkām.

Pāris gadu pēc tam Rīgas Audums tiešām nemanīja nekāda tieša uzbrukuma, kaut gan netieši mēģinājumi kaut kā „iekost” bija laiku pa laikam vērojami. Pēdējais lielais trieciens, ko Rīgas Audums autoritārā režīma laikā saņēma, notika 1939. gada pavasarī. Visa kampaņa šoreiz bija veidota tā, it kā lai izceltu Centrālās savienības Turība, kuņas akciju vairākums piederēja Latvijas kredītbankai, lo-
mu tirgus cenu ietekmēšanā un rēgulēšanā. Šai nolūkā ārzemēs bija iepirkti lieli manufaktūras, galvenā kārtā mākslīgā zīda, audumu daudzumi un bez muitas ievesti Latvijā, lai, pēkšņi laižot tos tirgū, rādītu, ko minētā savienība spēj. Manufaktūras tirgotāji laikus tika brīdināti, lai atturas no vietējiem pirkumiem, jo gaidāma ārzemju prece par ļoti izdevīgām cenām.

Kad šī kampaņa bija sagatavota, tad no drošiem avotiem mums pienāca ziņa, ka kādu vakariņu laikā šaurā sabiedrībā Andrejs Bērziņš ar ļaunu prieku teicis, ka beidzot nu reiz to Hīršu nolikšot uz ceļiem.

Minētā „gājiena” aprēķins bija ļoti vienkāršs. Lielajam un lētajam ārzemju preču daudzumam tirgū vajadzēja piespiest Rīgas Audumu ievērojami pazemināt savas cenas un pārdot savus ražojumus ar zaudējumiem. Zaudējumu uzkrāšanās bilancē attaisnotu uzņēmuma pārņemšanu.

Lai, sākoties šai kampaņai, izvairītos no tiešiem pamudinājumiem un spiedieniem nodot Rīgas Audumu valstij, devos ceļojumā uz Ameriku, atstādams Rīgas Audumam norādījumu nesašaurināt ražošanu. Tai pašā laikā ievietoju laikrakstos lielu sludinājumu ar īsu aizrādījumu, ka Rīgas Auduma ražojumi ir labākie un lētākie.

Mans nodoms bija neatteikties no šī pieteiktā cenu kaŗa ar valsts
110 uzņēmumiem. Tāpēc Amerikā pasūtīnāju 200 jaunākā modeļa auŗa-

mās stelles. Jāpiezīmē, ka pakāpeniski automatizējot aušanas procesu, vienai personai radās iespēja apkalpot arvien lielāku stelļu skaitu. Tādā kārtā stelļu skaits, ko spēja apkalpot viena audēja, pieauga uz 8, tad uz 10 un vēlāk uz 12. Amerikā šis automatizēšanas process bija aizgājis vistālāk, un tur jau viena audēja varēja apkalpot kādas 24 stelles. Šādas stelles tad arī es Amerikā pasūtīnāju. Tas dotu iespēju samazināt ražošanas izmaksas un reizē ar to arī cenas.

Kas attiecas uz lēto audumu ieviešanu Latvijā, tad gaidītās sekas lielā mērā pievīla. Daudzi privātie manufaktūras tirgotāji bija aturīgi. Bez tam izrādījās, ka laba tiesa ievesto ārzemju audumu bija ļoti zemas kvalitātes un tāpēc tie arī bija tik lēti. Bet kādu daļu no saražotiem audumiem Rīgas Audumam tai pavasara sezonā tomēr neizdevās pārdot. Taču tā paša gada otrā pusē izraisījās Otrs pasaules kaŗš. Sakarā ar to strauji pieauga pieprasījums pēc audumiem, un līdz gada beigām Rīgas Auduma ražojumu krājumi bija izpārdoti.

Kaut gan visus lielos uzbrukumus Rīgas Audumam izdevās atvairīt, taču valsts darīja visu, lai iespējami sašaurinātu vēl pie dzīvības palikušo privāto uzņēmumu rīcības brīvību. Šai nolūkā bija radīts cenu inspektora postenis ar ļoti plašām pilnvarām. Kā piemēru var minēt, ka 1939. g. novembra sākumā cenu inspektors paziņoja Rīgas Audumam, ka turpmāk gan fabrikai piegādājamās izejvielas un palīgmateriāli būšot dārgāki, bet Rīgas Audums nedrīkstot paaugstināt savas cenas. Cenu inspektors tālāk aizrādīja, ka valdība nekādā gadījumā nepieļausot strādnieku algu paaugstināšanu un vajadzības gadījumā lietošot pat represijas.

Varu piezīmēt, ka Rīgas Audums par spīti visam tam vēl 1940. gada 6. maijā paaugstināja darbinieku algas par 10 līdz 20 %.

Tāpat uz Darba centrāles pieprasījuma Rīgas Audumam bija jāatlaiž zināms skaits darbinieku, lai tos piespiestu pārcelties uz laukiem. Darbiniekus turpmāk drīkstēja pieņemt vienīgi no to personu vidus, ko sūtīja Darba centrāle, utt.

Rīgas Auduma mantas stāvoklis

LAI RAKSTUROTU akciju sabiedrības Rīgas Audums mantas stāvokli šīs sabiedrības pēdējā darbības posmā, šķiet, vislabāk var noderēt šīs sabiedrības bilance 1940. g. 1. janvārim, kuŗas fotokopija šeit pievienota klāt.

Pie šīs bilances jāpiezīmē, ka akciju sabiedrības Rīgas Audums 1939. gada darbību revidēja no 1939. g. 3. oktobra līdz 1940. gada 20. aprīlim divi Latvijas Tirdzniecības un Rūpniecības kameras nozīmēti zvērināti revidenti, un viņu revīzijas slēdziens ir šāds:

„1. Gada pārskats pareizi sastādīts un saskan ar likumiem, statūtiem, sabiedrības lēmumiem, ierakstiem grāmatās un attaisnojuma dokumentiem;

2. pēc mūsu labākās apziņas bilance dod skaidru un patiesu ainu par sabiedrības mantas stāvokli;

3. zaudējumu un peļņas konts saskan ar sabiedrības grāmatām.” 113

<u>Aktivs.</u>			
1	Kustama manta		2.719.392.11
2	Kase		34.212.37
3	Tekoši rēķini		31.183.50
4	Vekseļi		6.465.46
5	Debitori	432.203.-	
	Avansi	11.252.63	
	Dažādas personas	28.738.73	
	Kreditoru debitori	127.158.18	599.352.54
6	Materiali dažādi	67.937.54	
	Izejvielas	352.889.89	
	Krāsas un ķīmikālijas	95.192.71	
	Kurinamais materiāls	14.989.08	
	Autolatols un smērvielas	2.707.74	
	Remontdarbniecības materiāli	60.428.63	594.145.59
7	Preces		222.651.73
8	Pusfabrikāti		329.976.47
9	Ieguldījums uz nomatas zemes		714.778.61
10	Nākošā gada izdevumi		3.208.10
			<u>5.255.366.48</u>
	Sapemtis nodrošinājumi		130.000.-
<u>Debts.</u>			<u>Peļņas un</u>
Dec. 31.	Vispārējo izdevumu Ktm.	2.027.696.99	
	Amortizācijas kap.Ktm.	315.970.27	
	Kursu starpību Ktm.	2.171.03	
	Dažādu zaudējumu Ktm.	37.803.36	
	Peļņas Ktm.	230.700.80	
			<u>2.614.342.45</u>

decembri 1939.g.

<u>P a s i v a.</u>			
1	Akoiju kapitāls		2.250.000.-
2	Rezerves kapitāls		14.550.-
3	Apdrošināšanas kapitāls		46.547.73
4	Darbinieku atpūtas nama fonds		22.286.71
5	Amortizācijas kapitāls		869.534.98
6	Amort.kap.ieguldījumiem uz nom.zemes		709.544.94
7	Kreditori	282.252.13	
	Nodokļu departaments	290.655.51	
	Dažādas personas	107.374.51	
	Debitoru kreditori	20.699.52	
	Avansi nenorēķinātie	12.80	700.994.47
8	Nesamaksāti pārskata gada izdevumi		411.206.85
9	Peļņa		230.700.80
			5.255.366.48
	Nodrošinājumu devēji		130.000.-
<u>Z a u d ē j u m u K o n t s.</u>			<u>Krdt.</u>
Dec.31.	Ražošanas Kts.	2.569.891.14	
	Kursu starpību Kts.	29.750.16	
	Dažādu ienākumu Kts.	14.701.15	2.614.342.45
			2.614.342.45

Grāmatvedis:

Lai lasītājam bilance kļūtu skaidrāka, atļaušos pie tās vēl piezīmēt sekojošo.

Kustamā manta 2,7 miljoni latu vērtībā, kas ievesta bilances aktīvā, sastāvēja — galvenā kārtā no mašīnām un bez tam vēl arī no 115

citas fabrikas iekārtas, transporta līdzekļiem un neliela kantoņa inventāra. Šīs mantas iegūratotas pēc iepirkšanas cenām vai ražošanas izmaksām. Bilances pasīvā parādītais amortizācijas kapitāls (870 tūkst. ls) rāda, kāda daļa no kustamās mantas jau norakstīta kā nolietota. Tādā kārtā kustamās mantas atlikums pēc grāmatu vērtības bija 1,8 miljoni latu.

Vienā no iepriekšējām nodaļām jau bija aizrādīts, ka gruntsgabals un ēkas, ko lietoja akciju sabiedrība Rīgas Audums, nepiederēja vis minētai akciju sabiedrībai, bet man personīgi, un es tos Rīgas Audumam iznomāju. Nomak maksā nebija augsta, bet nomas noteikumos ietilpa nosacījums, ka ēkas, ko Rīgas Audums uzcel, pēc zināma gadu skaita notecēšanas pāriet gruntsgabala iznomātāja, t. i. manā īpašumā. Šī gadu posma laikā tad Rīgas Audums centās uzceltās ēkas amortizēt. Kā no augstāk ievietotās bilances aktīva redzams, 1940. g. 1. janvārī ēkās bija ieguldīti 715 tūkst. ls, no kuņiem, kā tas redzams no tās pašas bilances pasīva, bija jau amortizēti 710 tūkst. latu.

Tālāk jāpaskaidro, ka Rīgas Audums neapdrošināja savas mašīnas, citu iekārtu, izejvielas, materiālus un preces noliktavā, bet paturēja risku pats, un šī riska segšanai Rīgas Auduma statūti atļāva krāt īpašu apdrošināšanas kapitālu. Kā tas redzams no augstāk ievietotās bilances pasīva, 1940. g. 1. janvārī minētais apdrošināšanas kapitāls bija sasniedzis 47 tūkst. latu.

Beidzot vēl jāpiezīmē, ka bilances pasīvā minētais darbinieku atpūtas nama fonds 22 tūkst. ls apmērā bija uzkrāts no fabrikas piegādātāju labprātīgiem ziedojumiem.

Sakari ar dzimteni pārtrūkst

ATGRIEŽOTIES 1939. GADĀ atkal Rīgā, kļuva skaidrs, ka politiskais stāvoklis pasaulē kļūst arvien saspīlētāks, un kuŗu katru brīdi varēja gaidīt kādus lielus sarežģījumus. Tāpēc aužamo stellu pasūtīnājumu no Amerikas vajadzēja atsaukt un to vietā domāt par iespējami lielāku jēlvielu krājumu sagādāšanu. Bija jāsatavojas katrai varbūtībai.

Tikmēr arī Latvijas stāvoklis kļuva arvien apdraudētāks.

Latvijas okupācijas gadījumā, lai no kuŗas puses tā nāktu, biju nolēmis Latvijā nepalikt, jo svešas varas izrīcību kaŗa apstākļos biju pietiekami izbaudījis savā jaunībā. Tāpēc sāku gatavoties Latvijas atstāšanai, ja apstākļi to prasītu. Ar labu sakaru palīdzību ārzemju pases sev un ģimenei tomēr izdevās paturēt. Ārzemēs mums nebija nekādu uzkrātu kapitālu, un no Latvijas naudu pārvest uz ārzemēm tīri personīgām vajadzībām vairs nebija iespējams. Bet Kauņā vēl 117

pastāvēja brīvāki valūtas noteikumi, un tad arī no turienes izdevās pārvest dažas summas uz Šveici, Angliju un Zviedriju, lai vajadzības gadījumā būtu vismaz pirmajā laikā līdzekļi personīgai iztikšanai.

Arī aizbraukšana no Latvijas tai laikā jau bija visai grūta lieta. Visvieglāk bija izbraukt uz Zviedriju, jo starp Rīgu un Stokholmu vēl arvien pastāvēja lidmašīnu satiksme. Kad stāvoklis savilkās vēl draudošāks, liku sievai un bērniem pārcelties uz Stokholmu.

Rīgas Audumam vēl arvien bija ārzemēs nenokārtoti maksājumi par saņemtām jēlvielām un dažām mašīnām. Tāpēc nu bija jārupējas, lai šos parādus nokārtotu. Tā kā steidzāties iepirkt lielākus jēlvielu daudzumus nākotnei, tad izdevās pakāpeniski saņemt atļaujas veco parādu kārtošanai. Par jauniem pirkumiem maksājām tūda, precī saņemot.

Manufaktūras tirgotāji ap šo laiku burtiski izķēra audumus, kas nāca no fabrikas. Acīm redzot, arī viņi taisīja krājumus, jādomā, sagaidīdami ievērojamu cenu celšanos. Tāpēc tirgotājiem audumus nepārdevām vairs uz kredita.

Ar katru dienu jēlvielu dabūšana no ārzemēm kļuva grūtāka un grūtāka. Tāpēc bija nepieciešami mēģināt jēlvielu iepirkšanu pārcelt, cik tas iespējams, uz valstīm, par kuŗām varēja domāt, ka tās kuŗā varbūt netiks iejauktas, un kuŗas atradās iespējami tuvāk Latvijai. Šai ziņā visparocīgākā valsts šķita Zviedrija, uz kurieni, piemēram, arī C. s. Turība sūtīja pārstāvjus, lai noskaidrotu, kādas preces no turienes kuŗa gadījumā būtu iespējams pirkt un kādas preces turp varētu eksportēt.

Lai mēģinātu noorganizēt jēlvielu turpmāko iepirkšanu Zviedrijā, izbraucu arī pats uz Stokholmu. Drīz vien Rīgas avīzēs sāka rakstīt, ka Hiršs aizmucis uz ārzemēm. Pēc kāda laika Prezidenta uzdevumā piezvanīja viņa adjutants un noprasīja, kāpēc es atrodoties ārzemēs. Atbildēju, ka Rīgas Audumā patlaban darbs rit bez kādiem traucējumiem un tur pagaidām bez manis var iztikt, bet es pats, uzturēdamies ārzemēs, šobrīd varu darīt vairāk, nekā būdams Rī-

R. Hirša ģimene 1941. g. Ņujorkā

Vēl pēc kāda laika saņēmu paziņojumu, ka Rīgas Audumu pārņems valsts, ja es tūdaļ neatgriezīšos. Uz to atbildēju ar jautājumu: vai tad es pats vēl arī būtu vajadzīgs piedevām? Izrādījās, ka tie bija tikai draudi, jo Rīgas Audumu Latvijas valdība nepārņēma valsts īpašumā. To izdarīja vēlāk, padomju okupācijas laikā.

1940. gadā, kad Latvija jau bija Padomju Krievijas okupēta un kad, acīm redzot, arī Prezidents pats bija paspējis ieskatīt, ka stāvoklis ir bez cerībām, kādu dienu viņa uzdevumā uz Rīgas Audumu piezvanījis Prezidenta sekretārs, pēc kam pie tālruņa pienācis pats Prezidents un sarunā ar Rīgas Auduma un *Kauno Audiniai* toreizējo 119

atbildīgo vadītāju Eduardu Tinti, līcis pasveicināt mani un pateikt, ka es esot bijis tālredzīgākais.

Ar to pārtrūka sakari ar Latviju un svešumā bija jāsāk vēlreiz dzīve no gala. Cita starpā varētu minēt, ka vairāki ārzemju uzņēmumi, ar kuriem man bija draudzīgas veikala attiecības, bet it sevišķi mašīnu fabrika *Rüti* Šveicē, pierunāja mani doties uz Vankuveru, Kanadā, lai tur dibinātu plašāku koncernu, kas pēc savas darbības līdzinātos Rīgas Audumam Rīgā. Kaņa apstākļu dēļ tomēr iznāca apstāties Amerikas Savienotajās Valstīs, kur mani savā pasākumā centās iesaistīt mākslīgās šķiedras ražošanas mašīnu būvētāji.

Bet tas jau ir cits stāsts, pie kā būs jāatgriežas citā vietā un gadījumā.

Pielikums

Uz oriģināla uzrakstīts: Apstiprinu. Rīgā, 1939. g. 31. martā. (A. Valdmanis)
Finanču ministrs. Pareizi: (paraksts) Administratīvās nodaļas vadītājs. (paraksts).
Revidents.

Tirdzniecības-rūpniecības akciju sabiedrības „RĪGAS AUDUMS”

STATUTI

I.

SABIEDRĪBAS IZCELŠANĀS.

1.

1934. g. 13. septembrī finanšu ministrs apstiprinājis statutus akciju sabiedrībai ar nosaukumu Tirdzniecības-rūpniecības akciju sabiedrība „Rīgas audums”.

Sabiedrību dibināja Latvijas pilsoņi: 1. Roberts Hiršs, 2. Alma Hiršs, 3. Eduards Tinte, 4. Vasilijš Kīls, 5. Margērs Kalnavārna.

2.

Sabiedrības sākuma pamatkapitāls bij Ls 2. 250. 000.— liels, kas sadalījās 2250 akcijās pa Ls 1000.— katra.

3.

Lai saskaņotu sabiedrības statutus ar 1937. g. 22. decembra likumu par akciju un paju sabiedrībām, sabiedrības akcionaru 1938. g. 1. oktobra pilnā sapulce nolēma grozīt sabiedrības statutus, pieturoties pie Finanšu ministrijas izstrādātiem paraugstatutiem. Minētā nolūkā sabiedrības līdzšinējo statutu 1. pants līdz 75. pantam atvietoti ar sekojošiem pantiem.

II.

SABIEDRĪBAS MĒRĶIS, TIESĪBAS UN PIENĀKUMI.

4.

Ar nosaukumu Tirdzniecības-rūpniecības akciju sabiedrība „Rīgas audums” uz likuma par akciju un paju sabiedrībām un šo statutu pamata nodibināta akciju sabiedrība, kuras mērķis ir: 1. tekstilrūpniecības izejvielu, pusfabrikātu un fabrikātu iegūšana, ražošana un pārstrādāšana dabīgā, ķīmiskā un mehāniskā ceļā; 2. palīg līdzekļu un ķīmisku vielu ražošana un fabrikācijas atkritumu pārstrādāšana un izmantošana; 3. mašīnu un to daļu remontēšana un būvēšana; 4. tirdzniecība ar sabiedrības ražojumiem, ierīkojot, iegūstot un izmantojot attiecīgas fabrikas, darbnīcas, laboratorijas un veikalus.

Piezīme: Augšminēto mērķu racionālākai realizēšanai sabiedrībai ir tiesības: 1) sagatavot un izglītēt sabiedrības vajadzībām tehniskos darbiniekus-specialistus un 2) sabiedrības darbinieku un to ģimenes locekļu veselības uzlabošanai un viņu fiziskām un kulturālām vajadzībām iegādāt, ierīkot un uzturēt atbilstošas iestādes, ēkas, telpas un laukumus.

5.

Sabiedrības mājoklis ir Rīgā.

6.

Valde ved akcionaru grāmatu, kurā ieraksta visus akciju parakstītājus un akcionarus un no tiem saņemtās naudas sumas. Akcionaru grāmata cauraklojama un lapas numurējamas. Auklojumu apzīmogo un lapu numerāciju apstiprina Latvijas tirdzniecības un rūpniecības kamera.

7.

Sabiedrībai ir tiesība, saskaņā ar pastāvošiem likumiem un rīkojumiem, iegūt par īpašumu, ierīkot un nomāt vai īrēt sabiedrības vajadzībām nepieciešamos rūpniecības un tirdzniecības uzņēmumus un mantu. Nekustami īpašumi iegūstami tikai sabiedrības pašas vajadzībām, ar katrreizēju finanšu ministra atļauju.

8.

Sabiedrības akcionari piedalās ar ieguldījumiem uz akcijām sadalītā pamatkapitālā, neatbildot personīgi par sabiedrības saistībām.

Par sabiedrības saistībām atbild sabiedrība ar savu mantu.

9.

122 Sabiedrība var lietot zīmogu ar savu nosaukumu.

III.
PAMATKAPITALS UN AKCIJAS.

10.

Sabiedrības pamatkapitāls Ls 2.250.000.— liels un sadalās 2250.— akcijās pa Ls 1.000.— katra.

11.

Kad nauda par iepriekšējā izlaiduma akcijām iemaksāta un akcijas izdotas, sabiedrība ar pilnas sapulces lēmumu var palielināt savu pamatkapitālu, izlaižot jaunas akcijas ar tādu pašu nominalvērtību kā agrāko izlaidumu akcijām. Jaunu izlaidumu akcijas sazīmējamās sešu mēnešu laikā un pilnīgi nomaksājamas viena gada laikā, skaitot no tās dienas, kad apstiprināts statutu grozījums par jaunu akciju izlaišanu. Parakstoties uz jaunizlaižamām akcijām, parakstītājam jāiemaksā vismaz 25 % no parakstīšanā iegūstamo akciju nominalvērtības. Iemaksas par akcijām atzīmē pagaidu apliecībās, kuru vietā, ne vēlāk kā sešu mēnešu laikā pēc akciju pilnīgas samaksas, jāizdod akcijas.

12.

Iemaksu termiņus un apmērus noteic pēc vajadzības sabiedrības valde, izziņojot Valdības Vēstnesī vismaz vienu mēnesi pirms noteiktiem termiņiem.

13.

Par katru jaunā izlaiduma akciju tās pircējam jāiemaksā bez nominalvērtības vēl zināma premija, kas līdzinās vismaz tai sabiedrības rezerves kapitāla daļai, kura, saskaņā ar pēdējo bilanci, krīt uz katru iepriekšējo izlaiduma akciju. Tādā veidā iegūtās premijas pieskaitāmas rezerves kapitālam.

14.

Parakstīšanās uz akcijām notiek parakstoties īpašā akciju parakstīšanās sarakstā. Sarakstā jāieved šādi dati: 1) valdes locekļu vārds, uzvārds un dzīves vieta; 2) akciju izlaiduma kopsumma un, ja akciju nomaksa atļauta pa daļām, iemaksu termiņi un apmēri; 3) iemaksu pieņemšanas vieta un laiks; 4) termiņš, līdz kuram jāsadala izlaižamās akcijas un pēc kura notecējuma parakstīšanās uz akcijām neaizsaka parakstītāju; 5) akciju veids, skaits un vērtība, uz kurām parakstas.

Parakstīšanās saraksts, kurā augstāk minētie dati nav pilnīgi vai kurā, bez 4. punktā norādītā ierobežojuma, atzīmēti vēl citi parakstītāja atbildības ierobežojumi, ir nederīgs.

15.

Sabiedrības akcionāri bauda priekšrocības tiesības iegūt jaunās akcijas samērīgi ar viņiem piederošo akciju skaitu. Ja akcionāri neizmanto visi savas priekšrocības tiesības akcionāru pilnas sapulces noteiktā termiņā, kas tomēr nedrīkst būt īsāks par 2 nedēļām, tad akcijas turpmāk vienas nedēļas laikā piedāvājamas akcionāriem bez ierobežojumiem skaita ziņā un pēc tam atlikušās akcijas piedāvājamas vispārējai parakstīšanai.

16.

Akcionāru pilna sapulce pieņem akciju jaunizlaiduma noteikumus, kurus apstiprina finanšu ministrs. Akciju izlaiduma noteikumi un statutu grozījumu teksts, pēc tam, kad lēmums par jaunizlaidumu pieteikts tirdzniecības reģistra tiesnesim, pirms parakstīšanās atklāšanas jāizsludina uz sabiedrības reģinu Valdības Vēstnesī un finanšu ministra noteiktā periodiskā izdevumā.

17.

Ja pilnas sapulces noteiktā laikā uz visām akcijām nav notikusi parakstīšanās, tad akciju izlaidums uzskatams par nenotikušu un statutu grozījumi par pamatkapitāla palielināšanu par atceltiem, bet iemaksātā nauda nekavējoties izmaksājama atpakaļ, par ko valdei jāpaziņo Finanšu ministrijai un tirdzniecības reģistra tiesnesim, kā arī jāizsludina Valdības Vēstnesī un finanšu ministra noteiktā periodiskā izdevumā.

18.

Akcijas pirmieguvējs, kā arī katrs nesamaksātas akcijas tālākais ieguvējs, atbild par iegūto akciju pilnīgu samaksu.

19.

Ja akciju ieguvējs mēneša laikā pēc valdes nosacītā termiņa neiemaksā par parakstītām akcijām noteikto sumu, tad viņš zaudē savas akcionara tiesības, un valde, ievietojot Valdības Vēstnesī attiecīgu sludinājumu, uzaicina pagaidu aplicības iepriekšējus ieguvējus nomaksāt pienācīgo sumu viena mēneša laikā. Ja samaksa arī šinī termiņā nenotiek, valde izsludina Valdības Vēstnesī pagaidu aplicību par anulētu, akcionars zaudē pēc tās iemaksāto naudu, anulētās aplicības vietā valde izgatavo jaunu ar to pašu sumu un pārdod to pēc sava ieskata statutos paredzētā kārtībā.

20.

Ja valde, pārdodot pagaidu aplicības, saņemtu mazāk par vēl neiemaksāto sumu, viņa iztrūkstošo sumu var piedzīt no agrākā akciju ieguvēja. Varbūtējais pārpalikums izsniedzams anulēto pagaidu aplicību īpašniekam.

21.

Ja valdei nav iespējams no agrākā akciju ieguvēja iztrūkstošo sumu piedzīt, tad par zaudējumiem atbild visi iepriekšējie akciju ieguvēji, ieskaitot arī pirmo nenomaksātās akcijas ieguvēju.

22.

Iepriekšējais akciju ieguvējs atbild tikai tad, ja no vēlākā akciju ieguvēja iztrūkstošo sumu nav iespējams piedzīt. Par samaksas pieprasīšanu no vēlākā akciju ieguvēja valde paziņo arī iepriekšējam akciju ieguvējam. Valde var uzskatīt, ka maksājumu nebūs iespējams piedzīt, ja maksājums nav ienācis viena mēneša laikā no tās dienas, kad izsūtīts bijušam akciju ieguvējam uzaicinājums samaksāt un iepriekšējam akciju ieguvējam paziņojums par vēlākā akciju ieguvēja uzaicināšanu samaksāt.

23.

Akciju ieguvējam jāmaksā procenti par termiņā nenomaksāto sumu, aprēķinot 0,5 procentus mēnesī un skaitot katru nepilnu mēnesi par pilnu.

24.

Akcionaru pilna sapulce, pieņemot lēmumu par pamatkapitāla pamazināšanu, noteic kādā kārtā pamazināšana notiks.

Pamatkapitāla pamazināšanas noteikumus un statutu grozījumu tekstu pēc tam, kad lēmumu par pamatkapitāla pamazināšanu apstiprinājis finanšu ministrs un tas pieteikts tirdzniecības reģistra tiesnesim, valde izsludina uz sabiedrības rēķinu Valdības Vēstnesī, finanšu ministra noteiktā periodiskā izdevumā un divos citos

25.

Sabiedrība uz akciju īpašnieku vēlēšanos var izdot vai nu vārda, vai uzrādītāja akcijas. Vārda akcijās atzīmē īpašnieka vārdu un uzvārdu vai firmu un pašas šīs akcijas līdz ar īpašnieka dzīves vietu ierakstamas akcionaru grāmatā. Akcijas nav dalamas. Akcijas izsniedz ar valdes locekļu, grāmatveža un kasiera parakstiem, piespiežot sabiedrības zīmogu.

26.

Katrai akcijai pievieno kuponu loksni dividendes saņemšanai desmit gadu laikā. Uz šiem kuponiem atzīmē akciju numurus, pie kurām katrs no tiem pieder, kā arī gadus tekošā kārtībā. Pēc desmit gadiem akcionariem izdodamas jaunas kuponu loksnes turpmākiem desmit gadiem u. t. t.

Akciju kuponus nevar nodot citam atsevišķi no akcijām, izņemot tekošā un notecējušo termiņu kuponus. Atdodot kuponus citam, uz tiem nav jāatzīmē īpašnieka maiņa un notikušā pāreja nav jāpieteic valdei.

Akcijas un kuponu loksnes iespiežamas Valsts papīru spiestuvē un naudas kaltuvē.

27.

Vārda akcijas, kā arī pagaidu apliecības var pāriet citas personas īpašumā, ja uz tām taša attiecīgu vārda pārvedes uzrakstu. Šādas akcijas un pagaidu apliecības līdz ar cedenta paziņojumu iesniedzamas sabiedrības valdei, lai tā atzīmētu īpašnieku maiņu akcionaru grāmatā. Tādā pašā kārtībā, pēc akciju īpašnieku vēlēšanās, var pārvērst vārda akcijas par uzrādītāja akcijām un otrādi. Bez īpašnieku iesnieguma valde atzīmē uz akcijām īpašnieku maiņu tikai likumā paredzētos gadījumos vai uz tiesas sprieduma pamata. Atzīme akcionaru grāmatā par akciju un pagaidu apliecību pāreju jāieraksta ne vēlāk kā trīs dienu laikā pēc tam, kad saņemti dokumenti, kas pierāda, ka akcijas vai pagaidu apliecības pārgājušas cita īpašumā. Bezvārda akcijas var pāriet no viena īpašnieka otram bez jebkādam formalitatēm, un par to īpašnieku uzskatama tā persona, kuras rokās akcijas atrodas.

28.

Ja īpašnieks nozaudējis pagaidu apliecības vai vārda akcijas vai to kuponus, izņemot tekošā un notecējušo termiņu kuponus, viņam rakstiski par to jāpaziņo valdei un jāuzdod nozaudēto pagaidu apliecību, akciju vai kuponu numuri. Valde uz viņa rēķinu izsludina par nozaudēšanu Valdības Vēstnesī un, ja sešu mēnešu laikā pēc izsludināšanas dienas neienāk nekādas ziņas par nozaudētām pagaidu apliecībām, akcijām vai kuponiem, izdod jaunas pagaidu apliecības, akcijas vai kuponus ar agrākiem numuriem un ar uzrakstu, ka tie izdoti nozaudēto vietā. Ja nozūd tekošā vai notecējušo termiņu kuponi no vārda akcijām, kā arī bezvārda akcijas un šo akciju kuponi, valde nepieņem par to nozaudēšanu nekādus paziņojumus, un persona, kam šie kuponi nozuduši, zaudē tiesības saņemt uz tiem dividendi. Bet kad pienāk termiņš izsniegt jaunas kuponu loksnes uz bezvārda akcijām, tad šādas loksnes izsniedz tām personām, kuru rokās akcijas atrodas.

IV.
SABIEDRĪBAS VALDE

29.

Sabiedrības valde sastāv no 3—7 personām, kuras ievēlē akcionaru pilna sapulce. Vismaz $\frac{2}{3}$ valdes locekļu, to starpā valdes priekšsēdētājam, jābūt Latvijas pilsoņiem.

30.

Valdes locekļu atvietošanai, kuri izstātos no amata, iekam nav pagājis laiks, uz kādu viņi ievēlēti, vai kuri uz zinamu laiku nevar izpildīt savus pienākumus, pilna sapulce ievēlē 2—4 kandidatus.

Kandidats, kas stājas valdes locekļa vietā, izpilda pēdējā pienākumus pa visu to laiku, uz kādu ievēlēts iztrūkstošais valdes loceklis, bet tomēr ne ilgāk par laiku, uz kādu ievēlēts pats kandidats. Kandidatam, izpildot valdes locekļa vietu, ir visas valdes locekļa tiesības. Kandidats-ārzemnieks var stāties vienīgi valdes locekļa-ārzemnieka vietā.

31.

Par valdes locekļiem un kandidātiem var ievēlēt kā sabiedrības akcionarus, tā arī citas personas. Ievēlētām personām vēlākais viena mēneša laikā, skaitot no ievēlēšanas dienas, jāiegādājas uz savu vārdu vismaz 10 akcijas, kuras jāiesniedz glabāšanā kā nodrošinājums sabiedrības valdei un izdodamas viņām atpakaļ tikai pēc amata atstāšanas un gada pārskata apstiprināšanas par pēdējo gadu, kurā viņas izpildījušas valdes locekļa vai kandidata pienākumus.

Valdes priekšsēdētāju un viņa vietnieku ievēlē ikgadus valdes locekļi no sava vidus.

32.

Neviens valdes loceklis nepārvēlēts amatā ilgāk par trešā gada kārtējo pilnu sapulci. No sabiedrības valdes ikgadus izstājas vismaz viens valdes loceklis, pie kam sākumā izstāšanās notiek pēc lozes, bet vēlāk valdes locekļi savus pilnvarojumus noliek pēc amata izpildīšanas ilguma.

33.

Valdes locekļi saņem atalgojumu akcionaru pilnas sapulces noteiktos apmēros.

34.

Valdes locekļi bez akcionaru pilnas sapulces piekrišanas nedrīkst piedalīties kādā citā sabiedrībai radniecīgas nozares uzņēmumā, vai ieiet citas radniecīgas nozares akciju vai paju sabiedrības valdē.

35.

Valde pārzina un vada visas sabiedrības lietas un pārvalda sabiedrības mantu kā kārtīgs un rūpīgs veikalnieks. Valdes pienākumi starp citu ir: 1) pieņemt naudu par sabiedrības akcijām un izsniegt pašas akcijas; 2) ierīkot pēc tirdzniecības uzņēmuma parauga grāmatvedību, kasi un rēķinvedību, kā arī sastādīt gada pārskatu, bilanci, budžetu un darbības planu; 3) pieņemt vajadzīgās personas sabiedrības dienestā, noteikt tām darbu un algu, kā arī atlaist tās no vietām; 4) pirkt un pārdot kustamu mantu un uz pilnu sapulču lēmumu pamata nekustamus īpašumus, kā par skaidru naudu, tā arī uz kreditu; 5) nomāt noliktavas, dzīvokļus un citas telpas; 6) apdrošināt sabiedrības mantu; 7) izdot un pieņemt vekselus un citas parādzīmes pilnas sapulces noteiktos apmēros; 8) diskontēt vekselus, kas ienā-

kuši uz sabiedrības vārdu; 9) slēgt sabiedrības vārdā līgumus kā ar valsts un pašvaldības iestādēm, tā arī ar biedrībām, sabiedrībām un privatām personām; 10) izsniegt pilnvaras personām, kuras valde pieņem vai pilna sapulce ieceļ sabiedrības dienestā; 11) slēgt līgumus par nekustamu īpašumu iegādāšanu, pārdošanu un ieķīlāšanu; 12) sasaukt akcionaru pilnas sapulces, un 13) iesniegt Finanšu ministrijai vajadzīgās ziņas un pārskatus un vispār pārzināt un rīkoties visās darīšanās, kuras attiecas uz sabiedrību, pilnas sapulces noteiktās robežās.

Valdes darbības kārtību, tiesības un pienākumu robežas var noteikt pilna sapulce ar sevišķu instrukciju.

36.

Valde notur sēdes pēc vajadzības, bet ne retāk kā vienu reizi mēnesī. Valdes sēdes ir pilntiesīgas, ja tanīs piedalās vismaz puse no valdes locekļiem. Valdes sēdēs ved protokolus, kurus paraksta klātesošie locekļi.

37.

Valde pieņem lēmumus ar vienkāršu balsu vairākumu, pie kam balsīm vienlīdzīgi daloties izšķir priekšsēdētāja balss. Ja valdes loceklis nepiekrīt valdes lēmumam un pieprasa, lai viņa protestu ievēd protokolā, tad viņš par pieņemto lēmumu nav atbildīgs.

38.

Sabiedrības darīšanu veikšanai pilna sapulce var ievēlēt vai piešķirt valdei tiesību ievēlēt no sava vidus vai citām personām vienu vai vairākus direktorus rīkotājus, Latvijas pilsoņus, ar pilnas sapulces vai valdes noteiktu atalgojumu. Valde nosaka direktoru rīkotāju tiesības un pienākumus un atbild pret sabiedrību par viņas ievēlēto direktoru rīkotāju rīcību. Katram direktoram rīkotājam, ja viņš ir valdes loceklis, bez 31. pantā minētām akcijām jāiesniedz vēl ne mazāk par 10 akcijām, kuras uzglabājamas 31. pantā norādītā kārtībā.

39.

Valde taisa izdevumus budžeta robežās, kuru ikgadus apstiprina pilna sapulce. Pilnsapulce var lemt, par kādu sumu valde var pārkāpt budžeta robežas steidzamos gadījumos, pie kam valde atbild par šāda izdevuma vajadzību.

40.

Visu sarakstīšanos sabiedrības darīšanās izdara valdes vārdā ar viena valdes locekļa parakstu. Vekselus, pilnvaras, līgumus, zemes grāmatu un citus aktus, kā arī pieprasījumus par sabiedrības sumu atpakaļdabūšanu no kreditiestādēm paraksta divi valdes locekļi. Tekošo rēķinu čekus paraksta viens no valdes locekļiem, kuru valde uz to pilnvarojusi. Naudas sūtījumu un dokumentu saņemšanai no pasta pietiek ar viena valdes locekļa parakstu.

41.

Valdei ir tiesības sabiedrības darīšanās iesniegt lūgumus valsts un pašvaldības iestādēm bez atsevišķi šim nolūkam izdotām pilnvarām, kā arī tiesība pilnvarot šinīs lietās kādu no valdes locekļiem vai kādu blakus personu, saskaņā ar pastāvošiem likuma noteikumiem. Attiecībā uz lietu vešanu tiesu iestādēs akciju sabiedrībai jāpieturas pilnvaru izdošanas ziņā pie Civilprocesa likuma noteiktās kārtības.

42.

Valde var pilnvarot savā vietā ar sevišķu pilnvaru katru no direktoriem rīkotājiem visiem gadījumiem, kuros vajadzīga valdes locekļu līdzdarbība, izņemot

akciju parakstīšanu, pie kam valde šādos gadījumos atbild sabiedrības priekšā par direktoru rīkotāju darbību.

43.

Ja pēc sabiedrības bilances izrādītos, ka ir zaudēts viss rezerves kapitāls un $\frac{1}{3}$ no pamatkapitāla, tad valdei viena mēneša laikā no pilnas sapulces dienas jāsasauca akcionāru pilna sapulce, lai tā lemtu par sabiedrības darbības turpināšanu vai likvidāciju. Ja akcionāru pilna sapulce, reprezentējot $\frac{4}{5}$ no pamatkapitāla, vienbalsīgi nolemj pamatkapitālu papildināt viena gada laikā, skaitot no lēmuma pieņemšanas dienas, bet kāds no akcionāriem tomēr šajā laikā neiemaksā uz viņa akcijām krītošo papildu daļu, tad šīs akcijas skaita par iznīcinātām, par ko valde izsludina Valdības Vēstnesī. Iznīcināto akciju vietā izgatavo jaunas ar tiem pašiem numuriem, un sabiedrības valde pārdod tās caur vietējo makleri. No sumas, kas ienākusi par pārdotām akcijām, atvelkot izdevumus par pārdošanu un sludinājumu, kā arī jauno akciju izgatavošanu, to daļu, kas līdziņas akciju papildu maksai, ieskaita sabiedrības pamatkapitāla papildināšanai, bet pārpalikumu izsniedz iznīcināto akciju īpašniekam.

44.

Ja sabiedrības manta vairs nesedz sabiedrības saistības, tad valdei nekavējoties jāsasauca pilna sapulce, kura lemj par sabiedrības pamatkapitāla papildināšanu (43. p.) vai par maksātnespējas pieteikšanu apgabaltiesā.

45.

Valdei attiecībā uz sabiedrību jāievēro visi likumā un statutos paredzētie noteikumi, kā arī akcionāru pilnā sapulcē pieņemtie noteikumi un lēmumi, sevišķi arī tie, kas ierobežo viņas rīcības tiesības.

46.

Uz visām sabiedrības veikala vēstulēm atzīmējami direktoru rīkotāju, kā arī valdes priekšsēdētāja vārdi un uzvārdi.

V.

AKCIONĀRU PILNAS SAPULCES.

47.

Akcionāru pilnas sapulces ir kārtējas un ārkārtējas. Kārtējas pilnas sapulces valde sasauc ik gadus ne vēlāk kā četri mēnešus pēc darbības gada beigām, lai pārbaudītu un apstiprinātu gada pārskatu par pagājušo gadu un budžetu un darbības planu tekošam gadam, kā arī lai ievēlētu valdes un revīzijas komisijas locekļus. Ārkārtējas pilnsapulces sasauc valde vai nu pēc sava ieskata, vai ja to pieprasa revīzijas komisija, vai akcionāri, kuri kopā reprezentē ne mazāk par $\frac{1}{20}$ no pamatkapitāla. Pieprasījumā sasaukt sapulci jāuzdod sasaukšanas iemesli un sapulces dienas kārtība. Valdei jāsasauca sapulce viena mēneša laikā, skaitot no pieprasījuma iesniegšanas dienas.

48.

128 Pilna sapulce apspriež un izšķir lietas, kuras nav piekritis valdei, vai kuras valde ceļ priekšā pilnai sapulcei, kā arī vispār visus jautājumus, kas attiecas uz akciju

sabiedrības darbību. It sevišķi pilnai sapulcei piekrīt: 1) pārbaudīt un apstiprināt gada pārskatu par pagājušo darbības gadu; 2) sadalīt pagājušā darbības gada tīro peļņu; 3) apstiprināt budžetu un darbības planu tekošam gadam; 4) ievēlēt un atcelt no amata valdes un revīzijas komisijas locekļus, valdes locekļu kandidātus un likvidatorus un lemt par prasību vai sūdzību celšanu pret viņiem, vai par to izbeigšanu; 5) ievēlēt un atcelt direktorus rīkotājus vai piešķirt valdei tiesību tos izvēlēt no sava vidus, vai no citām personām; 6) apstiprināt un grozīt instrukcijas valdei, direktoriem rīkotājiem, revīzijas komisijai un likvidatoriem; 7) lemt par tās speciālās vērtēšanas komisijas novērtējuma apstiprināšanu, kuru iecēlis finansu ministrs mantas vērtības pieauguma vai samazinājuma konstatēšanai; 8) lemt par nekustamu īpašumu iegūšanu sabiedrības vajadzībām, kā arī par to atsavināšanu un apgrūtināšanu; 9) izlemt jautājumus par sabiedrības statutu grozīšanu, pamatkapitāla palielināšanu vai pamazināšanu, priekšrocību un lietotāju akciju izdošanu, likvidācijas uzsākšanu, darbības izbeigšanu vai turpināšanu un apvienošanos ar citām sabiedrībām; 10) izlemt likuma robežās visus citus jautājumus, kas pārsniedz citu sabiedrības organu piekritību.

49.

Par pilnas sapulces sasaukšanu jāizsludina Valdības Vēstnesī vismaz 14 dienas iepriekš. Sludinājumā jāuzdod: 1) diena un stunda, kad sapulci noturēs, 2) vieta, kur to noturēs, un 3) sapulces dienas kārtība.

Ja nodomāts grozīt sabiedrības statutus, tad jau iepriekš sludinājumā un uzaicinājumā akcionāriem jānorāda, kādus statutu pantus nodomāts grozīt un kāds ir grozījumu saturs. Sapulce var apspriest tikai dienas kārtībā uzņemtos jautājumus, izņemot 51. pantā paredzēto gadījumu.

50.

Vārda akciju un pagaidu apliecību īpašnieki uzaicināmi uz sapulci, neatkarīgi no sludinājumiem, ar ierakstītām vēstulēm, kas izsūtāmas vismaz 14 dienas pirms pilnas sapulces pēc akcionāru grāmatā atzīmētām adresēm. Uzrādītāja akciju īpašnieki uzaicināmi tādā pašā kārtībā, ja viņi laikā iesnieguši valdei vismaz vienu akciju un laikus paziņojuši savu adresi. Ierakstītās vēstulēs tāpat jāuzdod sapulces vieta, laiks un dienas kārtība (49. p.).

51.

Ja sapulcē reprezentēts viss pamatkapitāls, tā uzskatāma par likumīgu, neraugoties uz sasaukšanas laiku un veidu, un tā var apspriest, visiem akcionāriem vienbalsīgi piekrītot, arī dienas kārtībā neuzņemtus jautājumus.

52.

Jautājumi, kas apspriežami pilnā sapulcē, iesniedzami tai tikai caur valdi, kādēļ akcionāriem, kas grib likt pilnai sapulcei ko priekšā, ar rakstu jāpaziņo par to valdei ne vēlāk kā vienu nedēļu pirms pilnas sapulces sanākšanas. Ja priekšlikumu iesnieguši akcionāri, kuriem kopā pieder vismaz $\frac{1}{40}$ no pamatkapitāla, tad valdei ir katrā ziņā jāliek priekšā šis iesniegums, līdz ar savu slēdzienu, pilnai sapulcei.

53.

Vārda akciju un pagaidu apliecību īpašnieki bauda balsstiesību akcionāru pilnā sapulcē tikai tad, ja viņi ievesti akcionāru grāmatā vismaz 7 dienas pirms pilnas sapulces.

54.

Uzrādītāja akcijas dod balsstiesību tikai tad, ja tās iesniegtas valdei vismaz 7 dienas pirms pilnas sapulces un nav ņemtas atpakaļ līdz sapulces beigām.

Originalakciju vietā var iesniegt apliecību par to, ka akcijas nodotas glabāt kādā iekšzemes vai valdes izraudzītā ārzemju kredītiestādē. Apliecībā jānorāda akciju skaits un numuri un jāapstiprina, ka līdz akcionaru pilnas sapulces beigām tās netiks īpašniekam izsniegtas.

55.

Akcionari, kas savas akcijas pieteikuši 53. un 54. pantā paredzētā kārtībā, var piedalīties pilnās sapulcēs kā personīgi, tā caur saviem pārstāvjiem vai pilnvarniekiem. Pilnvarai jābūt rakstiskai, un tā pievienojama pilnas sapulces protokolam. Par pilnvarnieku var būt tikai sabiedrības akcionars. Sabiedrības organu loceklis nevar būt cita akcionara pilnvarnieks. Ja vairākām personām kopā pieder viena akcija, tad balsstiesību pilnā sapulcē var izlietot tikai viena persona, kā pārējo pārstāvis.

56.

Valdes un revīzijas komisijas locekļiem un likvidatoriem nav balsstiesību ne personīgi, ne uz pilnvaras, ne arī uz likumiskas pārstāvības pamata, kad izlemjami jautājumi par viņu saukšanu pie atbildības, par viņu atcelšanu no amata vai par viņu atalgojumu.

57.

Valde sastāda to akcionaru sarakstu, kuriem saskaņā ar 55. panta noteikumiem ir tiesība piedalīties akcionaru pilnā sapulcē. Sarakstā jānorāda akcionaru uzvārds un vārds, akciju skaits un numuri un balsu skaits (59. p.).

Sarakstu paraksta valdes loceklī un vismaz 3 dienas pirms akcionaru pilnas sapulces izliek valdes telpās redzamā vietā akcionariem ieskatam.

58.

Pirms pilnas sapulces atklāšanas revīzijas komisija vai zvērinātie revidenti pārbauda valdes sastādīto akcionaru sarakstu, pie kam, ja sapulcē klātesošie akcionari, kas reprezentē vismaz $\frac{1}{20}$ no pamatkapitāla, to pieprasa, saraksts jāpārbauda arī pašā sapulcē. Akcionari šim nolūkam ievēlē no sava vidus ne mazāk kā 3 personas, no kurām vismaz vienu personu ir tiesība ievēlēt tai akcionaru grupai, kura pieprasījusi akcionaru saraksta pārbaudīšanu.

59.

Katras 10 akcijas dod tiesību uz vienu balsi. Viens akcionars nevar tomēr apvienot savās akcijās un uz pilnvaru pamata vairāk balsu, nekā piešķir $\frac{1}{10}$ sabiedrības pamatkapitāla. Akcionari, kuriem ir mazāk par 10 akcijām, var apvienot savas akcijas uz kopējas pilnvaras pamata, lai iegūtu vienu vai vairākas balsis, bet tikai līdz šinī pantā norādītai normai.

60.

Sapulci atklāj valdes priekšsēdētājs vai viņa vietnieks. Pēc sapulces atklāšanas akcionari ievēlē no sava vidus sapulces vadītāju, kas uzaicina kādu no klātesošiem akcionariem vai sabiedrības darbiniekiem par sapulces protokolistu.

61.

130 Protokolējot sapulces lēmumus, jānorāda, ar kādu balsu vairākumu tie pieņemti, tāpat arī protokolā jāatzīmē akcionaru iesniegtās atsevišķās domas. Protokola

pareizību apliecina ar saviem parakstiem sapulces vadītājs, kā arī citi akcionari, uz pašu vēlēšanos, skaitā ne mazāk par trim. Pilnas sapulces protokola, atsevišķu domu un vispār visu protokola pielikumu norakstus valde apliecina un izsniedz ikvienam akcionaram uz viņa pieprasījumu.

62.

Izņemot likumā un šinīs statutos paredzētos gadījumus, sapulce ir pilntiesīga ar jebkādu balsstiesīgo akcionaru skaitu, ja tajā piedalās valdes priekšsēdētājs vai viņa vietnieks. Lai izspriestu jautājumus par statutu grozīšanu un sabiedrības likvidāciju, nepieciešams piedalīties akcionariem, kas kopā reprezentē vismaz $\frac{3}{4}$ no pamatkapitāla.

63.

Pilnas sapulces lēmumi ir saistoši, ja $\frac{3}{4}$ no klātesošo akcionaru un pilnvarnieku balsīm nodotas par to pieņemšanu. Lēmumi par sabiedrības mērķu grozīšanu, apvienošanos ar citu sabiedrību un nosaukuma maiņu, pieņemami ar akcionaru balsīm, kuras reprezentē vismaz $\frac{3}{4}$ no pamatkapitāla. Valdes un revīzijas komisijas locekļus un likvidatorus ievēlē ar vienkāršu balsu vairākumu.

64.

Pilnā sapulcē balsošana notiek atklāti, izņemot gadījumu, kad aizklātu balsošanu pieprasa akcionari, kas reprezentē vismaz $\frac{1}{10}$ no pamatkapitāla. Atklāta balsošana ir obligatoriska ievēlējot un atceļot no amata valdes un revīzijas komisijas locekļus un likvidatorus, kā arī pieņemot lēmumu par prasību vai sūdzību celšanu pret viņiem, vai par to izbeigšanu.

VI.

GADA PĀRSKATS UN PEĻŅAS SADALĪŠANA.

65.

Sabiedrības darbības gads skaitams no 1. janvāra līdz 31. decembrim. Ne vēlāk kā trīs mēnešus pēc darbības gada beigām valde ceļ priekšā zvērināto revidentu un, ja ievēlēta revīzijas komisija, arī tās pārbaudīšanai sabiedrības gada pārskatu par pagājušo gadu un budžetu un darbības planu tekošam gadam.

66.

Noraksts no bilances, peļņas un zaudējumu konta un revīzijas ziņojuma valdei jāizsniedz katram sabiedrības akcionaram pēc viņa pieprasījuma nekavējoties, pie kam pieprasījums iesniedzams ne agrāk par 7 dienām pirms pilnas sapulces saņākšanas dienas.

67.

Nekustama manta, mašīnas, darba rīki, transporta līdzekļi un cita manta, kas noder ilgstošai lietošanai, norādama bilances aktivā ne augstāk par tās iepirkuma resp. izgatavošanas vērtību, ievērojot 68. panta noteikumus.

68.

Katru gadu pirms darbības gada grāmatu noslēgšanas izdarama sabiedrības mantas amortizācija pēc tāda aprēķina, kas atbilst mantas caurmēra nolietošanas apmēriem, ņemot arī vērā mantas lietderīgas lietošanas varbūtējo ilgumu, pie kam tad bilances pasīvā norādams sevišķs amortizācijas konts.

69.

Mantas vērtības pieaugums tikai tad norādams bilancē, ja šo pieaugumu konstatējusi speciala vērtēšanas komisija un tās novērtējumam piekritusi akcionaru pilna sapulce.

70.

Izejvielas, pusfabrikāti, fabrikāti, kā arī preces un citi apgrozības līdzekļi jānorāda bilancē par iepirkuma cenu vai pašizmaksu. Ja iepirkuma cena vai pašizmaksa bilances dienā ir augstāka par tirgus cenu, tad minētā manta norādama bilancē ne augstāk par tirgus cenu.

71.

Vērtspapīri un ārzemju valuta norādama bilancē par iepirkuma cenu. Ja vērtspapīru un ārzemju valutas biržas kurss bilances dienā ir zemāks par iepirkuma cenu, tad tie norādami ne augstāk par biržas kotāciju. Prasījumi un saistības ārzemju valūtā jāaprēķina pēc šās valutas biržas kursa bilances dienā.

72.

Pamatkapitāls, rezerves kapitāls, amortizācijas kapitāls un dažādi speciāli kapitāli norādami bilances pasīvā atsevišķos posteļos. *Piezīme:* sabiedrība var nodibināt pati savu apdrošināšanas kapitālu, kas sastādās no atvilkumiem no ienākuma. Šāda kapitāla dibināšanas gadījumā tas jāuzrāda bilancē.

73.

Pēc bilances un peļņas un zaudējumu kontu apstiprināšanas akcionaru pilnā sapulcē, no tīrās peļņas ne mazāk par 5% jāpieskaita rezerves kapitālam. Par pārpalikušās summas izlietošanu lemj akcionaru pilna sapulce, nosakot arī akcionāriem izmaksājamās dividendes lielumu. Akcionaru nevar piespiest atstāt noteiktu dividendi, kaut arī uz laiku, uzņēmuma rīcībā.

74.

Obligātoriskie atskaitījumi rezerves kapitālam par labu turpinās tik ilgi, kamēr rezerves kapitāls nav sasniegjis trešo daļu no pamatkapitāla. Obligātoriskie atvilkumi atjaunojas, tiklīdz rezerves kapitāls noslīdējis zemāk par $\frac{1}{3}$ no pamatkapitāla. Rezerves kapitāls jānogulda tā, lai to katrā laikā var bez kavēkļiem realizēt. Rezerves kapitāls izlietojams vienīgi bilancē norādīto zaudējumu segšanai un tikai ar katrreizēju akcionaru pilnas sapulces atļauju.

75.

Dividendes, kas nav izņemtas desmit gadu laikā, pāriet sabiedrības īpašumā, izņemot gadījumus, kad pēc likuma noilgums skaitams par pārtrauktu vai apturētu. Par laikā neizņemtām dividendēm procenti nav maksājami.

76.

Tantjemas valdes locekļiem var izmaksāt tikai tad, ja no tīrās peļņas izdarīti vajadzīgie atskaitījumi rezerves kapitālam par labu un ja sabiedrība no peļņas atlikuma atlīdzina akcionāriem dividendi vismaz 4% apmērā no pamatkapitāla. Tīrā peļņa līdz 4% no pamatkapitāla obligātoriski izdalama dividendēs.

77.

Akcionaru pilnā sapulcē pieņemto bilanci un peļņas un zaudējumu kontu valde nodod ne vēlāk kā 2 nedēļu laikā izsludināšanai uz sabiedrības rēķinu finansu ministra noteiktā periodiskā izdevumā un bez tam tanī pašā laikā gada pārskatu līdz ar akcionaru pilnas sapulces protokola norakstu un zvērināto revidentu vai

revizijas komisijas ziņojumu iesniedz Finanšu ministrijai un tirdzniecības reģistra tiesnesim.

78.

Uz sabiedrības gada pārskatiem atzīmējami visu valdes locekļu, kā arī valdes priekšsēdētāja vārdi un uzvārdi.

VII.

SABIEDRĪBAS DARBĪBAS UZRAUDZĪBA UN REVIZIJA.

79.

Sabiedrības darbību pārrauga Finanšu ministrija. Finanšu ministrijas uzdevumā attiecīgām amatpersonām ir tiesība izdarīt sabiedrībā revīziju un pārbaudīt sabiedrības grāmatas, dokumentus, korespondenci un mantu, kā arī sabiedrības darbību vispār.

80.

Gada pārskats (65. p.) pirms apstiprināšanas akcionaru pilnā sapulcē jānodod pārbaudīt vienam vai vairākiem zvērinātiem revidentiem. Par izdarīto revīziju zvērinātie revidenti sastāda ziņojumu, kuru valde ar savu atsaukumi līdz ar gada pārskatu ceļ priekšā akcionaru pilnai sapulcei.

81.

Akcionaru pilna sapulce var izvēlēties no akcionaru vidus arī revīzijas komisiju, vismaz triju locekļu sastāvā. Revīzijas komisija ievēl no sava vidus priekšsēdētāju. Revīzijas komisijas sēdes pilntiesīgas, ja tanīs piedalās vismaz puse no revīzijas komisijas locekļu skaita, pie kam lēmumi pieņemami ar vienkāršu balsu vairākumu, bet, balsīm līdzīgi daloties, izšķir priekšsēdētāja balsi. Revīzijas komisijas locekļi nedrīkst būt valdes sastāvā, nedz arī ieņemt kādus citus amatus, kurus piešķir akcionaru pilna sapulce vai sabiedrības valde. Ja sabiedrība atsvabināta no zvērināto revidentu revīzijas, revīzijas komisijas ievēlēšana ir obligatoriska.

82.

Akcionāriem, kuru akciju kopsuma sastāda $\frac{1}{3}$ no pilnā sapulcē reprezentētā sabiedrības pamatkapitāla, ir tiesība ievēlēt $\frac{1}{3}$ revīzijas komisijas locekļu, pie kam šie akcionāri vairs nepiedalās pārējo revīzijas komisijas locekļu vēlēšanās.

83.

Valdei ne vēlāk kā vienu mēnesi pirms kārtējās akcionaru pilnas sapulces jāpažņo revīzijas komisijai, ka sabiedrības gada pārskats sagatavots, grāmatas noslēgtas un dokumenti pieejami revīzijas komisijas pārbaudei.

84.

Revīzijas komisijai ir tiesība apskatīt un revidēt visu sabiedrības mantu uz vietām un pārbaudīt visu sabiedrības darbību. Revīzijas komisijas atsauksmei jānodod arī tērkošā gada budžets un darbības plans.

85.

Pēc gada pārskata pārbaudes revīzijas komisija vismaz 7 dienas pirms akcionaru pilnas sapulces nodod savu ziņojumu valdei. Ziņojums līdz ar valdes atsaukumi nolasams akcionaru pilnā sapulcē. Revīzijas komisija ved protokolus par savām sēdēm, ierakstot tanīs uz komisijas locekļu pieprasījumu arī viņu izteiktās atsevišķās domas. Minētie protokoli iesniedzami valdei.

VIII.
SABIEDRĪBAS IZBEIGŠANA.

86.

Sabiedrības pastāvēšanas laiks nav ierobežots. Ja pēc sabiedrības darbības gaitas izrādītos par nepieciešamu likvidēt sabiedrību, tad pilna sapulce lemj par tās izbeigšanu. Ja pēc bilances izrādītos, ka zaudēta $\frac{1}{3}$ no sabiedrības pamatkapitāla un akcionāri nepapildinātu iztrūkumu pusotra gada laikā, skaitot no tās dienas, kad pilnā sapulcē apstiprināts gada pārskats, no kura iztrūkums redzams (47. p.), tad sabiedrībai jāizbeidz sava darbība.

87.

Sabiedrības likvidāciju izdara valde, ja akcionāru pilna sapulce neievēlē citus likvidatorus. Līdz ar likvidatoru ievēlēšanu valdes un tās kandidātu pilnvarojumi izbeidzas. Lēmumu par sabiedrības likvidāciju likvidatori iesniedz tirdzniecības reģistra tiesnesim un Finanšu ministrijai. Iesniegumam jāpievieno par likvidēšanu lēmušās akcionāru pilnas sapulces protokols, kā arī likvidatoru vārdi un uzvārdi, un dzīves vietas.

88.

Par sabiedrības likvidācijas uzsākšanu likvidatori izsludina Valdības Vēstnesī un vismaz 2 citos laikrakstos, kurus noteic akcionāru pilna sapulce. Kreditori, kuru dzīves vietas sabiedrībai zinamas, par likvidācijas uzsākšanu jāpaziņo ar pavēstēm. Kreditoru prasījumu un citu varbūtēju pretenziju pieteikšanai jānodod 6 mēnešu termiņš, skaitot no izsludināšanas dienas Valdības Vēstnesī. Pēc minētā termiņa noteicējuma savas pretenzijas nepieteikušie kreditori nevar prasīt, lai groza jau pieņemto sadalījuma planu. Pretenzijas, kas ievestas sabiedrības grāmatās, likvidācijas komisijai aprēķinu sastādot jāņem vērā neatkarīgi no tam, vai kreditori tās pieteikuši vai nē.

89.

Likvidatoriem pirms naudas sadalīšanas starp kreditoriem un akcionāriem jāpārlicinas par sabiedrības nenomaksātiem nodokļiem, un, ja tādi izrādītos, tie jānomaksā pirms naudas atlikuma sadalīšanas starp akcionāriem.

90.

Sumas, kas pienākas kreditoriem, kuru pretenzijas apstrīdētas vai nav pieteiktas, bet ir konstatējamas pēc sabiedrības grāmatām, deponejamas kā noguldījums Latvijas bankā vai Latvijas kreditbankā attiecīgiem kreditoriem par labu.

91.

Nevienam akcionāram nevar izmaksāt pret viņa akciju attiecīgo pamatkapitāla daļu, kamēr nav apmierināti kreditoru prasījumi un citas pretenzijas resp. deponeja Latvijas bankā vai Latvijas kreditbankā nauda šo prasījumu un pretenziju apmierināšanai.

92.

Likvidatori pabeidz visas sabiedrības tekošās lietas, pārdod sabiedrības mantu pilnas sapulces noteiktā veidā un robežās, iekasē no debitoriem sabiedrībai pienākošās sumas, nokārto parādus, apmierina citas pretenzijas un sadala atlikumu starp akcionāriem. Likvidatoriem piemērojami, ciktāl likums vai šie statuti nenosaka citādi, tie paši noteikumi kā sabiedrības valdei.

93.

Pa likvidācijas laiku sabiedrība patur juridiskas personas tiesības. Sabiedrības nosaukumam jāpievieno vārds „likvidācija”.

94.

Likvidatoriem jādod akcionaru pilnai sapulcei tās noteiktos termiņos, bet ne retāk kā reizi gadā, pārskats par savu darbību, bet likvidāciju izbeidzot — arī pārskats par visu likvidācijas laiku.

95.

Akcionaru pilna sapulce, kas lemj par sabiedrības izbeigšanu, var uzdot kādam no likvidatoriem vai kādai citai uzticības personai saņemt visas sabiedrībai par labu ienākušās sumas un citas mantas. Ienākušās sumas un citas mantas izlietojamas saskaņā ar akcionaru pilnas sapulces norādījumiem. Pēc savas darbības izbeigšanas sabiedrības uzticības persona iesniedz tirdzniecības reģistra tiesnesim un Finanšu ministrijai pārskatu par saņemtām sumām un to izlietošanu.

96.

Sabiedrības grāmatas un dokumenti uzglabājami 10 gadus, skaitot no paziņojuma iesniegšanas Finanšu ministrijai par sabiedrības izbeigšanu. Sabiedrības bijušie akcionariem un kreditoriem ir tiesība ieskatīties grāmatās un dokumentos, kā arī saņemt no tiem norakstus, izrakstus un izziņas.

97.

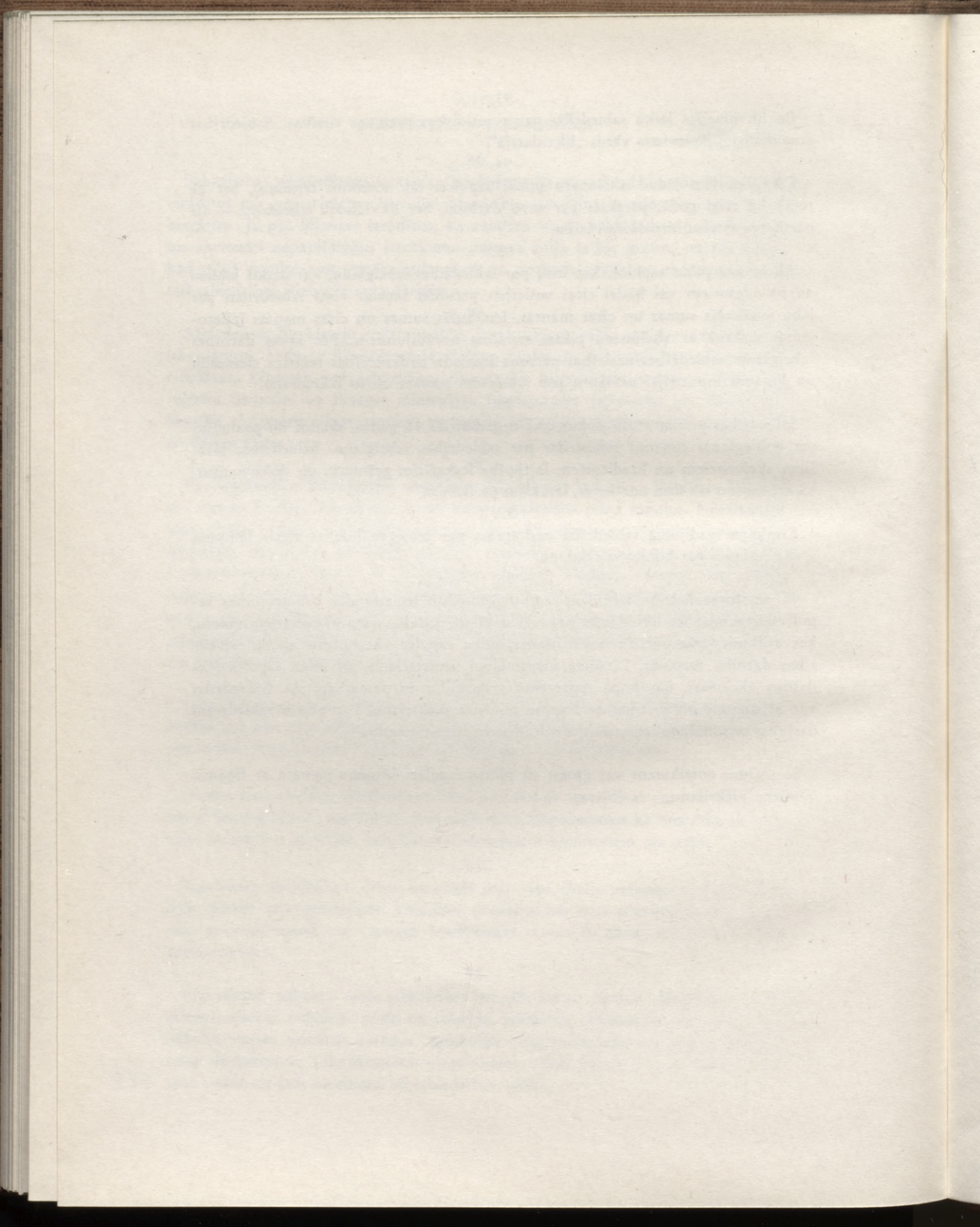
Konkursa gadījumā sabiedrība uzskatama par izbeigtu līdz ar tiesas lēmuma spēkā stāšanos par konkursa slēgšanu.

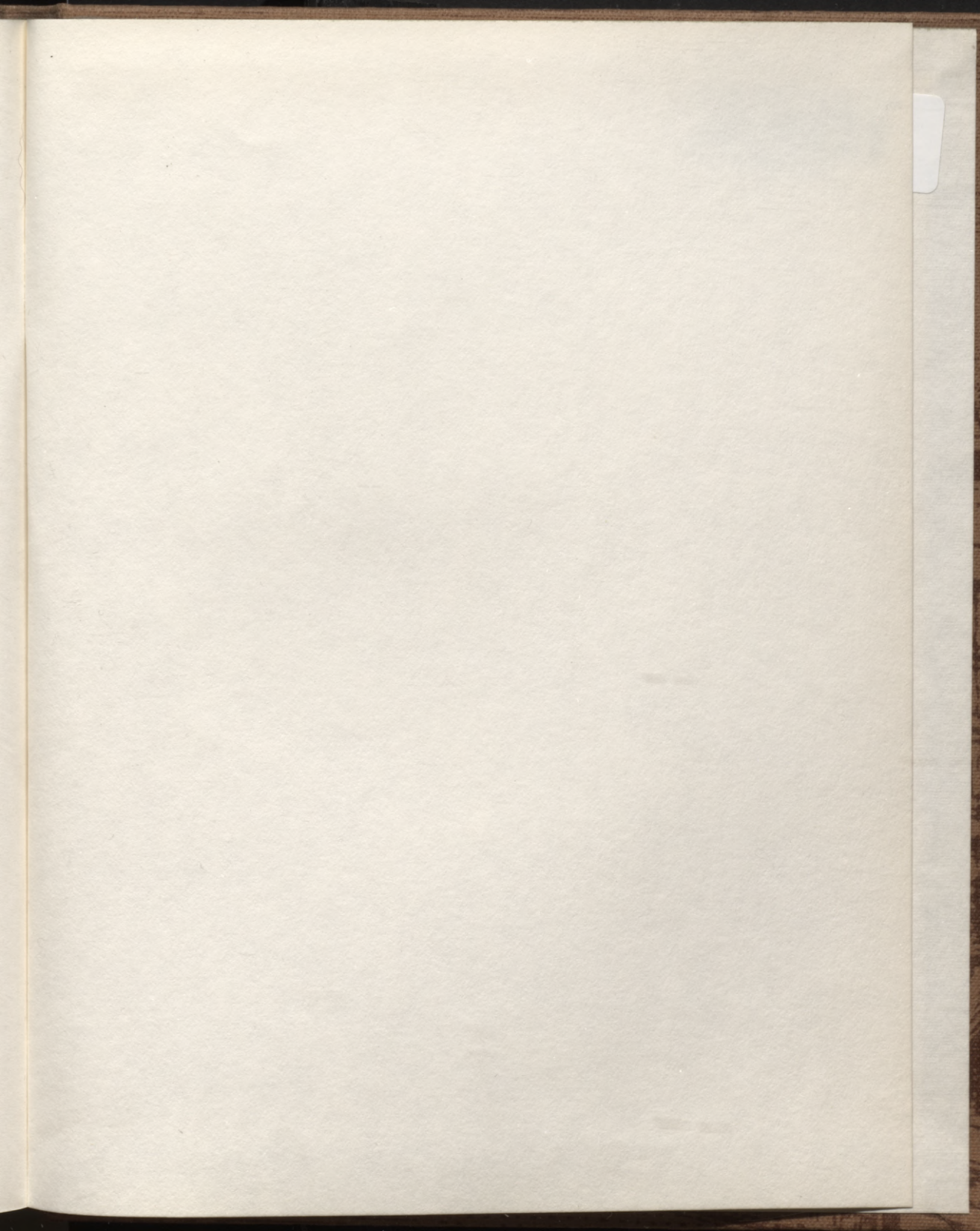
98.

Ja akciju sabiedrība izbeidzas statutos noteikto iemeslu dēļ vai ar pilnas sapulces lēmumu, bet likvidatori nav vēl uzsākuši sadalīt starp akcionariem mantu, kas atlikusies pēc parādu nokārtošanas, pilna sapulce var nolemt akciju sabiedrības darbību turpināt. Lēmuma pieņemšanai nepieciešams, lai pilnā sapulcē piedalītos akcionari, kas kopā reprezentē vismaz $\frac{3}{4}$ no pamatkapitāla. Sabiedrība var atjaunot darbību tikai ar finanšu ministra piekrišanu. Par akciju sabiedrības darbības turpināšanu jāpieteic tirdzniecības reģistra tiesnesim.

99.

Šo statutu noteikumus var grozīt uz pilnas sapulces lēmumu pamata ar finanšu ministra piekrišanu.

28.-

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0304080145

